



KUTATÓNŐK

az ismeretlen vonzásában

Papp Ilona

Megőrizni az értékeket,
felfedezni az új utakat

Lamm Vanda

A tudomány egy izgalmas
keresztrejtvény

Nagy Szilvia

Néha félálomban is keresem
a megoldást

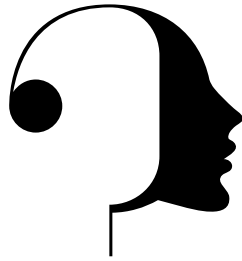
Várayné Szűts Katalin

Mindenkinek meg kell találnia
a saját hangját

Fehér Rózsa

Érezzük jól magunkat
az életünkben

Kutatónők az ismeretlen vonzásában



KUTATÓNÖK

az
ismeretlen
vonzásában



UNIVERSITAS-GYŐR
NONPROFIT Kft.

Szerkesztette: Gégény István

Fotók: Burger Péter

© UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2014

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában nem sokszorosítható.

Műszaki szerkesztés: Nagy Zoltán

Nyomdai munkálatok: Palatia Nyomda és Kiadó Kft.

Kiadó: Universitas-Győr Nonprofit Kft.

A kiadásért felel: Tóth Eszter ügyvezető

ISBN 978-615-5298-27-1

A kiadvány a TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0056 azonosító számú, „TudásSZETT – Tudomány- és Tudásdisszeminációs tevékenységek a Széchenyi István Egyetemen” című projekt keretében a Magyar Állam és az Európai Unió támogatásával az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

TARTALOM

- 8 **MEGŐRIZNI AZ ÉRTÉKEKET, FELFEDEZNI AZ ÚJ UTAKAT**
Dr. Papp Ilona PhD
egyetemi docens, dékán, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar
Szakterület: vállalati stratégiák, intellektuális tőke, szervezeti magatartás
- 37 **A TUDOMÁNY EGY IZGALMAS KERESZTREJTVÉNY**
Dr. Lamm Vanda
a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
egyetemi tanár, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi
Köz- és Magánjogi Tanszék
Szakterület: nemzetközi jog, nukleáris jog, nemzetközi szervezetek joga,
emberi jogok, környezetvédelmi jog, rule of law a nemzetközi jogban
- 57 **NÉHA FÉLÁLOMBAN IS KERESSEM A MEGOLDÁST**
Dr. habil Nagy Szilvia PhD
egyetemi docens, tudományos és nemzetközi ügyekért felelős
dékanhelyettes, Műszaki Tudományi Kar
Szakterület: elektronfizika, elektromágneses terek modellezése,
wavelet analízis, kvantum információelmélet
- 77 **MINDENKINEK MEG KELL TALÁLNI A SAJÁT HANGJÁT**
Várayné Szűts Katalin
főiskolai docens, igazgatóhelyettes, Varga Tibor Zeneművészeti Intézet
tanszékvezető, Szólóhangszerek és Művészetelmélet Tanszék
Szakterület: zongora, kamarazene
- 102 **ÉREZZÜK JÓL MAGUNKAT AZ ÉLETÜNKBEN**
Dr. Fehér Rózsa
főiskolai adjunktus, igazgatóhelyettes, szakfelelős, Petz Lajos
Egészségügyi és Szociális Intézet
osztályvezető főorvos, Petz Aladár Megyei Oktató Kórház, Krónikus
Belgyógyászati Osztály
Szakterület: terhességi májbetegségek, intrahepaticus terhességi
cholestasis

ELŐSZÓ

*„A női géniuszra szükség van mindenütt,
ahol fontos döntések születnek.”*

A következő oldalakon kutatónők vallanak életpályájukról, tapasztalataikról, az általuk művelt szakterületek érdekességeiről. Van köztük jogász, közgazdász, fizikus, zenész és orvos – mindannyian a győri Széchenyi István Egyetem munkatársai, akik az intézmény tudományos kincsestárát, jövőt formáló közösségét képviselik. Korábban járatlan utak felfedezésére indulnak minden új napon: az ismeretlen vonzásában élnek.

Az eredeti elgondolás szerint szakmai és személyes témákat terveztünk érinteni a beszélgetések során, az eredmény azonban még a vártnál is színesebb, mélyebb interjúcsokor lett. Hangsúlyt kap a megérzések, a véletlen találkozások jelentősége, amelyek nélkül talán kiszámíthatóbb, ám alighanem lelketlenebb is lenne az életünk.

Ideje másként gondolnunk a körülöttünk élő hölgyekre – ezt is üzenik az őszinte vallomások. Ugyanezt nyomatékosítja a 2013-ban az év emberének választott Ferenc pápa fentebb idézett gondolata. Nem akármilyen mondat ez egy tipikusan férfias irányításra berendezkedett szervezet első emberétől.

Míg a könyv olvasása közben betekintheünk az érintett tudományterületek kulisszái mögé, a sorok között sajátos módon feltárul a győri felsőoktatási intézmény néhány évtizedes történelme. Ráadásként felfedezhetjük a tipikusan a hölgyekre jellemző, egyszerre inspiratív és céltudatos szemlélet alkotó erejét.

Gégény István
szerkesztő, beszélgetőtárs



MEGŐRIZNI AZ ÉRTÉKEKET, FELFEDEZNI AZ ÚJ UTAKAT

Papp Ilonát megérzései is segítették, hogy az üzleti élettől elindulva színes egyetemi karriert fusson be. Világot járó tudósként átlátja a globális gazdasági és társadalmi folyamatokat. Leginkább az emberre figyel: csodálja a mai fiatalokat, s hisz az életformáló, nagy találkozásokban.

Hosszú és gazdag életpályát készülünk áttekinteni, amely beszélgetésünk idején újabb jelentős állomáshoz érkezett, hiszen néhány hónapja neveztek ki a Széchenyi István Egyetem Gazdaságtudományi Karának dékánjává. Emlékszik-e rá, mi motiválta abban, hogy ezt a pályát válassza? Utólag visszatekintve úgy tűnik, mintha logikus lépés lenne az ember életében minden döntés, ám amint a diákjaimnak is gyakran elmondom, előre nem látszik minden változásnak az életben betöltött szerepe. Biztosan tudom, hogy azért választottam a közgazdaságtant, mert mindig is érdekelt az üzlet világa. Bár fizika tagozatra jártam gimnazistaként, a matematikát ugyancsak emelt szinten tanultam. Emlékszem, nem nagyon örültek a tanárain a döntésemnek, mindenképpen valami hagyományosabb, konzervatívabb pályát szántak volna nekem. Legyek orvos, jogász, ilyesfélét ajánlgattak.

Melyik évtizedben járunk ekkor?

A boldog hetvenes években. A kapuvári gimnáziumban érettségiztem, tehát helyi kötődésű ember vagyok, nem távolodtam el a szülőhelyemtől. Mind a mai napig szívem közepe a város, ráadásul a volt osztálytársam a polgármester. Érdekes karrierek indultak innen; cégvezető, nőgyógyász, mérnökök, bírók, matematikusok tudása lett itt megalapozva, akikkel azóta is jó barátok vagyunk. Aztán, amikor végeztem a Corvinus Egyetem kereskedelem szakán, és el kellett döntenem, hol kezdem el a pályámat, megpróbáltam közelebb jönni a szülőhelyemhez. Utólag visszanezve életünk legjobb döntése volt, mindenféle szempontból. Ma is napi szinten a szülővárosomhoz köt Margit nővérem és férje, akik segítő szeretete nagy családjunk tartóoszlopát jelenti.

Megérkeztünk Győrbe.

Igen. Itt vagyunk a Győr-Pozsony-Bécs aranyháromszögben, egy nagyon erős ipari városban, amelynek szinergikus hatásait az egyetem is élvezi. Magam is érzem Győr földrajzi adottságainak előnyeit, hiszen Dorottya lányom Bécsben él. Arc- és állkapocssebészettel foglalkozik, de minden héten többször hazajön – ő sem tud igazán elszakadni a szülőföldtől. Szinte úgy érezzük, mintha Bécs egyik zöldövezeti gyűrűjében élünk.

Rögtön oktatóként helyezkedett el a diploma átvételét követően?

Alapvetően a cégvilágban kerestem a helyemet, hiszen ez volt az álmom. Fontos tudni, hogy korábban nem volt túl sok kapcsolatom Győrrel, azon túl, hogy közel van Kapuvárhoz, meg időnként szavalóversenyeket

nyertem itt. Ehhez mérten, főleg a mai munkaerő-piaci viszonyokhoz képest megdöbbenő, hogy mennyi álláslehetőség közül válogathattam. Három-négy helyen egyaránt komolyabb felvételi procedúra nélkül egyszerűen körbevezettek és azt mondták, szívesen látnának itt. Tulajdonképpen én válogathattam a cégek között.

A mai pályakezdők minden bizonnyal irigykedve olvassák ezeket a sorokat. Hasonló helyzet napjainkban szinte elképzelhetetlen: jelenleg átlagosan 50-60 jelölt pályázik egyazon állásra, 2-3 hónapig is eltart a felvételi eljárás. Egészen más világ volt akkoriban, emiatt sajnálom a mostani fiatalokat, a saját gyerekeimet is, hogy ilyen konkurenciaharcban kell élniük. Tehát azzal fogadtak, hogy „örülünk, hogy itt van, ezekből az álláslehetőségekből választhat”. Ezek között volt az Építésgazdasági és Szervezési Intézet (ÉGSZI) ajánlata is. Ez egy budapesti központú, a nagyobb vidéki városokban helyi irodákkal rendelkező nagy – és nagyon gazdag – tanácsadó cég volt. Azért döntöttem mellettük, mert rögtön úgy léphettem be az üzleti világba, hogy a munkáltatómon keresztül sok más céggel is kapcsolatba kerültem. Ez az intézet építőipari nagyvállalatok számára készített számítógépes feldolgozásokat, a fő profil tehát informatikai rendszerek üzemeltetése volt. Őskövület sztoriként szoktam mesélni a diákjaimnak, hogy akkoriban egy számítógép akkora volt, mint a mostani szobám a kedvenc kolléganőim irodájával egybefűzve.

Alighanem lyukkártyás berendezésről beszélünk.

Így van.

Legendás programnyelvek jutnak eszembe: Cobol, netán Fortran futott a gépeken?

Fortran. Akkoriban a számítástechnikai világ központja – ez a mai füleknek igencsak idegenül hangzik – Szófia volt. A KGST tömbön belül fel volt osztva, ki minek a gazdája: Szófiának a számítástechnika jutott, oda jártak rendszeresen a munkatársaim továbbképzésre. Kifejezetten inspiratív munkahelyre kerültem, olyan fiatalok közé, akik értettek a számítógéphez – ez kivételes dolog volt azokban az években. Azóta is erős kapcsolatokat ápolok az egykori kollégákkal.

Mi volt az Ön feladata ebben a csapatban?

Rendszerszervezőként dolgoztam: én voltam az összekötő a tanácsadó cég és a konkrét vállalati munkatársak között. Utóbbiak kifejtették, milyen típusú rendszert hogyan akarnak üzemeltetni, én pedig elmondtam, hogy miként fog tudni működni a feldolgozás a mi oldalunkról. Úgy is fogalmazhatnék:

összekötöttem az adott céget a számítógépünkkel. Az akkori adatmeny-nyiséget úgy kell elképzelni, hogy kisteherautóval jöttek, azzal vitték el a le-porellókat. Kisebb és nagyobb vállalatokkal egyaránt dolgoztam, tehát már ekkor megtapasztaltam, mennyiben különböznek egymástól a cégek. Fő ügyfeleink monopolhelyzetben voltak, ezért is engedhették meg maguknak, hogy ne papíron, hanem számítógépes adatbázisok formájában rögzítsék a számaikat. Élénken emlékszem, azokban az években jött egy nagy váltás. Megjelent ugyanis a mi hatalmas R22-es gépünk mellett a szabad piacon a Commodore, vagyis a személyi számítógép, a PC. Történelmi pillanat volt – ezzel kapcsolatban azt is szoktam mondani a diákjaimnak, hogy ők renge-teg ilyen történelmi pillanatot fognak átélni. Azt gondoltuk akkor, hogy az R22-es egy hatalmas dolog. Az is volt: csupán néhány cégnek, egyetemnek, az MTA egy-két kutatóintézetének volt ekkora számítógépe. És akkor meg-jelent egy berendezés, ami ezredakkora, mint a miénk. Ott álltunk a dilem-mánkkal, hogy vajon ez a PC le fogja-e rombolni az üzleti területünket. Ez a példa jól illusztrálja, mennyire fontos intuitív alapon jól irányítani egy céget. A vezetésünk összehívott gyorsan egy csapatot, én is részt vettem a munká-ban, ifjú pályakezdőként. Lehetséges jövőképeket kellett felvázolnunk. Azt állapította meg a csoport, hogy a PC nem fenyegeti a gépünket, tehát kvázi nem kell kidobni az R22-est. Az volt minden szellemi tőkénk, aztán ebbe a döntésbe tönkre is ment a cégünk. Merthogy nem láttuk meg a PC-ben a legnagyobb versenytársat, hogy abban a pillanatban már rossz vas volt az a kétszobányi gép, amit azonnal ki kell dobni és elindulni a PC-k irányába. Aki akkor el tudott indulni az új úton, az nagyon nagy cégeket tett fel a térképre.

Ez egyfajta kockázatelemzési folyamat volt?

Inkább stratégiai döntés, illetve azt megelőzően stratégiaalkotás. Külön-böző scénákat, jövőképeket vázoltunk fel. A cég pedig nem váltott, ezért tönkrement. Így működik ma is az üzleti világ. Amikor valamilyen radiká-lis technológiai áttörés következik, akkor azok, akik az addigi technológi-ával dolgoznak, nagyon nehezen hiszik el, hogy váltani kell. Szándékosan hangsúlyozom, hogy ez hit kérdése, hiszen a cégvezetésnél, a stratégiaal-kothásnál nagyon sok minden az agyban lévő mintázatból leképeződött hit, intuitív vízió arról, hogy merre tudom továbbvinni a céget. Már ideje-korán láttam, hogy nem jó az irány, így megannyi kollégámmal együtt a csőd előtt eljöttünk, nagy volt az eláramlás. Szoktam is tréfásan mondani, hogy nem amiatt ment tönkre a cég, mert nagyon sokan eljöttünk, hanem elkezdett tönkre menni, ezért távoztunk.



Merrefelé hagyta el a süllyedő hajót?
Akkor jött az egyetem.

Ami azokban az években főiskola volt. Még Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskolának (KTMF) hívták, vagy már Széchenyi István Műszaki Főiskolának?

Előbbi. Ott voltam azon a vezetői, összoktatói értekezleten, amit a most nyugdíjba vonult rektorunk, Szekeres Tamás vezetett, s ahol arról tárgyaltunk, hogy mit jelent az az imázs, amit számunkra a KTMF hordoz, s mi lesz, ha lecseréljük egy másik névre. Ez is stratégiai döntés volt, s úgy gondolom, jól tettük, hogy váltottunk. Ebben a döntésben az is benne volt, hogy innentől nem egy specifikált intézmény leszünk, hanem elindulunk – cégnyelven fogalmazva – a divizionális irányba. A több lábbon állás irányába.

„Megragadott ez a szabadság, ami egy jól működő egyetemen érezhető. Persze abban az időben közel sem volt annyira nyitott az információk rendszere, mint a mostani hallgatóink előtt.”

Ekkor kezdett egyetemivé, egyetemessé válni a szakfőiskola képzési kínálata. A KTMF-nek még nem volt kifejezetten gazdaságtudományi kara. Persze, hogy nem. Nemsokára ünnepeljük karunk 25 éves fennállását: 1990-ben indult el az üzemgazdász képzés, majd 1992 volt az első dátum, amikortól elkezdődött a közgazdászképzésünk, a jogászokkal közösen. Ekkor tulajdonképpen kétkarú intézmény voltunk, a műszaki kar, valamint a jogi és gazdaságtudományi kar. Később váltunk külön a jogászoktól, amikor mindkét fél megerősödött.

Kezdetben tehát egy műszaki felsőoktatási intézmény oktatója volt. Igen, a mérnököknek végeztünk mai kifejezéssel élve szolgáltató tevékenységet. Társadalomtudományi tárgyakat tanítottunk, ami nagy kihívás volt, bár a feladat igazából most is megmaradt. Napjainkban ugyancsak szinergiákat keresünk, hogy a mérnökképzéssel mindkét fél számára kedvező együttműködést alakítsunk ki. Nemrég akkreditálták a műszaki mesterképzésünket: a képzést 51 százalékban a műszaki kar oktatói végzik, 49 százalékban pedig a mi tanáraink.

Jelentős váltás lehetett a cégek világából átlépni a felsőoktatás légkörébe – egy főiskola, egyetem nyilván kiszámíthatóbb pályaképet kínál. Viszsa tud emlékezni rá, hogy milyen érzésekkel élte meg ezt az időszakot? Abszolút. Még egyetemistaként nagyon megragadott, amikor bejött előadást tartani valaki, aki nagyon jó a szakmában. Odajön a hallgatók közé, s elkezd beszélni arról, amivel foglalkozik. Ott volt például Sárközi Tamás, aki Magyarországon az új társasági jogot kialakította. Ahogy elkezdett beszélni a valóságról, nagyon-nagyon őszintén, az a fiataloknak, nekünk nagyon tetszett. Vagy akkor jött haza Amerikából Csepeli György szociálpszichológus. Ő is új gondolatokat, új szöveget hozott, ami vonzóvá tette számunkra, egyetemisták számára, hogy mennyire jó ez, hogy valaki ennyire szabad tud lenni. Az akkori mainstreammel szemben tudtak mondani új dolgokat, mert reálisan látták, mi zajlik a világban. Megragadott ez a szabadság, ami egy jól működő egyetemen érezhető. Persze abban az időben közel sem volt annyira nyitott az információk rendszere, mint a mostani hallgatóink előtt, így mi az oktatóinkon keresztül észleltük a világot. Amikor váltanom kellett, az is benne volt a döntésemben, hogy akkor már megszületett a lányom. Úgy gondoltam, oktatóként rá is sokkal több figyelmem hárulhat. Az idő, a gyermekeim teljesítménye engem igazolt. Ezzel együtt tudtam, hogy soha nem fogok tudni otthon ülni, tehát olyan, szabadabb munkahelyre vágytam, ahol a gyerekre való odafigyelést és a munkára szánt energiákat jobban össze tudom hangolni, mint az üzleti életben. Azt gondolom, egy nő életében mindig nagy kihívás, hogy miként tud egyszerre megfelelni a különböző szerepeknek, követelményeknek.

Egyértelműen kimondható, hogy az egyetemi szféra egy nő számára családbarátabb környezet, mint a versenyszféra?

A cégvilágban is léteznek versenyek, amikor azt nézik meg, hogy melyik vállalat támogatja inkább a nőket, vagy a női szerepek tekintetében melyik cég segít be jobban. Az egyetem előnye ezzel együtt nyilvánvaló. A munka egy része úgy végezhető, hogy az ember fizikailag nincs az intézményhez kötve. Kutatások esetében sokszor csak egy laptopra van szükség, ahhoz van az ember hozzásegezve, de ez bárhol lehet a világban. A doktori disszertációm is úgy írtam, hogy ott volt mellettem a kislányom és a csecsemő Áron fiam is.

Ha egy kicsit maradunk a '80-as éveknél, nyilván még érzékeltette a hatását a közgazdaságtanban Marx, Engels, legalábbis az ideológiailag orientált gondolatok mentén alakult a mainstream, az Ön szavaival élve. Ez a tény mennyire zavarta, befolyásolta a saját pályáját?

Érdekes kérdés. Pont azért emlegettem az imént konkrét neveket, mert ők abszolút úttörő dolgokkal jöttek elő, mi pedig hallgatóként kifejezetten élveztük, hogy ilyeneket ki lehet mondani abban a rendszerben is. Az egyetem úgy maradt meg számomra, mint a hely, ahol döntögetik a tabukat, ahol az emberek megszólalhattak és beszéltek is arról, hogy hogyan néz ki például egy német részvénytársaság irányító testülete, gyakorlatilag bemutatották a kapitalizmus lényegét. Már évekkal a rendszerváltás előtt olyan emberekkel találkoztunk, akik később meghatározó szereplők lettek. Az egyetemen nem éreztünk tehát lefojtottságot, sokkal inkább ez a szabad légkör dominált. Szinte az összes tiltott filmet láttuk, az egyetem legnagyobb előadójában vetítették nekünk, például a „Tűz van babám” címűt, ami később világsiker lett. Nyilván egy csomó vonalas dolog is volt, de fiatalként arra figyeltünk, ami az új szeleket hozza, ami a határokat áttöri, legalábbis feszegeti. Az egyetemeken mindig ez zajlik.

Amint a kampuszon álló szobor is hirdeti: *juventus ventus*. A fiatalságban örök elégedetlenség él minden rendszerrel kapcsolatban, s a holnap emberei folyamatosan keresik, hogyan lehetne másként, jobban – ez az energia viszi előre a világot.

Az ismert nézet szerint a tudományos világban sem úgy szoktak győzni az ötletek, hogy a régiek megtöretnek, és azt mondják, nektek van igazatok, hanem hogy kihalnak. Mindig van a tudományban egy mainstream, az ezt képviselők birtokolják a tudomány akkori területeit. Amikor valaki át akarja törni ezt a falat, az új gondolat jellemzően nem tud addig érvényre jutni, amíg a régi tudományos elképzelés meg nem bukik. Ugyanez igaz volt a Newton-féle fizikára is. Amikor jött a kvantumfizika, radikálisan új, más volt, a régi elveknek pedig ki kell valahogy halniuk, hogy az új tudományos elv érvényesüljön.

Ha már ilyen fizikai területre tévedtünk, akár felidézhetjük a geocentrikus, heliocentrikus világképek polémiáit. Mind dogmának számított a maga idejében, egészen addig, amíg ki nem derült, hogy az egész tévedés. Ez minden tudományterületen így van, s ahogy látom, a tendencia mind a mai napig érvényesül.

Jártunk a '70-es, '80-as években, a sort folytatva igen jelentős évtizedhez érkezünk. Amikor a rendszerváltás lezajlott Magyarországon, mindez hatással lehetett a gazdaságtudományi képzésre is. Elszaporodtak a vállalkozások, jött a privatizáció. Egy nagy gazdasági boom-ot képzelek el.

Helyes a felvetés. Ez a boom az én életemben is egy az egyben leképződött. Óriási váltás volt a világban, előre nem látható kimenetekkel – nagyon-nagyon izgalmas volt mindezt átélni.

Ki kellett dobni tankönyveket?

Bizony. Emlékszem a pillanatra, amikor először elővettük Samuelson kötetét, ami még ma is meghatározó a makro- és mikro-ökonómiában. A saját életemben azért következett be fordulat, mert éreztem az iszonyú forrongást, és úgy láttam, akkor tudok rákészülni erre az óriási nagy váltásra, ha külföldi egyetemi példákkal találkozom. Sikerült elnyernem a Német Akadémiai Csereszolgálat (DAAD) egyéves ösztöndíját. Szabadon választhattam, hogy melyik egyetemre megyek, s szándékosan olyan intézmény mellett döntöttem, ami viszonylag hasonló a győri intézményhez. Mehettem volna akár Hamburgba, akár Münchenbe, ám inkább kinéztem egy viszonylag kisebb város, Bayreuth új egyetemét.

„Hallgatókat kérdeztünk arról, hogy mi vonzza őket az egyetemünkben. Azt mondták: itt folyamatosan érezni lehet a dinamizmust.”

Melyik évben járunk?

1989-90-ben, tehát pont a váltás évét tudtam kint tölteni. Nagyon jó miliőbe kerültem, multikulturális, toleráns környezetbe, a marketing tanszékre, egy csomó nemzet fiai közé. Ennek az évnek a fő célja a doktorim előkészítése volt, amit így tulajdonképpen német forrásokra támaszkodva tudtam elkészíteni. Már itthon védtem meg a dolgozatot, ami az innováció-menedzsment, innovációs stratégiák témáját elemezte. Bayreuth azért is volt nagyon izgalmas számomra keletről érkezve, mert a volt NSZK területéhez tartozott a város, de közel feküdt a volt DDR-es határhoz. Ott, az egyetemen nagyon éreztem „West” és „Ost” találkozását. A szemünk előtt épült ki tulajdonképpen a München-Berlin tengely, amibe Bayreuth is bekapcsolódott.

Kint élte meg, amint ledöntik a berlini falat?

Akkor már ledőlt. Az egyetemen, a városban viszont érezni lehetett, hogy akik addig boldogan éltek az NSZK-s „világ végén”, hirtelen bekerültek az említett tengely kellős közepébe. Különösen érdekes volt egy német kisváros szemszögéből látni, hogy mit jelent nekik a fal ledöntése.

Sikerült a mostani Széchenyi István Egyetemhez hasonló társat találni? Még az épületet tekintve is meglepő a hasonlóság. Megdöbbentem, hogy ezen a kifejezetten új német egyetemen macskakövek voltak. Már mint az épületen belül, a folyosón. Amikor aztán ezt a betont megláttam itt nálunk, ezt a stabilitást... Az anyag szerkezete jól szimbolizálja, hogy milyenek vagyunk.

Vannak, akik kritikusan tekintenek a győri kampusz megváltozott arcára, erre a sok betonfelületre, mintha félkész lenne mindkét új épület.

Ez a modernitásnak a dinamikája, ezt éreztem ott is, itt is. Hallgatókat kérdeztünk arról, hogy mi vonzza őket az egyetemünkben. Azt mondták: itt folyamatosan érezni lehet a dinamizmust. Úgy gondolom, a beton és a kockakő egyaránt az erőt sugározza. Még valamit a német városról: Bayreuth ugye az opera fővárosa, Wagner városa, a világhírű operaházzal. Megérkeztem ősszel, és gondoltam, milyen jó, hogy késő tavasszal lesznek a wagneri ünnepi játékok: majd egy évvel előre bemegyek és foglalok jegyet magamnak. Bementem a jegyirodába ott tartózkodásom második napján, ahol nagy örömmel fogadtak, majd közölték, hogy tíz év múlva tudnak jegyet adni. Akkor kifejezetten magamon éreztem az időfaktor jelentőségét. Nem voltam elég bátor, hogy azt tudjam mondani, majd egy évtized múlva tényleg visszajövök, így ez az élmény kimaradt az életemből.

Kétféle megközelítésből is új szelek fújtak tehát az Ön életében a '90-es években. Egyrészt ugye rendszerváltás zajlott Magyarországon, másrészt kint töltött egy évet külföldön, annak kulturális, szakmai előnyeivel, egy doktori anyag megírásával. Szinte új fejezet kezdődött az életében. Mit kell erről az időszakról tudni, immár a Széchenyi István Főiskolához kapcsolódva? Akkor indult el a mi szakterületünkön minden. Onnantól datálódik, hogy előbb a jogászokkal közösen, majd önálló közgazdasági karként megjelentünk. Nagyon alkotó légkör vett körbe bennünket. Kezdetben nyilván nem tudtunk mást tenni, mint a nemzetközileg elfogadott trendekhez igazodni. A német egyetemen is ezt láttam, hogy nem kell mindig feltalálni a spanyolviaszt egy tudományterületen. Elég, ha ismerjük, milyen tankönyveket használ az összes vezető egyetem abban a témakörben. Rektor úrral mélyen egyetértve ez ma is nagyon hasznos elv, ilyen módon ugyanis átjárható marad a tudomány. Rendkívül hasznos volt számomra, hogy láttam, hogyan zajlik Németországban ez a többkarú képzés. Nem csupán a doktorimon dolgoztam, hanem bejártam az órákra, részt vettem a kurzusokon, hogy lássam, milyen módszereket használnak. A mai napig

felhasználom az arra vonatkozó tapasztalatokat is, hogy milyen az, mivel jár, ha egy egyetemen külföldiek is vannak. Ez nagyszerű lehetőség arra, hogy minél jobban megismertessük másokkal a saját kultúránkat, az országunkat. Kialakulhat egyfajta személyes kötődés, elköteleződés az adott nemzet iránt. Aztán mindegy, merre sodorja utána a sors az illetőt, ez a benyomás megmarad. Tudatosan odafigyelt akkor erre a német politika, hogy minden külföldi, aki ott van, érezze a nyitottságot, a befogadást. Talán nem túlzás azt mondani, hogy bizonyos értelemben ez is biznisz: kötődés kiépítése a német termékekhez, cégekhez. Később ismét módom volt ugyanezt megtapasztalni, mert a lányom a heidelbergi egyetemen töltötte kutatói évét. Nekünk, magyaroknak szintén az a feladatunk, hogy az ilyen programok révén lehetőséget adjunk a külföldieknek a szokásaink, a kultúránk, a nemzetünk megismerésére.



A Széchenyi István Egyetemnek nagy felelőssége van tehát abban, hogy milyen képet mutatnak az itteni egyetemi polgárok a külföldi oktatóknak, hallgatóknak, vendégeknak. Országimázs kicsiben?

Így van. Kulturális többletet kell adni magunkból, mert ez fog beépülni az attitűdbe, ez tehet bennünket vonzóvá, ez teheti esetleg a későbbi céges ajánlatainkat vonzóvá. Nem csupán az a lényeg, hogy valaki ide jön tanulni, egy konkrét tudományterülettel foglalkozni – persze az is fontos. De figyeljünk oda, hogy az illető megismerje, kik vagyunk. Mi az, hogy magyar? A kinti évem során mély benyomást szereztem arról, mi az, hogy valami német. Nézd, ilyen egy német cég, ilyen egy német vezető, ez a német mentalitás, ez a mi termékünkben a plusz, a differenciáló tényező.

„...nem kell mindig feltalálni a spanyolviaszt egy tudományterületen. Elég, ha ismerjük, milyen tankönyveket használ az összes vezető egyetem abban a témakörben.”

Elérkezve a jelenhez, beszélgetésünk idején néhány hónapja vezeti a győri egyetem Gazdaságtudományi Karát. Üzleti környezetből érkezett az oktatás világába, fő kutatási területe a stratégiai vezetés, kis- és közepes vállalkozások fejlesztése. Egyrészt tehát valójában soha nem szakadt el a cégvilágtól, másrészt immár élesben is gyakorolhatja, amivel tudományosan foglalkozik. Hogy érzi magát ebben a feladatkörben?

Egyelőre megbízott dékán vagyok, egy évre szólóan, de ez teljesen elfogadott dolog. Előbb bizonyítani kell a véglegesítéshez. A megfelelő személy kiválasztása a rektorunk döntése volt, ám nem előzmények nélküli, hogy rám esett a választása. Öt éve vagyok dékánhelyettes, így már korábban is részt vettem a kar irányítói munkájában. Régóta vezetek továbbá egy vízi környezeti technológiákkal és egy stratégiai szolgáltatásokkal foglalkozó kutatóközpontot, így a vezetés gyakorlati oldala egyáltalán nem idegen tőlem. Emellett persze érdekes és hasznos, hogy ezt a témát oktatom, és hogy azok a modellek, melyekről az előadásokon beszélek, hogyan működnek a gyakorlatban. Mindenképpen előnyös a dékáni munkám kapcsán, hogy jártas vagyok az üzleti világban, ugyanakkor vezetői tapasztalattal is rendelkezem. Tehát valószínűleg azért is esett rám a választás, mert soha nem elefántcsont toronyból beszéltem az üzletről, hanem aktív szereplőként ismerem

ezt a területet. Nemrég fontos megerősítést kaptam a jövőt illetően, ugyanis beválasztottak az egyetem Szenátusába, éspedig elsöprő többséggel. Tudni kell, hogy itt a saját kollégáim szavaztak titkosan, így az eredmény azt jelzi, hogy mellettem állnak a munkatársaim. Köszönöm nekik.

Ezen a karon akkor a gyakorlat is alakítja az elméletet, nem csupán ennek fordítottja igaz?

Így van. Az összes példám mindig specifikus területről van, amivel a való életben foglalkoztam. Úgy gondolom, ez fontos dolog. Létezik olyan törekvés az új felsőoktatási stratégiában, miszerint az egyetemen mindenkinek legyen konkrét céges tapasztalata. Nemcsak a hallgatóknak, bár ez is nagyon fontos, ez ugye a szakmai gyakorlat – dékánhelyettesként ennek koordinálása volt az egyik fő feladatomban. Most azonban arról van szó, hogy az oktatók is legyenek felvértezve vállalati tapasztalatokkal. Ez viszont nem várható el minden tudományterület esetében. Mérnököknél, közgazdászoknál abszolút működhet, szükség is van rá.

Az említett, beszélgetésünk idején még formálódó felsőoktatási stratégia megalkotói annak ellenére érvelnek a diplomaszerezéshez kapcsolódó nyelvvizsga-kötelezettség enyhítése mellett, hogy közben bizonyos felmérések szerint sereghajtók vagyunk a kontinensen idegen nyelvek ismerete tekintetében. Vértzik egy kicsit a szívem, amikor ilyen törekvéssel találkozom – rendben, lehessen érettségizni nyelvvizsga nélkül, de egy diploma, az diploma.

Érdekes téma, hogy ki milyen nyelvtudással érkezik az egyetemre. Azt gondolom, szakmaterülete válogatja, hogy a belépő új hallgatók milyen szintű nyelvi kompetenciákkal rendelkeznek. Ezzel kapcsolatban az orvosi, mérnöki területekbe látok bele a közgazdaságtan mellett. Szerintem a leendő közgazdászok esetében nagyon jó a helyzet, de az egyetemi adatokból tudom, hogy ugyanez a mérnököknél támogatandó dolog. Épp e célból történt nemrég váltás az egyetemen: az Idegennyelvi Oktatási Központ tevékenysége összegyetemi kompetenciaként lesz kezelve a jövőben, strukturálisan is a Rectori Hivatal alá került ez a szervezeti egység. A gazdasági képzés azért van jobb helyzetben, mert aki ebbe az irányba indul, az már eleve tudja, hogy neki minimum két nyelven kell kommunikálnia, ha tényleg pénzt akar majd keresni, ha karriert akar építeni. A fiatalok ezt komolyan veszik, s már a gimnáziumból, szakközépiskolából úgy jönnek ki, hogy legalább egy idegen nyelvet beszélnek, az egyetemen pedig hozzá tudnak tenni egy másikat.

Szóba került korábban a mainstream, a fő csapásirány, ami az Ön pályája kezdetén alighanem hosszabb élettartamú volt, mint napjainkban. Amíg korábban akár évtizedekig is érvényben voltak a tudományos irányzatok, minden bizonnyal elég nagy kihívás 2013-ban úgy megírni egy gazdasági tananyagot, hogy az – tegyük fel, hogy valaki 2014-ben kezdi meg a tanulmányait, öt év múlva kijön az egyetemről – 2019-ben naprakész, piacképes legyen. Valóban gyorsabban változik a tananyag?

Ez így van – szinte minden szakterületen óriási változások vannak, ez pedig nagy kihívást jelent az oktatóknak. A mi területünkön olyannyira érezhető, hogy van egy új tárgyam is ezzel kapcsolatban, a szervezeti viselkedés (organizational behaviour). Ez tulajdonképpen egy pszichológiai alapú megközelítés, ami arra épül, hogy a szervezeti viselkedésnek három szintje van. Egy abszolút individuális szint, amikor a szervezeti tagokra fókuszálunk. Itt kerülnek előtérbe a személyiség elméletek, az emocionális faktorok megértése és felhasználása a vezetői munkában. Úgy látom, az individuális megközelítés manapság nagyon előtérbe kerül, hogy tudniillik emberből vagyunk. Az, hogy cég, valójában egy elvonatkoztatás. A cég emberek csoportja, ennyi. És ha a vállalat az ember ellenében akar fejlődni, az nagyon durva konfliktusokat fog hozni. A rendszereket mindig emberek tartják fent. Beszédes tény, hogy pszichológusok kapták a legutóbbi közgazdasági Nobel-díjat, akik azt vizsgálták, hogy milyen típusú döntéseket hoz az agy, s milyen torzítások keletkeznek az emberi döntések során.

Melyek a további szintek?

Az egyén szintje mellett a csoport szintjét és az összecség szintjét különbözteti meg ez a modell. A karunkon frissen felállított kutatócsoport az első, individuális szintet vizsgálja részletesebben, egyik fiatal, kreatív kollégám vezetésével.

Egy kicsit a jövőbe tekintettünk, haladjunk is tovább gondolatban! A világ változik, a globális pénzügyi – sok egyéb területet is érintő – válságból kikecmerelve ma még nem látszik, merre tovább. Az viszont igenis látható, s gazdasági szempontból különösen is meghatározó, hogy például Kína megkerülhetetlen szuperhatalommá fejlődik, az USA dominanciája immár legalábbis kérdéses. Igazi kihívást jelent olyan terméket leemelni az áruházak polcáról, ami nem Kínában készült, nem véletlenül, hiszen az olcsó munkaerő miatt minden valamire való cég könnyen odatalált. De említhetnénk Indiát, Oroszországot, Brazíliát, mint erősödő hatalmakat. Ez a trend talán a gazdaságtudományban is érezteti hatását, bár épp Kínával kapcsolatban



egy elemzők óvatosságra intenek, hiszen amíg valóban óriási tempóban vesznek fel hiteleket az ázsiai államban, a bedőlő, felmondott hitelek száma duplája az előbbieknél. Mindezek fényében hogyan látja a világ gazdasági erőterképének változását innen, a győri dékáni irodából?

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy mindazon intuíciókat, amelyekkel erre a kérdésre helyes választ lehet adni, nem elsősorban itt, Győrben szereztem be. Jártam például Hyderabadban, az Indian Business School egyetemén – maga az épület rózsaszín márványból készült. Megfordultam szinte az összes mértékadó amerikai egyetemen, például a Berkeley-n, de jártam Kínában, Hong Kong vezető egyetemén, aztán Rio de Janeiro őserdőben elterülő katolikus egyetemén. Találkoztam a világban személyesen is azokkal az emberekkel, akik az úgynevezett „top five”-ba tartoznak. Indiában találkoztam Prahalad-dal, Amerikában pedig egy nagyon híres magyar előadását hallgattam, akit a világ csak Andy Grove-ként, az Intel társalapítójaként, vezérigazgatójaként ismer – eredeti nevén Gróf András. Ott voltam Braziliában, amikor a négy BRIC ország, a házigazdák mellett Kína, India és Oroszország nagy cégvezetői nyilvános panelbeszélgetést folytattak. A hong kongi egyetemen a mellettem ülő helyi kolléga úgy fogalmazott: mi leszünk a világ urai 25 éven belül. Ott ült egy francia kolléga velünk együtt, akivel mosolyogva hallgattuk ezt, és el is hittük, hogy igaza lehet. Érdekes volt Indiában látni egy nemzetközi cég vezetőjét, aki turbánban és Boss öltönyben tartott előadást. Érezni lehetett, hogy Hyderabad India szíve, ahol a világ új biotechnológiai központja alakul ki. Indiában már az összes nagy cég jelen van, az ottani egyetemre rendszeresen járnak Chicago-ból a professzorok repülővel; megtartják az előadásukat, majd hazarepülnek. Elindultak, jönnek felfelé a harmadik világ országai. Vannak pozitív példák. A vakság elleni küzdelmet egy indiai cég például odáig fejlesztette, hogy nemcsak a világ legnagyobb szemklinikáját működtetik saját hazájában, hanem a legnagyobb szemlencsegyártó vállalattá nőttek ki magukat. Eszméletlen sikeres sztorikat láttam, s amikor ezeket hallgatja vagy látja az ember, érezhető, hogy a világnak egyfajta új ereje támad fel. Magyarországon még kevésbé látjuk, de például a BRIC országok úgy definiálják magukat, hogy két pólus létezik: az orosz-brazil és az indiai-kínai tengely. Előbbieknek hatalmas nyersanyagkincse, a másik csapatnak megszámlálhatatlan fiatalja van. Mondjuk embermenyisége éppenséggel a másik kettőnek is van, de a brazilok hatalmas kőolajmezőire mindenképpen érdemes odafigyelni.

Ezek szerint helyesebb valamiféle világhatalmi polarizálódásról beszélni, nem pedig arról, hogy, mondjuk, Kína átveszi a vezető szerepet, s hátrébb lép az USA. Nyilván ebben az egész kérdéskörben felmerül Európa újraértelmeződő gazdasági szerepe, és akkor még nem beszéltünk Afrikáról, ami, bár talán jelentéktelennek tűnik, újabban valamiért nagyon érdekli a kínaiakat.

Így igaz. Közben Indiában, a tengerparton folyamatosan orosz kiírásokkal találkoztam. Nem azért, mintha orosz tulajdonban lenne ott bármi, egyszerűen ennyire élénk turisztikai kapcsolat van a két ország között.

„...a népességi fa és a korfa arra kényszeríti a világot, hogy újragondolja az üzleti modelljeit, és azt látom, hogy el is kezdtük újragondolni ezeket.”

Dél-Indiáról van szó?

Igen, Goa és térsége. Európaiként meglepett a sok orosz felirat, ami arra utal, hogy ott rengeteg orosz vevő fordul meg. Érdemes figyelni az ilyen kapcsolódásokra. Afrikáról a közvélemény azt hitte, halott kontinens, mármint üzletileg, ahol mindenki csak segélyekre szorul. Ma már eléggé nyilvánvaló, mi mozgatta meg a kínaiak fantáziáját. Említettem Prahalad nevét, ő dolgozott ki egy új koncepciót arra nézve, hogy a harmadik világ esetében új üzleti modelleket kell kitalálnia a fejlett világnak. Ezek az úgynevezett BOP új üzleti modellek arról szólnak, hogy miként lehet eladni, termékeket értékesíteni a harmadik világban. Ez rámutat, hogy a világban jelenleg egyfajta fordított piramis működik. Az eddig meghatározó modell, amit az angolszász uralkodó üzleti világ képvisel, arra épül, hogy adjunk el magas minőségű termékeket annak a szűk rétegnek, aki meg tudja fizetni. Ám a népességi piramis alján sokkal nagyobb tömeg van, összességében sokkal nagyobb a vásárlóerő. Miről beszélünk? India, Brazília, Kína, ahol sokkal kisebb egységekben csak speciális termékeket, de innovált termékköröket akarnak megvenni. 40-50 év múlva 9 milliárdan leszünk a Földön. Már most túl vagyunk a 7 milliárdon. Ennek a népességnek a zöme nem nálunk fog élni, nem Európában, nem Amerikában, hanem a fejlődő, úgynevezett emerging gazdaságokban. Tehát a népességi fa és a korfa arra kényszeríti a világot, hogy újragondolja az üzleti modelljeit, és azt látom, hogy el is kezdtük újragondolni ezeket. Ha már Indiánál

járunk, van egy megrázó élményem. Reggel sátorból jöttek elő úgy gyerekek – merthogy ott éltek –, hogy hófehér zokni volt rajtuk. Kérdeztem az indiai kollégától, hogy lehet ez? Hogy képes ilyen – nincs rá jobb szó – varázslatra egy anya? Azt mondta az ottani egyetem munkatársa, hogy az anya – ugye Indiában ezeknek az új üzleti modelleknek is egy kicsit a nő a központja –, a védelmező anya, a sahti az, aki tudja, hogy a gyermekének egyetlen esélye van arra, hogy ne kelljen éheznie: ha tanul. Ha ez azzal jár, hogy az iskolába hófehér zokniban induljon el a gyerek, akkor az anya mindenképpen előállítja ezt a produktumot. Indiában abszolút a nőt tekintik az új üzleti modellekben a központi szereplőnek. Beszéltem a világ legnagyobb szemklinikájáról – nos, ennél is az a nagy mennyiségű, szegény falvakból összeszedett nővércsoport a főszereplő, aki kimegy és összeszedi, behozza a betegeket, hogy a vakság problémáját meg tudják szüntetni Indiában. Tény, hogy ezekben az új üzleti világmodellekben megváltozott a nők szerepe.

Menjünk bele bátran a téma közepébe, hiszen ez a könyv a nőkről – indirekten a férfiakról is – szól! Mit tud egy anya, amit egy apa nem? Mit tud egy nő jobban, másként, mint egy férfi? Minden férfi racionálisabb lenne, a nőkben több az érzékenység?

Ez megint pszichológia, mert a személyiség témáját érintjük. Nem újdonság, de ki kell egyszer végre mondani, hogy mások a szerepek, amik genetikailag belénk vannak kódolva. A nő arra van kódolva, hogy megtalálja a legjobb apát, aki hosszasan segít felnevelni az eljövendő generációt, és egy nő mindig kényes, próbál válogatni. A férfi genetikailag arra van kódolva évezredek óta – amiért persze nagyon sokat szidjuk –, hogy minél több nőneműt tudjon megtalálni, mert neki ez a lényeg, így tudja a génjeit sikerrel örökíteni. Ezt a tipikus és jelentős különbséget, társadalmi, kulturális töltetűtől független genetikai kódoltságot alkalmazza ez az új üzleti modell. A nő azért van, hogy a következő generáció minél hosszabb túlélését megteremtse. A férfi pedig azért, hogy minél inkább terjessze a saját populációjában a saját génállományát. Ha őszintén magunkra nézünk, ez azért rettenetesen igaz. Az indiai modell ezt fogja meg, hogy a nő az, akinek gondoskodnia kell a következő generációról. A nő az, aki felismeri azt, hogy milyen szerepe van a tanítatásnak. Ugyanakkor nem akarom elvitatni a mi európai modelljeinktől, hogy az apának központi szerepe van. Azt akartam bemutatni, hogy az említett indiai modellben újraértelmezték a sok évszázados feladatokat.

Magyarországra érkezve – bár ez talán egész Európára áll – a gyakorlat azt sugallja: a jó vezető egyik fontos ismérve, hogy az illető férfi. Ez valahogy el van ültetve bennünk, nem feltétlenül tudatosan. Ha „a főnökre” gondolunk, az esetek többségében férfi jut eszünkbe. Olvastam olyan kísérletről, hogy beküldték két külön bizottságnak ugyanazt az önéletrajzot, az egyetlen eltérés a pályázó neme volt. A képzeletbeli nő 35 százalék eséllyel kapta volna meg az állást, a férfi esetében ez az érték 75 százalék volt. De egészen odáig elmegyek, hogy a legújabb Széchenyi-díjasok sorában – összesen 17 főről van szó – a nők száma nulla. Ez kvázi a „magyar Nobel-díj”. Ráadásul a díjat odaítélő bizottság tagjai is mind férfiak.

Úgy hívják ezt a szociológia tudományában, hogy üvegplafon jelenség. Azt jelenti, hogy a nők fölül ezekben a társadalmakban benyomnak egy úgynevezett üvegplafont. Azért nevezik üvegnek, mert azt mondják róla, hogy ez nincs is, nem látható, mégis létezik, mert amint feljebb akarna menni a nő, ott van a fal, beleütözik.

Nem csupán a jelenség létezik, hanem működik egy üvegplafon bizottság is. Az ő honlapjukon talákoztam nemrég egy cikkel, amely szerint – a címet idézve – félúton köddé válnak a női kutatók. Egy 2011-ben készült felmérés alapján ugyanis a diplomásoknál még 60 százalék a nők aránya Magyarországon, az MTA doktorai között viszont csupán 9 százalék ez az érték. A következtetések alapján úgy tűnik, sokszor maguk a nők sem hiszik el, hogy össze tudnák egyeztetni a gyermekvállalást a karrierrel. Talán nem véletlenül érzik így. Ez az üvegplafon ugyanis nemcsak a férfiakban, hanem a nőkben is jelen van. Nyilván ez a világgépünkől, a patriarchális szemléletből is fakad. Nem biztos, hogy létezik megfelelő eszköz a kapcsolódó előítéletek leküzdésére, de például ennek a kiadványnak a megjelentetése is szerényen hozzájárulhat talán az egyensúly megtalálásához. Világszerte többféle módszerrel küzdenek a nők háttérbe szorítása ellen: pozitív diszkrimináció, női kvóta, előítéletek elleni kampány. Ön hol látja a helyes utat, amivel áttörhető lenne ez az üvegplafon? Évezredek óta így, férfias szemlélettel folyt az élet, ha pedig meg akarjuk változtatni a világ sorsát, akkor bizony be kell avatkoznunk. Ezt a beavatkozást látom a bécsi orvostudományi egyetemen, ahol létezik például genderfelelős személy. Az ő joga és kompetenciája, hogy amikor beérkeznek különféle pályázatok, minden ilyen esetben ott legyen az elbírálók közt, és kimondhassa a végleges döntést, hogy azonos kaliberű női és férfi pályázó közül a nőt fogják előnyben részesíteni. Azt látom tehát,

tőlünk mindössze 100 kilométerre, hogy ha nem megy – mert látjuk, hogy nem megy – másként, akkor mesterségesen el kell kezdeni kompenzálni. Vagy, ahogy a svédek, a finnek, norvégok csinálják, hogy a politikába való belépés le van kvótázva, vagyis kötelező a nemi arányokat betartani a képviselők közt. Nyilván most hazabeszélek, de jónak találok az ilyen törekvéseket. Ha át kell törni a falakat, akkor már csak az eszközöket kell megtalálni. Mindig biztatom is erre azokat az ismerőseimet, akik kormányzati szinten bele tudnak szólni a döntéshozatalba. Más kérdés, hogy az üzleti világban hogyan lehet ugyanezt megtenni. Ott tulajdonosi érdekek vannak, a tulajdonosok, vagy azok képviselői pedig általában férfiak. Azt gondolom összességében, hogy azok a minták, amik működnek tőlünk 100 kilométerre, biztos, hogy jók és átvehetők. Azt mondom, eszközök kellene ahhoz, hogy stratégiai váltás valósuljon meg ebben a témakörben.

„Őszintén hiszem, bízom benne, hogy megtalálható az összhang a karrier és a családanyai szerep között.”

Ön, aki szakértője mind a stratégiáknak, mind a vezetésnek, bátran állítja, hogy semmivel sem rosszabb stratégiák és semmivel sem rosszabb vezetők a nők, mint a férfiak?

Szerintem ez így van. Intelligencia, kreatív nyitottság, emocionális stabilitás, pozitív attitűd – semmiben sem vagyunk gyengébben felvértezve.

Kevésbé értek a témához tudományos szinten, mégsem tűnik komoly kihívásnak példákkal alátámasztanom az Ön kijelentését. Évekkel ezelőtt interjút készítettem a Magyar Üzleti Vezetők Fórumának (Hungarian Business Leaders Forum) elnökével, akit Czákó Borbálának hívnak – akkor épp ő volt hazánk londoni nagykövete is. Élénken látom magam előtt a fotót, ahogy körülötte ül a jegybank aktuális elnöke, az akkori és egy korábbi pénzügyminiszter, több meghatározó gazdasági személyiség, persze mind férfiak. Középen ül egy nő, aki az egész diskurzust irányítja, ő adja meg a szót jobbra, balra, majd szintézist alkot a véleményekből. Aztán ott az amerikai jegybank szerepét betöltő Fed új elnöke, Janet Yellen, vagy a Világbank, az IMF elnöke, Christine Lagarde. Nem akármilyen pozíciókról beszélünk.

A Fed-nek most lett először női elnöke a történelemben. Nem került szóba Angela Merkel, pedig miután újra megválasztották német kancellárrá, ott

van a világ legbefolyásosabb női között, és ott is marad egy darabig. Ez szerintem fantasztikus dolog. De visszatérve a kérdésre, hogy hová tűnnek a nők a vezetői, akár kutatói pályákról: azt látom, hogy a világ egy kicsit váltás előtt van, a saját a családomon is érzékelem. A szülő nők életkora szinte 10 évvel kitolódott a 20 évvel ezelőtti tendenciákhoz képest. A mostani nemzedék nem akar szülni, amíg nem biztos benne, hogy a karrierjét stabilan el tudta indítani.



Előbb az egzisztencia, aztán a szülés.

Igen. Olyasféle társadalmi folyamatokat látok, hogy akik valóban tehetségesek, nem fogják elengedni a lehetőséget, hogy karriert építsenek. Nem engedik meg, hogy addig gyerek szülessen, amíg nincs meg az alap, amire építkezhetnek. Ez viszont nyilvánvalóan rettenetes következményekkel jár, elég csak a demográfiai adatokra tekinteni.

Klasszikusnak számító témát érintünk: család és/vagy karrier. Elhangzott Öntől e könyv lapjain – más témában ugyan –, hogy létezik világtendencia, amit adott esetben érdemes követni, de bátran lehet egyéni utakat is találni. Mit javasol azoknak a fiatal hölgyeknek, akik mondjuk egyetemisták, s miközben olvassák ezt a könyvet, épp tervezik a saját életpályájukat, amiben, bízunk benne, család, gyermekek is szerepelnek?

Biztos vagyok benne, hogy nem lehet egységes receptet adni. Pont azért, mert mindenki egyéni sorsokat él meg, és visszafordíthatatlan az a folyamat, amiben élünk, hiszen az idő irreverzibilis. Szerintem az jár jól, aki a belső hangra hallgat. Meg kell érezni, melyik az a pillanat – és utólag majd igazolni fogja a sors –, amikor engedni kell a gének szavának, s mikor jobb ezeket a lehetőségeket esetleg elhalasztani. Őszintén hiszem, bízom benne, hogy megtalálható az összhang a karrier és a családanyai szerep között.

„Ha nézem az egyetemünk hallgatóit, akikkel találkozom, akik szakdolgozatot írnak nálam, vagy a szakkollégistáinkat, a HÖK-öseinket: elképesztően felkészült csapat.”

Egy anyának nem csupán családi kötelezettségei vannak, hanem szerencsés esetben némi szabadideje is akad. Amikor erre az interjúra készültem, bárkit kérdeztem Önről, egy dologban mindenki biztos volt: a dékán asszony aktívan sportol. Honnan eredeztethető ez a szenvedély – mert alighanem arról van itt szó –, és egyáltalán miként fér bele az életébe, hogy rendszeresen eljár futni a Püspökerdőbe?

Vallom, hogy ép testben ép lélek. Megfordítva is igaz: azt gondolom, hogy a testünkért ugyanannyira felelősek vagyunk, mint az agyunkért, a karrierünkért. Meggyőződésem, hogy abból lehet igazán erőt gyűjteni, ha

a fizikai jólétünket fenntartjuk. Ennek a jólétnek a fenntartásához számomra hosszú ideje hozzátartozik, hogy valamilyen módon a testem fizikai megterhelését minden nap elérjem, mert nekem ez pihenést jelent. Bizonyított tény, hogy a mozgás dopamint termel az agyban, ami serkentőleg hat a gondolatokra is. Gyakran kérdezik, mire jó az, hogy már kora reggel elfárasztom magam. Én meg azt mondom, épp ettől élenkülök fel. Észre sem veszem, hogy az erdő melyik szakaszán tartok.

Egy kicsit ismerem az érzést, amikor futás közben kikapcsolódik az ember, s egy idő után mintha elindulna valami zene, egyfajta összhang lesz úrrá a futón. Ilyesmiről van szó?

Sokszor futok egyedül, de gyakran futok barátokkal, barátnőkkel is, ám épp az előbbieket miatt nem is szoktunk beszélgetni. Nem csupán azért, mert úgy nem is lehet igazán futni, hanem mert zavarba hoz a beszéd. Ismert tény, hogy az agyunknak tudunk parancsokat kiadni, hogy most ezt a problémát kezd el elemezni. Az a nagyjából negyven perc, amit futással töltök, tulajdonképpen munka az agyamnak, nekem pedig egyszerűen öröm. Igazi, jó barátokat is adott nekem a sport. A tenisz, biciklizés, síelés szeretett emberek társaságában valódi kikapcsolódást jelent.

Ha jól sejtem, a vitorlázás egy kicsit más jellegű sport, mint mondjuk a futás. A vitorlázásnak érdekes szerep jutott az életünkben: a fiam most 21 éves, mérnöknek készül, s régóta magyar bajnok a 470-es olimpiai hajóosztályában. Nagyon elkötelezett a saját sportága iránt, de a lányom is sportőrült.

Hány évesen kezdte a fia a vitorlázást, ha évek óta bajnok?

Hat évesen. Azóta versenyzik, nem tudjuk kivenni a vízből. Megjárta a világ tengereit: olyan 10-20 méteres hullámokkal is találkozott, hogy égnek állt a hajam, amikor megtudtam.

Óhatatlanul eszembe jut egy másik interjú, amit egy 16 éves új-zélandi lánnyal készítettem. Arra készült, hogy ő legyen a legfiatalabb, aki egyedül megkerüli a Földet. Sietnie kellett, mert ha két hónappal később indul, már nem kaphatja meg a címet, mire célba ér, mert más hasonló korú induló is készülődött. De akkor ezek szerint 16 évesen már kifejezetten idős egy sportoló, ha az Ön fia az óvodából kilépve rögtön hajóra szállt. Meghatározó élmény volt számomra, amikor először versenyzett a fiam. Elég nagy vihar volt épp a Velencei-tavon, és akkor azt mondta nekem az edző, hogy ha most nem engedem el a gyereket, akkor megtudja, megérzi, hogy lehet ettől félni, mert anyu azt mondta, hogy most nem indulhatsz

el. Ha most nem engedjük, akkor soha nem mer majd bemenni a világten-
gerekbe, a szelekbe, viharokba. Igaza volt. A fiamban nem alakult ki ez a
félelem, mert már gyerekként küzdött az elemekkel. Persze vérzett az anyai
szívem, de ez nekem is örületes erőt adott. A lányom gyönyörűen teni-
szezik, ő is fut, játszott az egyetemi kosárlabda csapatban. NB1-es csapat-
ba is bekerülhetett volna, de a lábsérülése véget vetett ennek az álomnak.
A sport tehát ilyen fertőzés nálunk.

A vitorlázásból Ön sem marad ki. Még egy kék színű szalaggal is büszkélked-
het, ami a Balatonnal összefüggésben csakis kimagasló elismerést jelenthet.
Valóban, Kék szalagom is van, ami az adott hajóosztályon belüli első he-
lyezésért járt. Sporthajóval indultunk, tehát minimális tőkesúllyal, így
tényleg testtel kell tartani a hajót. Izgalmas volt.

Ön napi kapcsolatban van a fiatalokkal. Mai fiatalok – ez a kifejezés a fel-
sőoktatás szintjén általában olyan megjelölésekkel társul, hogy kevésbé
motiváltak, kevésbé képzetebbek, mint évtizedekkel ezelőtt. Szokták úgy is
mondani, hogy ami ma a diploma, azt volt régen az érettségi. Hogyan látja
az új évezred ifjú generációját – akár a saját gyermekeire is gondolva – az Ön
pályája kezdetéhez képest? Mennyire más kihívásokkal kell nekik az élet-
pályájuk indításakor megküzdeniük közgazdasági szemmel? Mert itt ugye
egzisztenciáról, fizetésről, piacképes szakmákról beszélünk.

Onnan kell az egész gondolatsort indítani, hogy mennyi ember van bent az
egyetemen, és ehhez képest az összes agy mit képvisel. Az adott generációnak
ma Magyarországon nagyjából a 25 százaléka van bent valamilyen felsőok-
tatási intézményben. Ez nyilvánvalóan több, mint 20 évvel ezelőtt, ám még
így is kevesebb, mint az európai átlag. Nem szabad azt gondolnunk, hogy túl
sokan lettünk: el kellene érniünk a 35 százalékos arányt, ez az európai trend.
Most nem egyszerűen hazabeszélek, hanem a nemzetünkért beszélek. Ha
elérnénk ezt a további, szükséges bővülést, máris új feladatokkal néz majd
szembe minden egyetem. Akkor jön az – a rektorunk szavaival élve –, hogy a
sebesülteket is megmentjük. Akiról úgy látjuk, hogy nem kifejezetten a csúcs
elitet képviseli, azt megpróbáljuk helyzetbe hozni, hogy ehhez az elithez közel
tudjon kerülni. Új feladatok állnak a magyar felsőoktatás előtt, mindez pedig
nem a fiatalok hibája. Egy természetes folyamatról van szó, a nagyobb tömeg
e tekintetben mindig hígbabb. A másik oldalon pedig azt látom, hogy ez az új
generáció hihetetlen kihívásokkal szembesül, s hihetetlenül felkészült. Ha né-
zem az egyetemünk hallgatóit, akikkel találkozom, akik szakkoloztatot írnak
nálam, vagy a szakkollégistáinkat, a HÖK-öseinket: elképesztően felkészült

csapat. Egyszerre csodálkozom és boldog vagyok, hogy ilyen emberek vesznek bennünket körül. Dolgozunk itt kollégákkal, akik fiatalon egészen csúcsmínőségű munkát tudnak nyújtani. Bennem alapvetően pozitív kép él erről a korosztályról, a családomról nem is beszélve. Inkább visszafogni kell őket, hogy ne vállalj még magadra ennyi mindent, ne akard még az ötszázadik dolgot is, nyelvvizsgát, doktori címet elérni, hanem vigyázz magadra. Ezeknek a fiataloknak ég a szemük a lelkesedéstől.

Ezeket a fiatalokat körbeveszi egy folyamatosan gyorsuló világ, egyre több a tudásanyag, az információ. Ahogy az Önök óriási lyukkártyás számítógépét leváltotta a PC, ma már ki sem merem mondani, merre tart a kommunikációs technológia, mert mire ez a könyv az olvasó kezébe kerül, talán már múlt idővé válna a jövő. Arra próbálok célozni, hogy ennek a hatalmas pörgésnek hátulütői is vannak. Többet tudunk, de kevesebbet értünk. Többet megyünk, de kevesebbet vagyunk. Többet nézünk, mégis kevesebbet látunk. Bevallom, szerettem azt a világot, amikor még meg kellett jegyezmem az ismerősök telefonszámait.

Ma nagy bajban lennénk.

Elmentem a mobiltelefonba a számot, utána pedig nem vagyok rákényszerítve, hogy használjam a saját emberi memóriámat.

Egy nagyon kedves férfi kollégám, aki korábban egy telefonos cégnél dolgozott, egy évtizede előadást tartott a hallgatónak arról, hogy majd mi lesz ez a mobiltelefon. Csak ültünk, hallgattuk és mondtuk magunkban, hogy ez a Gábor meg miről beszél... Arról beszélt akkor, hogy mi lesz majd a telefonból. Olyan jövőképeket vetített elénk, amiből azóta ötször annyi megvalósult már, de akkor mindez amolyan horrornak tűnt.

Az információs technológia témakörét azért hoztam fel, mert egyre népszerűbbek az elektronikus tananyagok, Ön is részt vesz ilyen fejlesztésekben. Nem féltő-e, hogy a technológiai fejlődésnek köszönhetően elvész az oktatás személyessége, a példaadás esélye, amitől egy tanár tanár, amitől egy évfolyam, egy csoport közösségként létezik?

Egy kicsit távolabbra tekintenek, ugyanezen az ösvényen maradvá. Mindegy nagyon érdekelt, hogy merre fejlődnek e téren a világ vezető egyetemei. Tartanak-e könyvet, egyáltalán mi lesz a könyv sorsa? Láttam az őskönyvtárat, a mostani, korszerű alexandriai könyvtárat, ami egy fantasztikus, hipermodern épület a tenger partján. De láttam Indiában, Kínában, Amerikában, Braziliában, hogy az egyetemi könyvtárak továbbra is nagy

szerepet kapnak, sőt, felértékelődött a jelentőségük. Nem tett le a könyvről a világ. Persze a jövőben minden meg fog jelenni digitálisan és/vagy mindent digitalizálnak, de az egyetemi könyvtár az továbbra is egy szent dolog marad. Ezért örültem annak, hogy itt, Győrben is abba az irányba fejlődött az egyetem, hogy a könyvtár fizikai megjelenésében is attraktív helyé vált. Örülök, hogy bent vagyunk a világ fő vonalában: kell a könyvtár, ahová be lehet ülni, ami az egyik központi tere az egyetemi életnek. Az egyetemek ráadásul bizonyos megközelítésben óriási cégek, a világ legrégebbi cégei, persze hangsúlyozottan átvitt értelemben. Itt, Európában is ilyenekkel találkozhatunk, hogy 800-700 éve alapított egyetem, Heidelberg egyeteme is 600 éves. Ezeknek az intézményeknek nyilvánvalóan konzervatívabb módon kell viszonyulniuk mindenhez. Ez a kifejezés persze nem szitokszó: az egyetemek az értékörzés fellegvárai.



A konzervatív pozitív értelemben azt jelenti: megőrző, az értékekhez ragaszkodó.

Így van. Nem igaz, hogy mindent ki kell dobni, le kell cserélni. Ezzel együtt természetesen van egy másik funkciója is az egyetemeknek, hiszen fel kell fedezni a legújabb területeket, figyelni kell a legújabb trendeket is.

Kormányzati oldalról ezekben az években rendszeresen elhangzó gondolattal érkezőnk el megannyi területet érintő beszélgetésünk végére. Politikusaink – is – úgy látják, bátran hangoztatják, hogy a tudástőkének jelentős szerepe van a gazdaság fejlődésében. Ezt a szépen hangzó kijelentést tényadatok is megtámogatják: a Nemzetgazdasági Minisztérium szerint a Magyarországon jelenlévő szellemi tulajdon-intenzív iparágak a GDP 45 százalékához járulnak hozzá, az EU tagállamok átlaga ehhez képest 39 százalék. Ez arra utal, hogy fejben jók vagyunk, ami egy sok lehetőséget rejtő, pozitív mutató Magyarországról. Olyannyira, hogy külföldi befektetők, nagykövetek, magyar vállalkozók egyaránt úgy látják, a kontinentális szintű ipari átstrukturálódás folyamatában igen fontos szerepe lehet hazánkknak. Vándorolnak a cégek, teszik át ide-oda a termelési, fejlesztési központjukat. Nem mi vagyunk a világon a legolcsóbb előállítók, gyártók, nyersanyagaink gyakorlatilag nincsenek. De van nekünk eszünk. Ez a magas hozzáadott érték, ez a bizonyos tudástőke az, ami valószínűleg a jövőt jelentheti számunkra. Egyetért az iménti fejtegetéssel?

Abszolút. A cégvilágban a tudástőkét IC-nek nevezik: ez az úgynevezett intellectual capital, ami alapvetően három elemből áll össze. Van egyrészt a humán tőke része, ez, gondolom, egyértelmű. Van a folyamatok része, amit szervezeti tőkének neveznek, hogy a cég milyen típusú folyamatokat tud jól kialakítani, amit közösen birtokolnak a cégben. Van még az úgynevezett ügyfél tőke, ez a customer capital. A cégnek valójában létezik input és output oldalon, tehát beszállítói és vevői oldalon valamiféle vevői kapcsolatokhoz kötődő tőkéje is. Azt látjuk az üzleti világban, hogy a piaci érték – tehát amin a cégek forognak – és a könyv szerinti érték – amit a mérleg, eredmények, kimutatások alapján egy cégről le lehet írni – radikálisan eltér egymástól. De hát tudjuk, hogy az üzleti világban a piac csak azt fizeti meg, ami valójában létezik. Ha pedig tényleg igaz, hogy a piaci érték radikálisan fölötte van a könyv szerinti értéknek egy cég adásvétele során, akkor azt kell mondanunk, hogy van valami tőkenagyság, amit megfizet a piac, tehát ami érték, noha nincsen

lekönnyelve. Pont ez az intellektuális tőke, az IC. Hogyan lehetne egy cégnél lekönnyelni, hogy te azért vagy nagyon jó, mert van egy bombasztikus beszállítód, vagy van egy fantasztikus vevőköröd? Ez az IC az egész üzleti világban felértékelődik, nekünk is ebben kell utaznunk. Maximálisan egyetértek ezzel a törekvéssel. Könnyen lehet, hogy az Audi is azért választott minket 180 lehetséges telephely közül, mert az IC-nk azt igazolta, hogy itt értenek a gépészethez, hogy itt tömegével lesznek épp olyan szakemberek, akikre nekik szükségük van. De hasonló megérezsem volt, amikor Szentgotthárdon jártam az egyetem képviselőjében az Opelnél. Egy közgazdaságtannal is foglalkozó pszichológus, Mérő László ír a könyveiben a mémekről, a tudás olyan elemeiről, amiket akár évszázadokkal korábban raktak le egy bizonyos régióban. Ez a tudás egy speciális egysége, ami önálló életet tud élni akármilyen tudományterületen. A gépipar mémje pedig itt van Győrben.

Valóban sok témát érintettünk, de van-e bármi, amit még szívesen elmondana az olvasóknak?

Szívesen hangsúlyoznám, hogy nagyon sokszor a véletlen, akár egy be nem tervezett találkozás is befolyásolhatja a karrierünket – ami utólag visszanézve talán már nem is tűnik annyira véletlennek. A lányom például tudta, hogy sebész akar lenni. Úgy ment az orvosi egyetemre, hogy sebész lesz. Másodéves volt talán, amikor felkutatta, hogy a transzplantációs klinikán van egy sürgősségi csoport, amihez olyan egyetemi hallgatókat keresnek, akik azonnal tudnak indulni, ha éjjel, ha nyáron telefonálnak neki, mert épp ki kell műteni valahol az országban egy vesét. Becsatlakozott ebbe a csapatba. Egyszer, egy augusztusi vasárnap délutánján ülünk a Balaton partján, amikor megszólal a telefonja, hogy indulni kéne Budapestre, mert lenne egy vesekivétel. A lányom elkérte az autót, és azonnal elindult. Találkozott a professzorával, Langer Róberttel, aki látta, hogy kis nyári sortban érkezik a lányom, és kérdezte, honnan jön a kedves kollégánő. Dorka válaszolt, a professzor pedig megdöbbsent, hogy valaki augusztusban vasárnap délután, 30 fokban elmegy Budapestre. Ez volt az a nagy találkozás, aminek hatására megnyílt az út a világ vezető egyeteméig. Kellenek ezek a nagy találkozások. Ez nem olyan misztikus dolog, inkább a motivációra helyezném a hangsúlyt. Ha van bennünk ilyen „én akkor is megyek” motiváció, főleg akkor jöhetnek szembe velünk ezek a nagy találkozások, amik meghatározzák egy ember egész életútját. Én ebben hiszek.

Szépen bezárult a kör, avagy kiépült a keretes szerkezet. Hiszen amikor elsőként azt kérdeztem Öntől, miért ezt a hivatást választotta, valahogy úgy fogalmazott, hogy visszafelé tudatosnak tűnik, de az érzéseket követte és jó döntéseket hozott.

Pár nappal a mostani beszélgetésünk előtt megnéztem a Budai Várban a Chagall kiállítást. Már régóta készültem erre. Ott olvastam ettől a világhírű festőtől egy idézetet, ami nagyon megtetszett. Magyarul szerintem nem annyira jó a fordítása, de angolul találébb. Ilyesmi a lényege: az idő előrehaladtával egyre pontosabban érzem, mennyire nevetséges bármi mást csinálni, mint azt, amit szívvvel, lélekkel tud az ember megtenni. Nos, ezt érzem én is a gyermekeim sorsán, a barátaim sorsán, hogy mennyire nem szabad semmi mást tenni, csak azt, amihez az embernek valóban van kedve, mert abból születnek ilyen nagy találkozások.



A TUDOMÁNY EGY IZGALMAS KERESZTREJTVÉNY

Lamm Vanda lehetett volna az első magyar alkotmánybírónő, kollégái közül később többen is köztársasági elnökök lettek. Ugyanolyan büszke arra, hogy a Nemzetközi Jogi Intézet alelnöke, vagy a Magyar Tudományos Akadémia első női intézetigazgatója volt, mint tanítványai sikereire, az általa pályára állított új kutatónemzedék eredményeire.

Számos tudományos elismerés, színes szakmai életút, megannyi rangos bizottsági feladatkör fűződik az Ön nevéhez. Ha mégis néhány mondatban kellene bemutatnia saját magát, mi az, amit szívesen olvasna bevezetesként Lamm Vandáról?

Egyetemistaként még azt mondtam: „ó, ha én valaha docens lehetnék”. Akadémiai gyakornokként azt gondoltuk, főmunkatársnak lenni, az maga a csúcs. Természetes dolog, hogy az ember törekszik, többet akar, ezzel együtt őszintén úgy gondolom, minden óriási véletlenül múlik. Szinte hihetetlen véletleneken. Másodéves hallgatóként tanultam autót vezetni. Édesapám nagy autós volt, mérnök ember, s bár nem volt kilátásom saját járműre, meg akartam tanulni vezetni. Az oktatóm hétfőn és szerdán reggel 8-tól ért rá a gyakorlati oktatásra, ehhez kellett alkalmazkodnom. Az ELTE jogi karán épp ebben az időszakban tartotta a polgári jogi előadást Eörsi Gyula – Eörsi István költő bátyja –, aki az egyik legkiválóbb magyar polgári jogász mind a mai napig. A sikeres félévi vizsgámat követően üzent Eörsi Gyula, hogy járjak a polgári jogi diákkörre. Nem fogadtam el azonban a meghívást, mert az autóvezetés miatt nem jártam egyetlen polgári jogi előadásra sem. Nagyon érdekelt a polgári jog, de úgy gondoltam, nem illik úgy diákkörre menni, hogy nem járok az előadásokra. Ha akkor a gépjárműoktató kedden és csütörtökön ér rá, lehet, hogy ma nem nemzetközi jogász lennék, hanem polgári jogász. Ezt a történetet annak illusztrálásaként meséltem el, hogy mennyire a véletlenül múlik, hogyan alakulnak a dolgok. Az is lehet, hogy a tudományos pálya helyett az üzleti élet felé indultam volna el, vagy valami teljesen más irányba.

Vissza tud emlékezni rá, hogy miért választotta a jogi pályát?

Érettségi környékén több terület érdekelt. Jó voltam matematikából és egyéb reál tárgyakból, viszont a művészettörténet vonzott leginkább. Akkoriban csak két évente indult ilyen szak az ELTE bölcsész karán – az adott évben épp nem –, így inkább a jogi karra jelentkeztem. Ha nem vettem volna fel elsőre, más irányba indultam volna.

Még mindig lehetett volna Önből ügyvéd, bíró, vállalati szakértő. Tudatosan választotta a tudományos, oktatói pályát, vagy a pálya talált Önmre?

Az egyetemi évek alatt elment a kedvem a gyakorlati jogászi munkától, így soha nem akartam ügyvéd, bíró lenni, ügyész még kevésbé. Miután felvettek, egyik vizsgát a másik után tettem le, s közben nem gondoltam arra, hogy mihez kezdek majd, miután végzek. Kifejezetten kemény időszak volt ez, hiszen amikor elkezdtem az egyetemet, még

ötéves képzésre vettek fel, közben viszont, az aktuális oktatási reformnak köszönhetően négy évbe sűrítették a tananyagot. Ennek az lett a következménye, hogy volt olyan félév, amikor öt szigorlatot kellett letennem. Iszonyú mennyiségű volt az ismeretanyag, a vizsgaidőszak emiatt az egész családomat megterhelte: lábujjhegyen kellett közlekedni a lakásban, mert éjjel tanultam, délelőtt pedig aludtam. Mindig borzasztó izgulós voltam, viszont az izgalom érdekes módon nem blokkolt engem. Előfordult, hogy a vizsgán hirtelen eszembe jutott valami, amit egy évvel korábban olvastam, az oktató meg csak nézett rám, hogy ezt meg honnan szedtem elő. A négy elméleti évet követően az utolsó szemeszterben dolgozni kellett, utána lehetett az államvizsgát letenni. 1967 júniusában fejeztem be az egyetemi képzést, augusztus 1-től pedig el kellett helyezkednem valahol.

„Akkor még nem volt fax, e-mail: oda kellett menni, sorba állni az iktatóban, amikor egy perhez új iratot akartunk benyújtani.”

Hol töltötte a gyakorlati félévét?

A Magyar Édesipar nevű nagyvállalatnál. A Győri Keksz- és Ostyagyár is hozzájuk tartozott, a többi magyarországi desszert- és csokoládégyárral együtt. Bizonyos dolgok szinte sokkoltak, leginkább a fizetések és a munkakörülmények. Gyakori üzemi balesetnek számított az, hogy egy munkás forró csokoládéöntettel megégette magát. Ezek a szerencsétlen emberek, főleg asszonyok kora hajnalban keltek – a főváros környékén élők 4 órakor, hogy a 6 órakor kezdődő műszakra beérjenek.

Ön pedig az édesiparhoz kapcsolódó jogi esetekkel foglalkozott.

Rengeteg munkaügyi, fegyelmi ügyünk volt, kisebb lopások is előfordultak. A konyakmeggy úgy készült például, hogy a gyümölcsöt 100 százalékos alkoholba tették, majd egy évig befőttes üvegben érlelték. A fennmaradó meggylé csupán melléktermék, viszont rendkívül finom. Akik megkóstolták, hamar eszméletlen részegre itták magukat. El voltam keseredve, amikor belegondoltam, hogy évtizedeken keresztül ilyen ügyekkel kellene foglalkoznom. Ám néhány héttel azt követően, hogy odakerültem, a hölgy, aki mellé be voltam osztva, elment szülni, s át kellett vennem igencsak kezdőként a feladatait. Meghatározó tapasztalatokat

szereztem, például a lábam is akkor ment tönkre. Az összes jogtanácsos helyett vállaltam ugyanis, hogy személyesen elviszem a beadványokat a Markó utcába, mivel nem szerettem bent lenni. Akkor még nem volt fax, e-mail: oda kellett menni, sorba állni az iktatóban, amikor egy perhez új iratot akartunk benyújtani. Magas sarkú cipőben tettem meg gyalog a távot a Vásárcsarnoktól majdnem minden nap. Néha 4 óráig is eltartott az egész, de hát addig sem kellett bent lenni.

Érthetően a vállalati szféra sem vonzotta igazán, maradt a tudományos karrier.

Egyetemi hallgatóként nemzetközi jogi tudományos diákkörre jártam, e tárgyból több dolgozatot is készítettem. Amikor megszereztem a diplomát, az egyetemi tanszéken nem volt üresedés, más lehetőség pedig nem nagyon adódott akkoriban. Ott volt még a Külügyminisztérium, de oda csak politikai szempontok alapján lehetett bekerülni. Felhívtak azonban telefonon – ismét szinte véletlenül – az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetétől, hogy egy fiatal nemzetközi jogászt keresnek, egy volt professzorom pedig engem ajánlott. Ennek immár 45 éve.

Ez az az intézet, aminek Ön lett az első igazgatója?

Az első olyan igazgató voltam, akit megválasztottak, bár azért ezt odafent, az MTA vezetésének még jóvá kellett hagynia. De amikor erre a választásra sor került, már 1991-et írtunk, amikor nagy demokratikus felbuzdulással kijelentették, hogy az intézetek igazgatóit nem kijelölni, hanem választani kell. Nem úgy kell persze ezt elképzelni, mint egy polgármesteri választást. Adottak voltak a szakmai kritériumok – tudományos fokozat, publikációk, nyelvismeret stb. –, s miután az előző igazgató, Kovács István elhunyt, aki nagyon kiváló alkotmányjogász és rendes ember volt, kiírták a pályázatot. Mondtuk egymás közt az intézetben, hogy valakinek pályáznia kellene. Viszonylag hamar magam vettem fel, hogy miért ne pályáznám meg, hiszen megfelelek a feltételeknek.

Lépjünk kicsit vissza az időben: hogyan érezte magát a kezdeti években az Akadémián?

Kellett hozzá némi idő, amíg megszoktam a helyzetet, de jól éreztem magam. Akik nemrég tanáraink voltak, hirtelen kollégák lettek. 35-40-en voltunk, előttem utoljára három évvel vettek fel fiatal munkatársat. Az ottani légkört nem lehet egy lapon említeni a vállalati jogi osztállyal. Sokkal lazább keretek fogadtak az új munkahelyemen. Az édesipari jogi osztályon

alapvetően kedves főnököm volt, de ha fél 8 után három perccel érkeztem, mindig megkérdezte: na, elvtársnő, megint elaludtunk? Ehhez képest nagy váltás volt az intézet hangulata, ahol azt csinálhattam, amihez igazán kedvem volt. Elegendő volt a fegyelmi határozatokból – pedig gyönyörűeket tudtam írni –, de egyértelműen láttam, hogy a gyakorlati jog nem nekem való. Sajnáltam azokat, akiket azért büntettek meg, mert hazavittek két tábla csokoládét.

Miközben Ön már a jogtudományi intézetben dolgozott, posztgraduális képzéseken is részt vett. Hága, Strasbourg, Columbia Egyetem az Egyesült Államokban: milyen sorrendben követték egymást a külföldi tapasztalatok? Az utolsó, tengerentúli alkalommal vendégkutatói ösztöndíjról van szó, egyébként Strasbourg volt először. Csak dicsérni tudom az akkori igazgatót, Szabó Imre akadémikust, aki felismerte a külföldi jogok ismerete, valamint az összehasonlító jog fontosságát. Ez a törekvés a szocialista államok körében úttörő jellegű volt, akkoriban az ilyesmi nem volt divat.

Olyan évtizedekről beszélünk, amikor egyfajta ideológiai abroncs volt Magyarország, s a nemzetközi kezdeményezések leginkább keleti irányba mutattak.

Ebből a szempontból az intézet egy külön szigetnek számított. A fiatal munkatársak – a nálam 10-15 évvel idősebbekig bezárólag – a '60-as évek elejétől rendszeresen jártak ki a Strasbourg-i összehasonlító jogi fakultás hathetes kurzusaira. Hároméves volt a képzés: az első évet franciául, németül, vagy angolul lehetett elvégezni, én a franciát választottam. Mádl Ferenc és Péteri Zoltán voltak az elsők, akiket így küldtek ki Franciaországba.

Őn ugyanazon a képzésen vett részt, amelyen a néhai köztársasági elnök? Persze. Mádl Ferencsel moziba is mentünk egy társaság tagjaiként, s olyan filmeket néztünk, amiket idehaza nem adtak. Kifejezetten életvidám embernek ismertem meg. Sok intézeti barátja volt, a névnapokat, születésnapokat közösen ünnepeltük. Ilyenkor elmentünk egy-egy vendéglőbe tucatszámra, s nagy beszélgetéseket tartottunk. Ez az egész képzés nagyon érdekes volt szakmailag, mivel különböző kurzusokat hallgattunk, meg hát idegen nyelven kihívás volt 6-7 tantárgyból vizsgázni. Nem volt egyszerű megérteni a terminológiát, hozzá kell azonban tennem – ez az akkori magyar jogi oktatást dicséri –, hogy sok nyugati hallgatóhoz képest mi többet tudtunk, tájékozottabbak voltunk. Rengeteg új ismeretet kaptunk, de az első évben inkább a nyelv jelentett kihívást, mint a tananyag.

Akkor tehát három ilyen kurzust is elvégzett Strasbourgban?

Három évfolyamot: a tavaszi képzések mindig Strasbourgban voltak, a nyáriak pedig valamely másik nyugat-európai egyetemen. Így kerültem másodévbén Amszterdamba, harmadévesen pedig a pescarai egyetemre, Olaszországba.

„Van olyan ország, ahol a nők nem vehetnek részt felsőfokú képzésben, vagy például egy háromgyermekes özvegy családjában az apja vagy a fivére nélkül nem vásárolhat ingatlant.”

Ha valaki hosszabb-rövidebb időt külföldön tölt, nemcsak új nyelveket ismer meg, hanem a sajátjától különböző kultúrákkal is találkozik. Ezáltal pedig jó esetben nemcsak ő, hanem a hazája is gazdagabbá válik, ahová visszatér. Azt feltételezem, Ön is így élte meg ezt a többturnusos képzést. Egyértelműen így volt. Nagy élményt jelentett eleve kint tartózkodni Franciaországban. Hiába tanultam előtte franciául, egész más volt ott lenni. Amikor hétvégén szabadidőm volt, sokfelé eljutottam. Eleve nagyon jó volt a hangulat, mindenféle nemzetiségek tagjaival találkoztam. Van olyan szlovák barátnőm, akivel odakint szobatársak voltunk, s mind a mai napig levelezünk. Akkor együtt mentünk kirándulni, este sörözni, buliba, mint általában a huszonevesek, a férje később Szlovákia első ombudsman-ja lett.

Az elméleti jogtudós nemcsak könyvek között tölti hát az életét, hanem alkalom adtán elmegey moziba, ő is sörözik a barátaival?

Természetesen. Persze vannak közöttünk is zárkózottabbak, de ez egyéni dolog, személyiség kérdése. Hozzá kell tenni, hogy nem mindenki vett részt mindhárom évfolyam képzésein, főleg azért, mert másodéven az órák jelentős részét franciául tartották. Ennyiben előnyöm volt, hiszen jól tudtam franciául, és végig is akartam vinni mind a három évet.

A következő állomás a posztgraduális képzések tekintetében Hága volt.

Ott működik a Nemzetközi Jogi Akadémia, e patinás intézmény nyári egyetemén vettem részt. Strasbourgban jó általános jogi alapot kaptunk: előbb a főbb jogrendszerek – angolszász, romanista – sajátosságairól tanultunk, másodéven közjogi kurzust hallgattam. Harmadéven már nem jogágakra koncentrálnak, hanem – évente változóan – összehasonlító megközelítésben

különböző jogágakba tartozó problémakörökre, így Olaszországban vizsgáztam például a házasságon kívül született gyermekek jogállásából, hat különböző állam belső joga alapján. A hágai jogakadémián már kifejezetten a nemzetközi jog került előtérbe. Ezt a kurzust közel egy évszázada minden évben meghirdetik, neves előadókkal, szemináriumokkal – itt nincs vizsga. Háromszor vettem részt rajta, 1972 után '76-ban, majd '79-ben. Egyszerre nagyjából 150 szakember vett részt az előadásokon.



Továbbra is azért tűnik különlegesnek ez az időszak, mert Magyarország akkoriban nem arról volt híres, hogy az ember csak úgy elutazhatott nyugatra, és részt vehetett különféle programokon, ahogy ez napjainkban már nyilvánvaló adottság. Időrendben haladva 1981 a következő állomásunk, s ezúttal igencsak mélyre evezünk a könyv tematikáját illetően. Merthogy ekkor lett az ENSZ által frissen létrehozott, a nőkkel szembeni diszkrimináció felszámolásával foglalkozó bizottság tagja. Hogyan esett Önre a választás?

1979-ben nemzetközi szerződés született a nőkkel szembeni diszkrimináció felszámolásáról. A szerződés értelmében felállítottak egy szakértői bizottságot, ahová Magyarország is delegálhatott egy nemzetközi jogászt. Ilyen szakemberből akkoriban nem volt sok hazánkban, a téma miatt pedig nőt illet küldeni. Ezzel tulajdonképpen el is dőlt a dolog.

Csak nők vettek részt a bizottság munkájában?

Húsz nő mellett volt egy férfi is. Svédország küldte szegényt, mi pedig állandóan diszkrimináltuk. Nem tudom, jelenleg milyen a bizottság összetétele. Tény, hogy ma is vannak olyan ENSZ fórumok, ahová illik nőket delegálni.

Ez a bizottság a mai napig létezik?

Hogyne. Az említett szerződés értelmében a nőknek az élet minden területén azonos jogokat kell biztosítani. Nálunk ez még úgy, ahogy megvalósul, elmegy. A muzulmán államokban azonban egy nő nem vehet fel hitelt, saját tulajdona sem lehet. Van olyan ország, ahol a nők nem vehetnek részt felsőfokú képzésben, vagy például egy háromgyermekes özvegy családanya az apja vagy a fivére nélkül nem vásárolhat ingatlant. Ez a mi szemléletünknek kicsit fura, de hát sajnos ilyen a világ. Az államoknak jelentést kell készíteniük évente a bizottság számára, hogy mennyire valósítják meg az egyezményben foglaltakat.

Emlékszik konkrét esetre, vizsgálatra valamelyik állammal szemben?

Akkor indult a bizottság – az első körbe kerültem be, amikor az egyezmény hatályba lépett. Leginkább irányelveket dolgoztunk ki az államok által készítendő jelentések vonatkozásában. Érdekes időszak volt, hiszen akkor indult be ez az egész mechanizmus. Az első jelentéseket ekkor nyújtották be az államok, az ülések egy-két hétig tartottak, hol Bécsben, hol New Yorkban.

Akkor igazi úttörő munkát végeztek, hiszen egy később a gyakorlatban működő rendszer alapjait kellett lefektetni.

Tudni kell, hogy ma már tucatnyi ilyen szakértői bizottság létezik: fogyatékosok jogai, gyermekjog, migráns munkavállalók stb. A maga idejében viszont ez volt talán a harmadik ilyen szakértői testület – 1965-ben született az első olyan egyezmény a faji megkülönböztetés tilalmáról, amelyik mentén hasonló bizottságot állítottak fel. Ki kellett tehát dolgozni az alapoktól az egész mechanizmust, hogy hosszú távon működőképes legyen. Mivel az államoknak jelentést kell készíteniük, előbb nekünk össze kellett állítanunk, hogy a jelentés mit tartalmazzon. Ezeket a rendszeres időközönként

elkészített jelentéseket aztán az államok részéről egy diplomatának be kellett mutatnia előttünk. Ott ült a húsz nő meg az egyetlen férfi, velünk szemben pedig mondjuk az indonéz nagykövet előadta, hogy náluk minden a legnagyobb rendben van e téren. Meghallgattuk, aztán apró darabokra szedtük az illetőt a jelentésével együtt, merthogy az elmondottakhoz képest egészen mást olvastunk egyik vagy másik újságban.

Muzulmán országok képviselője volt a bizottságban?

Nem emlékszem, hogy lett volna a tagok között bárki az arab államokból. Latin-Amerikából, Jugoszláviából voltak, ez biztos. A muzulmán államok – Banglades, Egyiptom és jó néhány további ország – eleve fenntartást fűztek az egyezményhez. Ez a nemzetközi jogban azt jelenti, hogy egy szerződés esetében néhány szakasz alkalmazását magukra nézve kizárják. Itt ez konkrétan úgy jelent meg, hogy elfogadják a szerződést, amennyiben a Sariával, tehát az iszlám vallásjoggal összhangban van.

Az imént tett egy célzást Magyarországra. Jogi értelemben a női egyenjóság ügyében milyen országnak számítunk?

Olyan szintű diszkrimináció, ami jogszabályba lenne foglalva, mint például egyes muzulmán államokban a tulajdonszerzés terén, vagy más vonatkozásban, ilyesmi nálunk nincs. De a mindennapi életben azért volna mit rendbe tenni. Az Akadémián például én voltam az első női igazgató.

Sőt, ha ránézünk a gazdasági és jogtudományi osztály névsorára, az MTA rendes tagjainak sorában Ön mellett egyetlen hölgyet találunk, bár Ferge Zsuzsa szociológus.

Nemrég került be Pálné Kovács Ilona levelező tagként. Ő is jogi végzettségű, de szakterületét tekintve politológus, regionális tudományokkal foglalkozik. Egyébként az MTA fennállása óta a jogászok között az első női akadémikus vagyok.

Az ENSZ bizottsági tagságát követően, 1984-ban Miskolcra került. Itt kezdődött az oktatói pályája?

Az igazából már 1975-ben elkezdődött, amikor az ELTE óraadójaként nemzetközi jogot tanítottam. 500 forint körüli fizetés kaptam, majd spórolásra hivatkozva – az egyetem nem tudta felvállalni ennek a hatalmas összegnek a kifizetését – elváltak útjaink. Valóban 1984-ben kezdtem tanítani az akkor még Miskolci Nehézipari Egyetemnek nevezett intézményben, amit ma már Miskolci Egyetemnek hívnak.

Ráadásul 2013-ban az ottani jogi kar addigi dékánját választották rektor-nak. Az Ön újabb állomáshelye viszont 1998-tól Győr lett, ahol már egye-temi tanárként dolgozott.

Valójában kétszer neveztek ki egyetemi tanárnak, két ilyen papírom van, ez ritkaságnak számít. Az volt a szabály ugyanis, hogy az egyetemi tanárt az egyetemhez nevezik ki. Tehát egyetemi tanár voltam 1989-től Miskolcon – ezt a dokumentumot Németh Miklós írta alá –, ahol '84-től tanítottam docensként. Szinte pontosan egy évtizeddel később újra kineveztek, immár Győrbe, így van egy egyetemi tanári kinevezésem Göncz Árpád aláírásával is.

Korábban azt nyilatkozta, a miskolci és a győri képzés között ott érzi a jelentős különbséget, hogy amíg Miskolcon tömegképzésben oktattak, nagy évfolyamok voltak, addig itt családiasabb a légkör.

Ezt most is így gondolom.

Ez a családiasság alighanem a hallgatók előnyére válik. Nem egyfajta gyárban szerzik a tudást, hanem megszólíthatóbbak az előadók, akik aztán konzulensekké válnak.

Nyilvánvalóan így van. Itt a félév végére az oktató már nagyjából megismeri az évfolyamot, ami egy 300-350 fős évfolyam esetében elképzelhetetlen.

Miért váltott felsőoktatási intézményt, miért döntött Győr mellett?

Jelentősen megnövekedtek a feladataim. A '90-es években például, ahogy már említettük, az MTA Jogtudományi Intézetének az igazgatója lettem. A Horn-kormány idején folyamatban volt egy új alkotmány kidolgozása, bár végül a pártok nem tudtak megegyezni több fontos kérdésben. Az új alkotmány tudományos megalapozásával az intézetünket bízták meg. Meg is jelent egy 11 kötetes sorozat, abban adtuk ki a témában született száznál is több tanulmányt, emellett konferenciákat is szerveztünk. Ragaszkodtam az elért eredmények publikálásához, a kötetek kiadásához, és azt hiszem, igazam volt, mert így ezek mind a mai napig könyvtárakban megvannak, hozzáférhetők, sőt, idéznek is belőlük. A sok szervezés, tárgyalás rengeteg időmet elvitte.

Ezért hagyta ott Miskolcot?

Nem mondanám azt, hogy otthagytam, ám idővel kénytelen voltam leépíteni. Miskolcra lejárni, pláne akkoriban, sokkalta fárasztóbb volt. A nagy hallgatói létszámot le is kellett vizsgáztatni, sokszor 2-3 napot egy huzamban ott töltöttem emiatt. Mindez egyre kevésbé fért bele az életembe. És akkor megint jött a véletlen, vagy nem is tudom, minek nevezzem.



Szalay Gyula, akivel évfolyamtársak voltunk egyetemistaként, épp ebben az időszakban keresett meg azzal, hogy lenne-e kedvem Győrben részt venni a nemzetközi jogi képzés elindításában. 1997-98 körül járunk, Szalay Gyula, a későbbi dékán ekkor még igazgató volt, mivel az ELTE kihelyezett tagozataként indult el a jogász képzés Győrben. Bihari Mihály, az Alkotmánybíróság későbbi elnöke volt a szakfelelős. Mindkettőjüket jól ismerem, ők kértek fel a feladatra; épp akkor, amikor Miskolcon arra készültem, hogy beszéljek a dékánnal, hogy kevesebbet járnék. Mert bár feladni nem akartam, hiszen szerettem és most is szeretek tanítani, de túl nagy teher volt, főleg az intézeti elfoglaltságokkal együtt. Ekkor adódott az új lehetőség: Győr közelebb van, egyszerűbb a közlekedés, kevesebb a hallgató.

A feladat pedig a Nemzetközi és Magánjogi Tanszék elindítása, a tanrend kialakítása volt?

Igen, viszont a tanrenddel nem volt sok tennivaló, mert kezdetben kötelesek voltunk az ELTE tanmenetét követni. Nem volt lehetőség nagy kilengésekre, de nem is volt rá szükség, mivel jól bejárattott tantervről beszélhetünk. Amire nagy szükség volt, s most már adottság, hogy az évek során kialakult egy fiatal oktatókból álló szakmai stáb. A tanszéken oktató három kiváló tanítványom PhD fokozatot szerzett nemzetközi közjogból, kettőjüknek én voltam a témavezetője. Az ő sikereikre legalább olyan büszke vagyok, mint a saját eredményeimre.

Másfél évtized tevékenységét követően talán egy kicsit úgy is tekint a tanszékre, mint saját gyermekére, hiszen Ön tette le a szervezet alapjait, s felkarolta a tehetséges hallgatókat.

Biztosan így van, bár hozzáteszem, volt néhány fiatal, akikben kezdetben fantáziát láttam, aztán valamiért nem váltak be. Nem azért, mintha az illetők nem lettek volna elég szorgalmasak vagy tehetségesek, ez inkább habitus kérdése. A tudományos munka egy sajátos életformát feltételez. Kezdetben, amikor az egyetemről kikerülve gyakorlati területen dolgoztam, péntek délután befejeztem a hetet, majd hétfő reggelig elő nem vettem a munkát. Nem fordult elő olyan, hogy este otthon dolgozzam. Az intézeti munka és az egyetemi oktatói munka egészen más világ – nincs az embernek egy nyugodt hétvégéje. Nem úgy van, hogy délután 6-kor leteszem a könyvet, kikapcsolom a számítógépet. Ugyanezt látom a fiataloknál, például tegnapelőtt hajnal kettőkor küldött e-mailt az egyik kollégám. Tény, hogy nem kell reggel korán felkelni, és sem itt, sem az intézetben nem kérik számon, mennyit vagyok bent. Bizonyos időt itt kell tölteni, jelen kell

lenni, de nincs kötött munkarend. A feladatokat viszont el kell végezni, és amikor összegyűlik, akkor sincs kifogás. Most is épp egy nagy munkát fejeztem be, két héten keresztül naponta hajnali kettőig dolgoztam. Pedig reméltem, hogy hamarabb elkészülök vele. Aki írással foglalkozik, tudja, hogy hiába kész a szöveg, de nem szép, nem tetszik, átírom még, mert nem tükrözi azt, amit ki akarok fejteni. Ez egy ilyen munka, nem mindenki alkalmas rá alkatilag.

Akik nem foglalkoznak behatóan a jogtudománnyal, külső szemlélőként a jogi kutatói munkát talán leginkább valamiféle száraz, elvont tevékenységnek gondolják. Azt hallottam ki az iménti szavaiból, hogy érdemes árnyalni ezt a képet, hiszen itt is lehet kreatívnak lenni.

Persze, bőven! Sólyom László, a későbbi köztársasági elnök is az MTA Jogtudományi Intézetében dolgozott, nagyjából együtt voltunk fiatalok, bő egy évtizedig kollégák voltunk. Vele beszélgettünk egyszer arról, hogy akármi, amivel az ember behatóan foglalkozik, az felkelti az érdeklődését. Ha akármilyen témában elmélyedünk, akkor azt bizony egy idő után nagyon is érdekesnek találjuk. Számomra a kutatómunka kicsit olyan, mint egy feladvány, vagy keresztrejtvény. Amikor egy problémával foglalkozok, keresek valami adatot, vagy próbálok egy szöveget, akár egy lábjegyzetet jól megfogalmazni, ugyanúgy töröm a fejem a megoldáson, végül meg is szoktam találni. Vagy van egy témáról valamilyen elképzelésem, és ahhoz keresek további támpontokat, elkezdek hozzáolvasni, és gyakran tényleg egy másik szerző is ugyanazt tartja, amit én. Sok érdekesség van ezen a területen, csak meg kell találni.

Véletlenül alakult így, vagy tudatosan lett Önből fővárosiként vidéki tanár? Mindig vonzott az oktatói pálya, viszont amikor megszereztem a diplomát, még óraadó státuszra sem volt kilátás Budapesten. Telítve volt minden hely. A miskolci jogi képzés akkortájt, 1981-ben indult, oda kerestek nemzetközi jogászt.

Győr kicsit talán a második otthonává vált. Mit jelent az Ön számára ez a város?

Nagyon szeretem Győrt, szeretek ide jönni. Édesapám Sopronban járt egyetemre, ott élt a nagyanyám, gyerekként sokat voltam őnála. Van tehát egyfajta családi kötődésem is. Amikor felkértek, hogy itt tanítsak, szívesen jöttem.



Amint elhangzott, Ön volt az első női igazgató a Magyar Tudományos Akadémián, ám annyira nem ritka, hogy nők kerüljenek vezetői pozícióba a jogász szakterületen. Itt, ahol most beszélgetünk, a Széchenyi István Egyetem jogi karának Lévainé Fazekas Judit személyében egy hölgy a dékánja, a Győri Ítéltábla elnöke Havasiné Orbán Mária, míg Handó Tünde az Országos Bírósági Hivatal elnöke. Ön biztosan tudna még hasonló neveket sorolni, nekem most hirtelen ők jutottak eszembe. Adódik a kérdés: mennyire nőies a jogi pálya?

Eléggé. Napjainkban a jogázhallgatók többsége lány, a mai előadásomon például egyetlen fiú volt. Ebben persze az is benne lehet, hogy a lányok talán inkább bejárnak az előadásokra. Fazekas Judit egyébként korábban Miskolcon tanított, már ott is kollégák voltunk. Az én időmben az évfolyamunk nagyjából egyharmada volt női hallgató, akkoriban tehát még a fiúk voltak többségben. Egyértelműen megváltozott a nemek aránya ezen a területen.

Mi lehet ennek az oka?

Nem tudnám pontosan megmondani. Úgy látom, a bírói karban szépen képviselteti magát a női nem, a bírósági vezetők között azonban már kevesebb nő van.

Akiket az imént felsoroltam, ők lennének a kivételek?

Igen. Biztos, hogy vezető tisztségben kevesebb a nő. Az Alkotmánybíróság tagjai között egy nő van a 15 fős testületben.

Ha már szóba hozta ezt a testületet, érdemes megjegyezni, hogy akár Ön is lehetett volna alkotmánybíró, hiszen a '90-es évek közepén jelölték a pozícióra. Ha megválasztják, talán az első női alkotmánybírója lett volna a rendszerváltás utáni Magyarországnak.

Ha bekerülök, akkor igen, de nem bánom, hogy másként alakult.

„Szegény édesanyám (...) mondta is akkoriban, hogy miben fogom letenni a Parlamentben az esküt, vegyek már magamnak egy szép kosztümöt.”

Nem szenvedett csorbát emiatt a karrierje?

Nem. Ez a jelölés függőben volt aránylag hosszú ideig, aztán később, pár év múlva ismét felmerült a nevem. Amikor szóba került a lehetőség, úgy döntöttem, mindent úgy csinálok, mintha az egész jelölés nem is létezne – annak ellenére, hogy egy időben többek szerint jó esélyem volt. Szegény édesanyám, aki azóta már elhunyt, mondta is akkoriban, hogy miben fogom letenni a Parlamentben az esküt, vegyek már magamnak egy szép kosztümöt.

Ön a nemzetközi jog mellett a nukleáris jognak is elismert szakértője. Hogyan talált Önre ez a ritka terület?

Itt jönnek megint a nagy véletlenek. Emlékszem, fiatal kutató voltam a Jogtudományi Intézetben, amikor egyik reggel hívtak az igazgató, hogy beszélni akar velem. Azt mondta, itt van ez a nukleáris jog, ami érdekes, aktuális terület, van-e kedvem foglalkozni vele. Igent mondtam: miért is ne? De a nagy sztori az, hogy honnan jutott ilyesmi Szabó Imre eszébe. Bulgáriában volt nem sokkal korábban egy konferencián, ahonnan vonattal jött hazafelé. A hálókocsiban a fülkéjébe került egy másik magyar, a csillebérci atomkutató intézet – hivatalos nevén az MTA Központi Fizikai

Kutatóintézete – jogásza, ő is Bulgáriában volt egy másik programon. Nem tudtak aludni, egész éjjel beszélgettek. A csillebérci jogász meggyőzte Szabó Imrét, hogy a nukleáris energia hasznosításának jogi kérdése mennyire új, aktuális probléma, érdemes lenne ezzel az intézetnek kutatási témaként foglalkoznia, ráadásul a területnek nagyon sok nemzetközi vonatkozása is van. Így kötöttem ki a nukleáris jognál.

A pályája alakulásának gyanúsán sok köze van a közlekedéshez. Egy gépjárműoktatónak köszönhetően lett nemzetközi jogász, majd egy vonatút hatására fordult a nukleáris jog felé.

Így alakult, így történt, mindkettő aranyos történet, és igaz. Ki tudja, mi lenne, ha akkor a főnököm egyedül utazott volna a hálófülkében...

Milyen konkrét kutatásokat végzett a nukleáris jog területén?

Ebben a témában írtam a kandidátusi disszertációm, ami könyv formájában is megjelent, 1984-ben angol nyelven is kiadták. A címe „The Utilization of Nuclear Energy and International Law”, vagyis „A nukleáris energia hasznosítása és a nemzetközi jog”. Az egyik legelső munka volt ebben a témakörben.

A magyar jogtörténetben?

Nem, külföldön sem volt példa hasonlóra. Azt a könyvemem mind a mai napig idézik. Azóta nyilván fejlődött a tudomány, változtak a dolgok, de alpműként tartják számon, nemzetközi szinten is.

Mikor kezdett el ezzel a területtel foglalkozni?

1979-ben védtem meg a kandidátusi dolgozatomat. A paksi atomerőművet csak a '80-as években üzemelték be, de már korábban is végeztek kísérleti kutatásokat az említett csillebérci atomkutató intézetben, egy kutatóreaktor működött ott. A magyar fizikusok Dubnába jártak ki, az egykori szovjet településen volt a szocialista államok egyesített atomkutató intézete. Egy ilyen erőművet ugye nem egy év alatt húznak fel, hosszú időn át zajlott az előkészítés.

A '60-es évek végén kezdték az építést, a negyedik blokkot talán 18 év múlva üzemelték be. Önnek volt valamilyen szerepe ebben a folyamatban jogászként?

Olyannyira nem volt közöm hozzá, hogy a '90-es években jártam először Pakson. A nukleáris jognak rengeteg nemzetközi vonatkozása van, mind a mai napig ezzel foglalkozom, valamint az Országos Atomenergia Hivatal kiküldetésében járok külföldön. Van olyan bizottság, ahol én vagyok a

magyar képviselő, sőt, az alelnöke vagyok ennek a nemzetközi bizottságnak. 2013 végén jelent meg egyébként egy könyv „A nukleáris jog a XXI. század első évtizedeiben” címmel, amelyben hét tanulmány kapott helyet. Hármat ezek közül én írtam, négyet pedig két fiatal kollégám, egykori tanítványaim a győri egyetem oktatói, valamint egy kolléganő az Országos Atomenergia Hivatalból. Ezt a kötetet magam szerkesztettem.

„Egy atomerőmű nem olyan, mint egy autószerelő műhely, hogy majd a Józsi kicsit megcsiszolja, meg oda még fúrunk egy lyukat, aztán meg is van oldva.”

Adott-e Önnek munkát a csernobili katasztrófa?

Közvetlenül nem, de foglalkoztam olyan nemzetközi szerződésekkel, amelyek a kárfelelősségről rendelkeznek. Ha a Szovjetunió részese lett volna ezeknek a szerződéseknek, 5 millió dollárral megszabadult volna az egész problémától. Az egész kárrendezés hasonló a casco elvéhez: biztosítási alapon zajlik a kárrendezés az atomerőműveknél, és van egy limit, ameddig a felelősség kiterjed. Csernobil bebizonyította, hogy az összegeket meg kell emelni – senki nem gondolta korábban, hogy egy atomkatasztrófa ilyen méretű lehet. De ugyanez a helyzet Fukushima esetében is. A csernobili katasztrófa után megindult a nemzetközi szerződések egy részének a felülvizsgálata, módosítása, ebben a folyamatban én is részt vettem, illetve még most is részt veszek ilyen megbeszéléseken. A katasztrófa 1986-ban volt, de nem rögtön kezdtek el foglalkozni a szerződésekkel – én 1989 óta veszek részt a vonatkozó tárgyalásokon.

Mind a mai napig feloldatlan dilemma, hogy az atomenergia barátunk-e, avagy ellenségünk. Vannak országok, amelyek nem engedélyezik ilyen erőművek működtetését, míg hazánk most készül két újabb blokkot felépíteni, bár akadnak ellenzői a fejlesztésnek. Sajnos a nukleáris energia segítségével tömegpusztító fegyvereket is lehet készíteni, ez ugyancsak aktuális téma szerte a világban. A békés célú felhasználásnál maradvány: Ön hogyan látja, van-e alternatívája ezeknek az erőműveknek?

A paksi erőmű önmagában a Magyarországon felhasznált villamos energia több mint 40 százalékát termeli meg, messze a legolcsóbban – a szélkerekek például jóval drágábbak. Kétségtől nem problémamentes

egy nukleáris erőmű üzemeltetése: az a lényeg, hogy be kell tartani a szabályokat. Csernobil esetében is felelőtlenség okozta a gondot, ez a „megbuheráljuk ezt, összehozzuk azt” sajnos ide vezet. Egy atomerőmű nem olyan, mint egy autószerelő műhely, hogy majd a Józsi kicsit megcsiszolja, meg oda még fúrunk egy lyukat, aztán meg is van oldva. A csernobili katasztrófa egyértelműen emberi mulasztás következménye, nincs mese. Fukushima esetében más a helyzet, ott a természeti erők játszottak közre. Eleve adott egy népes állam, amelynek ehhez képest borzasztó kicsi a területe. Kérdés, hogy tenger mellé szabad lett volna-e atomerőművet építeni, viszont erre gondolva építettek egy magas védőfalat. Senki nem gondolta, hogy valaha 14 méteres hullámok lesznek majd arrafelé, hiszen soha nem fordult elő ilyen nagyságrendű hullám ott. Átbukott a víz a gáton, ezzel nem lehetett előre kalkulálni. Japánban egyébként a földrengésveszélyt figyelembe véve építik az épületeiket, nagyfokú elővigyázatosság van tehát bennük. A biztonság kritikus pont egy atomerőmű esetében, nagyon oda kell rá figyelni.

Beszélgetésünk során olyannyira elmerültünk a különböző témakörökben, hogy viszonylag kevés szót ejtettünk külföldi oktatói tevékenységéről. Nem zárhatjuk úgy ezt az interjút, hogy nem utalunk a világ egyik legnagyobb egyeteme és az Ön kapcsolatára.

Valóban, az elmúlt két évtized során több külföldi egyetemen tanítottam mind graduális, mind doktorandusz hallgatókat. 2010-ben a párizsi Sorbonne egyetemen volt egy mester- és egy PhD-kurzusom. 2014. március 1-jétől két héten át angol és francia nyelven tanítok az egyik patinás tokiói egyetemen.

A záró gondolatokhoz érve visszatérnék a nemek témájához. Jól tudom, hogy kolléganői többségével tegeződni szokott?

Igen.

Mi áll ennek a háttérben?

Nincs kifejezett indokom rá, egyszerűen a női kollégákat tegezem. Hozzáteszem, nem vagyok a fűvel, fával való tegeződés híve. Nem tartom különösebben konzervatívnak magamat a mindennapi életben, de a tisztelet megadása igenis fontos számomra. Nem mindenki tudja ezt kellőképpen kezelni. Egyszer igazgatóként az MTA akkori elnökével mentem a Jogtudományi Intézet folyosóján, s jött szembe velünk az egyik fiatal kollegina, aki fél évvel azelőtt még a tanítványom volt. Úgy köszönt rám,



hogy „Szia, Vanda!”. Valószínűleg nem tudta, hogy ki az ott mellettem – fura helyzet volt. Mégis, látott egy tekintélyes urat mellettem, így elég lett volna, ha azt mondja, „Jó reggelt!”, és ennyi. Az előbbieken érintettük a diszkrimináció témáját. Találkoztam olyan helyzettel, amikor beszélgettünk egy újságíróval, aki, miután kérdést tett fel a „professzor úrnak”, azzal fordult hozzám, hogy „és kedves Vanda, magának mi a véleménye?”. Ezt elég sokszor tapasztaltam. Nem is lenne ebben semmi kivetni való, de elgondolkodtató, hogy ha a helyemben egy hasonló korú és beosztású férfi lenne, annak biztos nem mondaná az illető, hogy „kedves Lacikám”.

Ezek szerint van még mit tenni azért, hogy jobban elismerje a társadalom a nők tudományos életben elért eredményeit, szerepvállalását.

Ezt más nők is szóvá tették már, sokfelől hallottam, tehát nem csupán én gondolom így.

Ilyen gazdag életpályával a háta mögött milyen tervei vannak a jövőt illetően?

Rengeteg. A most megjelent tanulmánykötetet követően hamarosan napvilágot lát egy angol könyvem a nemzetközi bíraskodásról. Tervezem egy új téma feldolgozását, ez a Nemzetközi Jogi Intézethez kapcsolódik. Ennek a szervezetnek már nem vagyok alelnöke, hiszen az a megbízatás két évre szólt, ugyanakkor a testület tagjaként vannak az ottani munkával kapcsolatban elképzeléseim. Szeretnék aktívan tevékenykedni a tudomány világában, amíg bírom erővel.



NÉHA FÉLÁLOMBAN IS KERESEM A MEGOLDÁST

Nagy Szilvia a könyv legfiatalabb interjúalánya. Mégis, máris a legnagyobb hazai műszaki tudományi kar dékánhelyettese, egyetlen hölgyként az ötfős vezetői testületben. Otthon érzi magát a férfiasnak számító területen, kutatói és oktatói munkája mellett pedig főként kapcsolatokat épít – az együttműködések pártján áll.

A Széchenyi István Egyetem laborépületében beszélgetünk. De hol is vagyunk pontosan, mik ezek a műszerek körülöttünk?

Ezt a rádiófrekvenciás vizsgáló laboratóriumot 2006-ban alakították ki, eredetileg tíz szabvány akkreditált mérőhelyeként. Antennákat, radarokat szoktak itt mérteni.

Mit kell bemérni egy antennán?

A karakterisztikáját. Vagyis azt, hogy mennyire irányított egy antenna, milyen irányból tud sugárzást felvenni, illetve mekkora erősítése, csillapítása van a különböző térszögekben. Egy antenna általában ki van élvezve egy pontra vagy irányra, abban az irányban erősít, a többi irányban pedig csillapít. Szokott néhány mellékiránya is lenni egy ilyen eszköznek, amikor még viszonylag elfogadhatóan fogja a jeleket, a többi irányból viszont rossz a vétel.

Úgy néz ki ez a labor, mintha valami hangstúdió lenne. Elnyelnek valamit ezek a falak?

Ez egy teljesen reflexió-mentesített mérőkamra, ami azt jelenti, hogy néhány 100 kilohertzről néhány 10 gigahertzig az elektromágneses hullámokat 80 decibellel csillapítja. Ez az érték talán nem mond sokat az olvasónak – úgy tudnám érzékeltetni, hogy ha egy logaritmikus skálát magunk elé képzelve tizedeljük a jel teljesítményét, az 10 decibel, ha azt tovább tizedeljük, az 20 decibel, a 30 decibel már ezerszeres csillapítást jelent. Így talán könnyebb belegondolni, egy jelnek hányad része a 80 decibel.

Ezzel a rövid bevezetővel máris érzékeltettük, hogy ebben az interjúban bizony fizikáról, képletekről lesz szó, bár igyekszünk őket a magunk módján megszélesíteni. Noha a könyvben megszólaló többi hölgyhöz képest Ön fiatalabb, máris jelentős karriert futott be, hiszen Magyarország legnagyobb műszaki tudományi karának tudományos dékánhelyettese, egyben a győri Távközlési Tanszék egyetemi docense. Alighanem a szülei is hatással voltak rá, hogy ezt a tudományterületet választotta.

Édesanyám matematikát és fizikát tanított, édesapám pedig villamosmérnök, tehát lehet benne valami, bár így, konkrétan nem akartak befolyásolni. Gimnazista koromban egyébként orvos akartam lenni. Aztán rájöttem, hogy bármennyire is szerettem a biológiát, valamiért nehezemre esik a bőr megsértése – úgy pedig nehéz orvosnak lenni. Aztán az építész pálya felé fordultam, de idővel felismertem, hogy nem rajzolok annyira jól, amit ez a szakma

megkíván. Maradt körülöttem egyfajta légüres tér, hogy hogyan tovább, s akkoriban indult a Műegyetemen a mérnök-fizikus szak. Bár apai oldalról a vegyész-mérnöki irányba kaptam biztatást, főleg anyai ráhatásra ezt az új területet választottam. Kvantumfizikus lettem, így végül a vegyészet is benne van a pakliban. Ez egy kifejezetten interdiszciplináris terület – egyesek szerint egyébként a legnőiesebb szakma a fizikán belül –, 2013-ban is kvantumfizikai témában elért kutatási eredményért ítelték oda a kémiai Nobel-díjat.

Ezek szerint igen intenzív útkeresés után választott pályát. Győrből származik, majd egyetemistaként felkerült a fővárosba. Milyen újdonságokat hozott Budapest, a BME?

Nagyon tetszett Budapest és a Műegyetem egyaránt. Az egyetemi tanulmányaim során jöttem rá igazán, hogy mennyire szeretem a matematikai jellegű, elméleti dolgokat. Előtte azt gondoltam magamról, hogy szeretek kísérletezni, s valamilyen gyakorlatiasabb szakmát fogok majd művelni. Tulajdonképpen ott fogott meg a szépsége ennek a viszonylag steril, elvonatkoztatott dolognak, amit matematikának hívunk. Már nem vagyok annyira jó matekból, de még mindig szeretem, még mindig szépnek tartom.

Fizikai, kémia, matematika – igazán szépen randevúznak itt egymással a tudományterületek.

Most épp a fizika matematikai részével foglalkozom: elektromágneses teret modellezek, hasonló differenciál-egyenleteket alkalmazva, mint például az elektronok esetében.

A kutatásai középpontjában a waveletek állnak. Az angol nyelv felől közelítve itt valamilyen hullámokról lehet szó.

A diplomamunkámat is ebből a témakörből írtam. Valóban, rövid hullámok, hullámszakaszok állnak a középpontban. Képzeljünk el egy bonyolult, össze-vissza hullámzó hangot! Ezt a hanghullámot az időn belül felbontjuk rövid, pici hullámokra, nem feltétlenül egyforma hosszúakra. Lesznek olyan hullámrészek, amelyek a magas frekvenciás hangokat fogják leírni, lesznek olyanok, amelyek az alacsony frekvenciás hangokat. Az egész hasonlít ahhoz, ahogy egyes zenelejátszó berendezések kijelzik a hangmagasságot és az intenzitást. Nagyjából azt mérjük meg, hogy adott pillanatban adott hullámhosszú hangból mennyi található az adott hullámszakaszban. Csak ezeknek a hullámoknak nagyon speciális alakja van, s eléggé furcsán skalázódnak a térben, de a lényeg körülbelül ennyiben összefoglalható.

Mire lehet ezt használni?

Analízisre, vagyis jelek leírására, minták keresésére jelekben. Akár képfeldolgozásra, ahogy azt a NASA teszi: az összes Mars szondájuk és több távcsövük egyaránt wavelet-alapú tömörítést használ, ugyanúgy, ahogy a JPEG 2000 szabvány. A sima JPEG, ami eléggé elterjedt képfarmátum, cosinus transzformáción alapul, itt viszont máshogy vannak a hullámok felosztva. A wavelet-módszer egyik első gyakorlati alkalmazása az FBI ujjlenyomat-olvasó adatbázisa volt.

„Bár nem érezzük, a fotonok, a fényrészecskék egyesével ütköznek bele a fejünkbe.”

Aki esetleg azt gondolta volna, hogy az elméleti fizikának kevés köze van a valósághoz, máris láthatja, milyen izgalmas területről van szó. Milliiónyi elektromos eszköz vesz körül bennünket, az emberek többsége gyakorlatilag komplett médiacentrumot hordoz a zsebében. Evidens számunkra, hogy amikor tárcsázunk egy számot, az pontosan megtalálja a helyét, de ahogy egyre több ilyen eszköz lesz, a mennyiségi és minőségi fejlődéssel a tudománynak is nyilván lépést kell tartania – például hogy ne zavarják egymást ezek az eszközök.

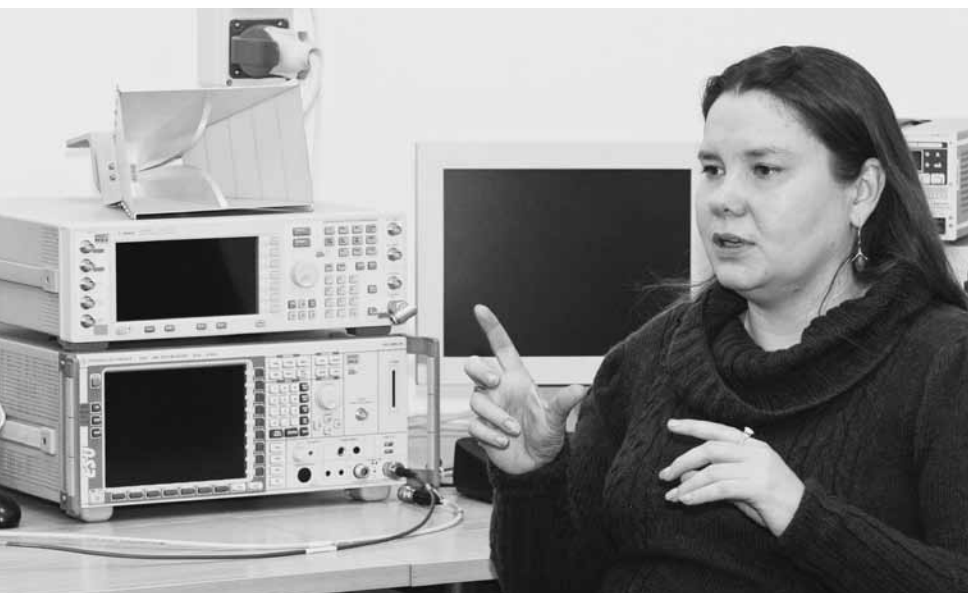
Ennek a labornak épp az a feladata, azt vizsgálják itt, hogy ezek a rádiófrekvenciás berendezések ne akadjanak össze.

Mennyire gyorsan fejlődik ez a terület?

Iszonyatosan. Az alapok nem sokat változtak, viszont gyorsabbak lettek az eszközök, ezáltal a felhasználók sokkal nagyobb adatsebesség-igényét lehet kielégíteni. Ezeket az igényeket nyilván mesterségesen is generálják, hogy egyre több filmet akarjunk a telefonunkon, táblagépünkön megnézni. Nemrég a doktoranduszom behozott egy kis táskát egy előadásra, és megkérdezte, vajon mi van benne. A matematika oktatásmódszertan szekció tagjai már ismerték az illetőt, s mondták, hogy nyilván számítógép. Visszakérdezett: na, jó, de mennyi? Majd elkezdte kirakodni a tévébe dugható kis egységeket, gyerekeknek szánt játékokat – egy táblagépet kivéve egyiknek sem volt számítógép formája. Az én gyerekkoromban még örültünk, hogy a kiselefánt ugrált ötféle pozícióban az LCD képernyőn, most meg már hihetetlenül gyorsan tudunk adatokat feldolgozni. Nyilván itt nem annyira a távközlést, inkább a szilícium-alapú technológia fejlődését

érintjük, de ezekhez az eszközökhöz el kellett készíteni a kódolásokat, az antennákat, az adatsomagokat, a jeleket közvetítő rendszereket is.

A személyes történetét ott hagytuk abba, hogy elvégezte az egyetemet Budapesten. Miért jött vissza Győrbe – honvágy, vagy szakmai döntés volt? Miután elkészítettem a doktorimat, egyből visszajöttem. Budapest kezdett egyre kevésbé élhetővé válni.



Zaj, tömeg?

Igen. Eleinte nagyon szerettem Pesten azt, hogy sokat mosolyogtak az emberek, amit gyerekként itt Győrben nem tapasztaltam. Ám az ott töltött nyolc év alatt ez valahogy eltűnt. Talán több dolguk lett az embereknek, s emiatt elfelejtettek mosolyogni.

Győr mosolygósabb város most, mint korábban volt?

Azt hiszem, igen. A sok színház azért hiányzik, de most már ugye itt is van jó zenekarunk, szóval egyre több a kulturális lehetőség.

Hogyan kapott állást az egyetemen?

Az akkori dékánhoz, Kóczy T. László professzor úrhoz elküldtem a publikációs listám egy fizikusi álláspályázat kíséretében. Megtetszettek neki a waveleteim, s bár a Fizika Tanszéken nem volt hely, azt mondta, a Táv-
közlési Tanszéken – az ő akkori tanszékén – nyitva állna előttem az ajtó. Szerettem a kihívásokat, eleve voltak már kvantumfizikai témában információelméleti cikkeim. Ki is neveztek az információelmélet tantárgy felelősének, oktatói pályám első szemeszterében a szükséges jegyzet megírása volt a feladatom. A dékán úr le is bírálta – felmerült, hogy érdekes lenne a waveleteket az általa kedvelt Fuzzy kutatásokkal összeházasítani, de még nem találtunk ilyen területet.

A természettudományokban kevésbé jártas olvasóknak fedjük föl, mit takar az immár többször elhangzó kvantum kifejezés!

Maga a szó egységet, adagot jelent. Kvantumvilágban élünk: a mellettem lévő asztalnak az energiája is csak meghatározott egységenként képes változni, viszont annyira parányi ez az egység, ami szemmel nem látható. Bár nem érezzük, a fotonok, a fényrészecskék egyesével ütköznek bele a fejünkbe. Amikor fényt detektálunk, akkor nem valamiféle fényszintet mérünk – olyan az egész, mintha rengeteg söréttel meglőnénk a felületet, s a részecskék folyamatosan dobolnak azon. Erre vonatkozóan létezik is konkrét elnevezés: ez a sörétzaj. A kvantumfizika tulajdonképpen számunkra nem igazán érzékelhető jelenségekkel foglalkozik. Sokáig nem is folytattak kutatásokat ezen a területen, amíg a XX. század elején el nem kezdtek olyasmin gondolkodni, hogy az a furcsa fekete test miért így működik, meg azok az atomok miért úgy működnek. Einstein a fekete test sugárzásának megmagyarázásáért kapott Nobel-díjat. Ez az úgynevezett fekete test egy olyan objektum, ami minden fényt elnyel, mégis sugárzik.

Izgalmasan hangzik, akárcsak az úrbéli fekete lyuk. De itt ugye másról van szó?

A kettő tényleg nem ugyanaz. Az atomot sokáig úgy képzelték el, hogy a protonban, mint valami pogácsában ott vannak az elektronmazsolák, s azok időnként kiszedhetők belőle. Kutatások során idővel kiderült, hogy nem akármilyen energiával jönnek ki azok az elektronok, nem akármilyen energiával lehet őket gerjeszteni. És akkor jött Bohr, aki azt mondta, hogy az elektronok az atommag körül bizonyos elektronpályákon keringenek, de csak azokon a pályákon. Ez egy furcsa, lábánál fogva előrángatott

indoklás volt, később az egészet sikerült kicsit szebben megfogalmazni. Kvantummechanikai jelenség az is, hogy miért pirosan világít a lézer mutatóeszközünk, vagy miért zölden. Azért, mert akkora energiakülönbség van az elektronállapotok között, amekkora egy zöld vagy piros hullámhosszú foton energiája.

Miután atomjaira bontottuk a kvantumfizikát, térjünk vissza Győrbe! Miként indult az oktatói és kutatói pályája?

Viszonylag sokáig kerestem a helyemet. Úgy érzem ugyanis, meglehetősen elméleti beállítottságú vagyok ehhez a tanszékhez. A hallgatók annyira nem szokták szeretni ezeket az elméleti területeket, ezért kevés diplomázóm szokott lenni, nem is nagyon TDK-znak nálam.

„Egy vegyész konferencián elég jól felmérhető, hogy az idősebb professzorok körében alig találunk nőket, a fiatalok között viszont sokkal többen vannak. A biomérnököknél nagyjából ugyanez a helyzet.”

Ez azért részben érthető, hiszen ezen a karon mérnökképzés zajlik, ami igencsak gyakorlatias szakma. Aki innen kikerül, attól azt várja el a munkaerőpiac, a vállalatok, hogy azonnal alkalmazható tudással rendelkezzen, kézzel fogható eredményeket érjen el. Az útkeresésben talán segítségére lehetnek a külföldi tapasztalatszerzések.

Még hallgatóként kéthónapos nyári gyakorlaton vettem részt az Otto von Guericke Egyetemen Magdeburgban, ahol szilárd elektrolit oxigén-szenzorokkal foglalkoztam. Ez így eléggé tudományosan hangzik, de ha azt mondom, hogy lambda szonda, sokan máris érteni fogják, főleg a férfiak. Doktorandusként a marburgi Philipps Egyetemen jártam többször rövidebb ideig, majd kétszer egy-egy hónapot is ott töltöttem. Az egyik szeminárumunk során jöttem rá, hogy nem nekem találták ki a magas hegyek megmászását. Már a Széchenyi István Egyetem munkatársaként nyertem el egy öthónapos oktatói ösztöndíjat a svájci Baselben. Azért oda mentem, mert az ottani egyetem számít a waveletes molekulafizika csúcsának.

Azt feltételezem, hogy Svájcban igazán professzionális eszközpark állt rendelkezésre.

Svájccal kapcsolatban mindenki a Paradicsomra gondol. Az én szakmám azonban nem olyan terület, amelyhez professzionális eszközparkra lenne szükség.

Akkor inkább úgy kérdezem: mennyiben más ott a felsőoktatás légköre, mint mondjuk a győri Széchenyi István Egyetemen?

Olyan szempontból kellemesebb volt a környezet, hogy odakint nagyobb csoport foglalkozott ugyanazzal a témával. Itt, a győri egyetemen állandó kihívást jelent, hogy egy kutatói csapaton belül több területet képviselnek az oktatók. Érthetően nehezen váltanak a kollégák, kevésbé gördülékenyen valósul meg a többiekkel való együttműködés. Leginkább az ipari jellegű, fejlesztési együttműködések sikeresek, a saját témájukat általában nem szeretik feladni a kutatók.

Merthogy a másokkal való együttműködés azt feltételezi, hogy le kell mondani a saját kutatásról?

Egyszerűen nem marad rá kellő idő, ezt én is tapasztalom. Ha túl sokat vállalnék – amire hajlamos vagyok –, valójában egyik feladatomra sem tudnék megfelelően koncentrálni.

Néha előfordul, hogy esténként erre járok, s az ilyentájt kihaltnak vélt laborépületben mindig találkozom egy-egy kutatóval. Legutóbb Hargitai Hajnalkával futottam össze.

Ő a szomszéd laboratórium vezetője, ami eléggé csúcsra van járatva: 3-4 női kolléga szinte megállás nélkül dolgozik.

Lám, megint a hölgyek!

Mikroszkópia, anyagvizsgálat – ez a gépészek körében olyan szakterület, ahol egyre inkább dominálnak a női kutatók.

Ezek szerint mégsem annyira kizárólagos a férfiak jelenléte a műszaki pályán? Ha szabad így fogalmazni, a vegyészmérnöki szakma eléggé elnőiesedett, éspedig az utóbbi időben. Egy vegyész konferencián elég jól felmérhető, hogy az idősebb professzorok körében alig találunk nőket, a fiatalok között viszont sokkal többen vannak. A biomérnököknél nagyjából ugyanez a helyzet. A gépészmérnököknél talán az anyagtudomány nőiesebb szakma. Mert hát vannak olyan dolgok, amelyek sokkal jobban érdekelnek egy nőt, mint egy férfit. A nők általában jobbak az aprólékosabb, analízisabb

dolgokban. Nyilván a nők nem szeretnek annyira piszkosak lenni, tehát a mechanikusabb dolgok jellemzően férfiasabbak, de ez sem feltétlenül igaz minden esetben. Van olyan közlekedésmérnök kolléganóm, aki kifejezetten rajong az olaj szagáért, én magam is szeretek bármit kézzel megszerelni. Lehet, hogy furcsa egy nőtől, de tudok polcot szerelni. Amikor vezetni tanultam, semmi gondom nem volt a műszaki vizsgán. Viszont rossz sofőr vagyok, úgyhogy inkább kerékpárral közlekedem.

Az, hogy kinevezték tudományos dékánhelyettesnek, az előbbi gondolatokhoz hasonlóan üzenet értékű lépés lehetett. Merthogy nőkre is szükség van a műszaki pályán, s ezek szerint egyre többen választanak ilyen szakmát. Hogyan érintette a felkérés?

Meglepett. Az viszont eddig nem jutott eszembe, hogy a döntésnek üzenet értéke lenne. Tulajdonképpen soha nem gondoltam arra, hogy egy nő különbözik egy férfitől, amikor a munkáról van szó. Mint ahogy azt sem gondolom, hogy egy nő kevesebbre lenne képes, mint egy férfi. Jellemzően más feladatokra vagyunk képesek, de érdemes óvatosságnak lenni az általánosításokkal. Az emberek nagy része sokkal könnyebben kezeli a világot úgy, hogy csoportokat épít, és azt mondja, hogy a nők szeretnek szöszmötölni, aprólékos dolgokkal foglalkozni – egyébként tényleg nagyon sok nő így van ezzel, de ugyanez nagyon sok férfira is igaz. Szerintem viszonylag sok nő szeret autót szerelni, villanyt szerelni.

Sosem érezte magát megkülönböztetettnek – akár pozitív értelemben is –, amiért egy műszaki karon dolgozik nőként vezető pozícióban?

Nem vettem észre ilyesmit. Nyilván mindig akad egy-két kivétel, akik nem szeretnek annyira nőket látni ezen a területen. Remélem, nem kivételeznek velem. Az ajtót általában ki szokták nyitni előttem, tehát ilyen kellemes udvariassági előnyökkel találkozom, de munkát is kapok bőven. Mondjuk az oktatási dékánhelyettesnek alighanem sokkal több dolga van, mint egy tudományos dékánhelyettesnek.

Mi a jellemző plusz feladata mellett, hogy kutatói és oktatói munkát végez? Koordinálnom kell a kari kutatásokat, valamint új kutatási együttműködési lehetőségeket is kell keresnem. Ha valaki kutatási projektötlettel fordul hozzám, megpróbálom elhelyezni a karon belül. Mivel a nemzetközi kapcsolatokért is felelek, a külföldi kutatási együttműködések felkutatása is rám hárul. Elvileg a doktori iskola titkári pozíciója is többnyire a tudományos dékánhelyettesé szokott lenni.

A gyakorlatban most is így van?

Igen: a Multidiszciplináris Műszaki Tudományi Doktori Iskola titkára is vagyok, a többi funkcióm mellett. Ez többnyire szezonális feladatokat jelent, főleg kérvényleadási határidők környékén akad több tennivalóm. A dékánhelyettesi pozíciómmal az is együtt jár, hogy a kollégákat rávegyem a publikációik, tudományos minősítésük rendes adminisztrálására. Elég sok adminisztrációs feladatom van, emiatt gyakran nyagगतom a kollégákat. Gondolom, egy kicsit már unnak emiatt.

„...soha nem gondoltam arra, hogy egy nő különbözik egy férfitől, amikor a munkáról van szó. Mint ahogy azt sem gondolom, hogy egy nő kevesebbre lenne képes, mint egy férfi.”

Azt hallottam ezektől a kollégáktól, hogy bizonyos tekintetben kevésbé hasonlít a kortársaira. Amíg az idősebb generáció tagjai esetében – akár a családi, vagy társadalmi berendezkedés miatt – a közösségi személet kerül előtérbe, addig a mi korosztályunk tagjai közül a többség inkább a saját projektjét, karrierjét menedzseli, a saját érdekei alapján hoz döntéseket. Úgy hallottam, Ön a korszellem ellenében szívesen – és lelkiismeretesen – foglalkozik mások dolgaival, a közösség, a kar érdekeit tartja szem előtt. Helyesnek tűnik ez a kép a saját nézőpontjából?

Nagyon köszönöm a dicséretet, bárkitől is származik! Szerintem nem csinálom elég jól, lehetne nyilván sokkal többet is tenni, de végesek az energiáim.

Szívesen foglalkozik kooperációt igénylő tevékenységekkel?

Az utóbbi 2-3 év alatt kifejezetten megszerettem az olyan munkákat, amikor kapcsolatot kellett keresni, együttműködéseket kell megalapozni, az utána következő feladatokat azonban inkább szeretem a kollégáimra hagyni.

A jelek szerint egyre népszerűbbek az egyetemközi együttműködéseken alapuló projektek – nyilván azért is, mert a támogatást nyújtó szervezet, az Európai Unió ezt pártolja. A közelmúltban zárult például egy 3,5 milliárd forintos összértékű kutatási program, amiben a Széchenyi István Egyetem és a Pannon Egyetem vett részt, kihasználva a járműipar területén fellelhető tudományos szinergiákat. Sokan talán meglepődve fogadják e tendencia előretörését, hiszen nemhogy nem szűnt meg a korábbi



versenyhelyzet a felsőoktatási intézmények között, bizonyos tekintetben a túlélésért küzd a legtöbb hazai egyetem és főiskola. Akkor hát mégis az együttműködés a jövő útja?

Jelenleg is folyamatban van több közös programunk a Miskolci Egyetemmel, a Kecskeméti Főiskolával, az Óbudai Egyetemmel, számos ipari partnerrel. Valószínűleg az a jövő útja, hogy együttműködéseket keresünk, és versenyzés helyett próbáljuk egymást kiegészíteni.

Szépen hangzik. De tényleg ez lenne a realitás?

A képzésünket mindenképpen próbáljuk egyedivé tenni, ugyanezt teszi például a Kecskeméti Főiskola is. Velük nem is vagyunk igazán versenyhelyzetben, hiszen fizikailag elég messze található egymástól a két intézmény.

Magyarországon többnyire regionális képzés zajlik, tehát nem elsősorban Nyíregyházáról és Szegedről jönnek Győrbe tanulni a fiatalok.

A Pannon Egyetemmel olyan szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az említett kutatási projektet tekintve tényleg kiegészítettük egymás kompetenciáit. Ami igaz a távolság kapcsán Kecskemétre, ugyanúgy áll a Miskolci Egyetemre is. A Műegyetemmel elég szoros kapcsolatunk van – nagyon sok kolléga onnan érkezett, akik nem engedik el igazából ezeket a szálakat, nem is érdemes. Az a probléma szerintem több magyar felsőoktatási intézményben, így nálunk is, hogy kis oktatói létszámmal dolgozunk, nincsenek meg a kritikus tömegű kutatói csapatok. Komoly kutatási projekteket nem könnyű olyan tanszékre alapozni, mint például a miénk, ahol van ugyan 8-9 kutatásra alkalmas személy, csak hát nagyjából négy különböző területet képviselünk. Szétforgácsolódott, viszonylag kicsi csapatok vannak sokféle a magyar felsőoktatásban. Ahhoz, hogy egy nagyobb projektet el lehessen vállalni, viszonylag kevesen vagyunk.

Bízunk benne, hogy a jövőben valamilyen érdemi változás következik majd be ezen a téren. Ha pedig a jövőnél tartunk, egyben a távközlésre fókuszálunk, szinte kimeríthetetlen témafüzér sejlik fel előttünk. Szakmai értelemben milyen jövőbeni, akár közeljövőbeni kihívásokat lát ezen a területen? Napjaink távközlésében alapvetően az jelent kihívást, hogy ki kell találni új funkciókat, amikre aztán vevők lesznek az emberek. Most már nagyon szép mobiltelefonjaink vannak, ezért senki nem akar új telefont venni, amíg ki nem találják azt, hogy valami új fejlesztést beleteszünk, amitől megmossa helyettünk a fogunkat, vagy hasonló csodára lesz képes. Motiválnunk kell a fogyasztókat, hogy egyre újabb szolgáltatásokat vegyenek igénybe.

Eléggé marketing ízűen hangzik.

Igen, de ahhoz, hogy a marketingesek tenni tudják a dolgukat, nekünk előbb ki kell találnunk, hogy mit adjanak majd el.

Itt hasznos dolgokról is szó van, tehát olyan segédletekről, amikre tényleg szüksége van az embernek. Találkoztam olyan okostelefonos alkalmazással, ami segít fitten tartani magunkat – ez pedig kifejezetten előnyösnek tűnik olyanok számára, akik egész nap egy székből ülve dolgoznak. Ez is egy jó lehetőség. Aminek viszont nagyon komoly kutatási háttere van aktuálisan, az az úgynevezett okos, smart megoldások területe. Mobil eszközökön alapuló különböző vezérlések, visszajelzések, ellenőrzések – ez a közeljövő iránya. Nem biztos, hogy szükség van önmagát vezető autókra, mert ha például egy ilyen jármű balesetet okoz, nehéz eldönteni, ki a felelős. Viszont egyre több dolgot építenek be az autókba: tolatóradar, sávelhagyásra, követési távolságra figyelmeztetés. Olyasmin is dolgoznak a mérnökök, hogy az autók egymással tudjanak kommunikálni, illetve az utakra is beépítenének figyelmeztető rendszereket, így, ha néhány kilométerrel arrébb baleset történt, tereléssel vagy más módon előzzék meg a forgalmi dugók kialakulását. Ezeket a rendszereket is tanulmányozzuk a tanszékünkön, hiszen a képfeldolgozó algoritmusokat egyre szélesebb körben kezdik alkalmazni. Számos ilyen tematikájú konferencián vettem részt az elmúlt időszakban.

Létezik már olyan rendszer bevásárlóközpontoknál, ami magától leolvassa a parkolóba behajtó autó rendszámát, emberi közreműködés nélkül.

Igen, bár a képfeldolgozási kutatások jelenleg többnyire a járműből kifelé figyelésre irányulnak: vészhelyzetek elkerülése, táblák felismerése. Itt vannak aztán a győri „beszélő” buszmegállók, amelyek jelzik, ha egy adott busz közeledik, már elhagyta az előző megállót. Ennek a rendszernek a kidolgozása is komoly távközlési feladat: nyomon kell követni a buszokat, a megállóknak is kommunikálniuk kell egymással. A távfizetés ugyancsak érdekes terület, ami egyszerűsítheti a bevásárlást. Ebben az esetben minden árut el kell látni egy egyedi rádiójellel, egyfajta sugárzó vonalkóddal, s egy kapun áthaladva automatikus rádiófrekvenciás leolvasással ki lehet váltani a sorban állást a pénztáraknál.

Ráadásul nem kellene ezentúl kipakolni mindent a kosárból, aztán megint vissza, hanem szinte egy mozdulattal kiderül, mennyit vásároltunk.

Arra is lehetőség nyílna, hogy a bevásárlókocsi folyamatosan jelzi, mennyibe kerül, amit eddig belepakoltunk. Mondjuk, egy ilyen fejlesztést aligha szorgalmaznának a kereskedelem képviselői.

Nem tudom, jól gondolom-e, de elvileg itt, ahol most ülünk, milliárdnyi pénz röpköd körülöttünk. Hiszen a bankok is elektronikusan kommunikálnak – ám akármekkora intenzitással szálldosnak az éterben az üzenetek, telefonhívások, átutalások, mégsem tudunk hozzájuk férni. Azért, mert ezek az adatok, információk be vannak csomagolva, vagyis titkosítva közlekednek. A feladó kódolja a tartalmat, az eljut a céljához, ott kikódolják, valahogy így működhet az átutalás, így küldünk SMS-t. Jól látom a helyzetet? Volt benne valamennyi sarkítás, de tény és való, hogy itt vannak az adatok körülöttünk. Épp azt tanítom a villamosmérnök hallgatóknak, hogy miként kell ezeket az adatokat tömöríteni. Fontos, hogy egy vaku villanása, vagy amikor a konnektorból kihúzza a dugót szikra keletkezik, ezek ne befolyásolják az adatokat. Tehát bitvesztés esetén is fel lehessen ismerni az információt – ez egy nagyon szép matematikai kihívás. A titkosításhoz is alapos matematikai tudás szükséges, ám abba nem bírtam eddig beleásni magam, és valószínűleg nem is fogom, mert már sok lenne. Valóban biztonságos ez az adatközlés, ezért a biztonságért viszont a lakosság is felelős. Mindenkinek figyelnie kell arra, hogy kinek és milyen módon árulja el a személyes, titkos információit. Ha pedig gyakran használ valaki pénzt elektronikusan, érdemes jelentősebb összeget lekötöni, kevés pénz legyen azonnal hozzáférhető a számlán.

„Aligha fogjuk tudni elérni, hogy a telefonbeszélgetésünket ne tudja senki lehallgatni. Ha egy digitális információ kellően értékes, nem lehet annyira titkosítani, hogy azt ne lehessen feloldani.”

Beszélgetésünk idején az egyik legforróbb távközlési téma a németancellár amerikai szervek általi valószínűsíthető lehallgatásának ügye. Akkor mégsem vagyunk akkora biztonságban, ha már Európa egyik legmeghatározóbb politikusa sem tud úgy elintézni egy hívást, hogy ne hallaná minden szavát a Nagy Testvér.

A telefonjelek sokkal alacsonyabb szinten vannak titkosítva, mint egy banki adat, emiatt könnyebben hozzáférhetők. Mivel az USA nagykövetsége néhány épületnyire van a Reichstag-tól, nem tűnik túl bonyolultnak a feladat.

Ilyen esetek kapcsán még inkább kiderül, milyen nagy szükség van a tudományra; olyan kutatói munkára, ami nagyobb védelmet biztosít a privát életünknek.



Aligha fogjuk tudni elérni, hogy a telefonbeszélgetésünket ne tudja senki lehallgatni. Ha egy digitális információ kellően értékes, nem lehet annyira titkosítani, hogy azt ne lehessen feloldani.

Az egyes emberekre hárul tehát a feladat, hogy mit osztanak meg másokkal, s mit érdemes négy szemközt megbeszélni. Részben kapcsolódó, hasonlóan érdekes kutatási terület a távközlésen belül az EMC, Ön is foglalkozik vele. Mit takar ez a kifejezés?

Az elektromágneses kompatibilitás – ez az EMC jelentése – lényege úgy foglalható össze, hogy ha valaki megnyomja a rádiófrekvenciás csengőnk jelzőgombját, ne a szomszéd csengője szólaljon meg, vagy a telefonunk ne bontsa ki a légszákunkat. Rengeteg elektromos eszköz vesz körbe bennünket, s az EMC területe azzal foglalkozik, hogy ez az egyre több berendezés ne zavarja egymás működését.

A szakértők szerint egy mai új autóba 50-100 különböző elektromos motor van beépítve, de ugyanígy nehéz lenne olyan személyt találni – bármely generációt vesszük alapul –, akinek nincs legalább egy mobiltelefonja. Az én a zsebemben most épp kettő van. Ha csak ez a két telefon szeretne békésen egymás mellett működni, már az sem tűnik egyszerű kihívásnak ebben a „távközlési zajban”. A világ pedig e téren egyre gyorsabban fejlődik, egyre többre vágyunk, hogy az autónk is okos legyen, a közlekedési rendszerünk is okos legyen. A házunk is okos legyen: tudjunk jelzést küldeni neki, hogy megyek haza, kapcsolódjon be a fűtés. Kifejezetten hasznosak, és nagyon sok idős embert szolgálnak a betegfelügyeleti rendszerek. Ha egy ilyen eszköz hibásan berisztat a mentőknél, az nem két filléres kiszállást eredményez, ha azonban gond van, mégsem jut el a hívó jel a megfelelő helyre, emberélet foroghat kockán.

Mivel foglalkozik ezen belül?

Elektromágneses térmodellezést végzek. Próbálom waveletekkel leírni, hogy az elektromágneses tér hogyan oszlik el, milyen frekvenciájú darabok milyen térrészben mekkora intenzitással vannak jelen.

Mennyiben tekinthető alkalmazott jellegűnek egy ilyen kutatás – látja-e a végét annak, hogy hónapokig dolgozik valamin, majd publikálja az eredményt? Amivel én foglalkozom, kifejezetten alapkutatás. Van olyan kollégám, akinek ezen a területen alkalmazottabb témái vannak, fejlesztési projektben is részt vesz. Szívesen benne lennék én is, de újra csak a rendelkezésre álló idővel van gond.

Ennek kapcsán felmerül, hogy vajon mi adja a motivációt az alapkutatáshoz. Általában azért olyanok vagyunk mindannyian, hogy a sikerért dolgozunk, eredményeket szeretnénk elérni, letenni valamit az asztalra. Mire fókuszál, milyen célt tűz ki maga elé a kutatásai során?

Általában számítógépes modelleket készítek, s már az is sikerélmény, ha ez a modell működik. Vagyis azt írja le, amit én akarok, és úgy írja le, ahogy szeretném, nincsenek benne – ahogy egymás között nevezzük – kicsi bogarak, vagyis hibák. Szerintem nagy élmény, hogy le tudom írni egy hullámvezetővel, hogyan terjed a hullám, ahogy az is sikert jelent számomra, ha le tudom írni, hogy egy harmonikus oszcillátornak milyen energiaállapotai vannak. Néha ráadásul olyan problémákat is szoktam modellezni, aminek tudjuk a megoldását. Annak idején ugyanis olyan számítási módszer fejlesztésével foglalkoztam, ami differenciál-egyenleteket old meg waveletekkel. Ehhez pedig olyan tesztrendszereket kell alapul



venni, ahol ismerjük a végeredményt. Többnyire van analitikus megoldás, vagy nagyon jó numerikus megoldás. De hogyan lehetne ezt gyorsabban, egyszerűbben, pontosabb megvalósítani – ilyesmik vonzanak. Ezek a kvantumfizikai, esetleg kvantumkémiai számítások akár a gyógyszer-egészetben is jelentős előrelépést hozhatnak. Az a lényeg, hogy mindegyik feladatnak van valami kis nüansza, amitől érdekessé válik a dolog.

Amire aztán, mondjuk úgy, rákattan, megszállottan keresi a megoldást? Leginkább kvantumfizikai feladatokra tudok így rákattanni. Néha félálomban is keresem a megoldást, vagy utazás közben. Előfordult, hogy a barátaim kinevettek, mert otthagytam őket és hazamentem, mert eszembe jutott valami egy kutatással kapcsolatban.

Kodály Zoltán a visszaemlékezések szerint néha villamosjegyek szélére is kottázott, ha éppen utazás közben jutott eszébe egy dallam. Maradva az EMC területnél: ha jól sejtem, nemcsak azt kell megakadályozni, hogy egy eszközt ne zavarjon más eszközök jele, hanem hogy ez az egység se zavarjon más berendezéseket.

Így van. Minden eszköznek létezik egyfajta kibocsátási korlátja, amit megszabunk neki. Ahogy egy autó esetében is korlátozva van a különböző anyagok kibocsátásának mértéke, hasonló a helyzet az elektromos készülékeknél. Az atmoszférához hasonlóan – ahol bizonyos gázokkal gazdálkodunk, és ha túl sokat bocsátunk ki például szén-dioxidból, akkor melegszik a Föld légköre – ha túl sokat bocsátunk ki valahány gigaherzes jelből, akkor egyes eszközök nem fognak helyesen működni, egyik a másikat begerjeszti, vagy egyéb problémák jöhetnek elő.

Mit gondol, ez a sok elektromos hullám, zizegés, amiben benne élünk, nem károsítja az egészségünket?

Nem tudom erre a választ, de talán senki nem tudja pontosan. Nemrég kezdtem el egyébként mélyebben is gondolkodni ezzel kapcsolatban. Az emberi vezérlő rendszer – most villamosmérnöki szemlélettel tekintünk a testre – elég sok elektromos részegységet tartalmaz. Gondoljunk csak a szívünkben lévő szinusz-csomóra vagy az idegrendszerünk neuronjaira! Ott általában az ingerület átvitele is elektromos úton történik. Ezt azért elég jól levédte a természet.

Évekkel ezelőtt a közvéleményt is foglalkoztató vita zajlott arról, hogy a mobiltelefonok rákot okoznak-e az agynak.

Lehetséges, de nem tudjuk ezt sem biztosan. Nincs elég nagy mintánk ugyanis ahhoz, hogy erről szignifikáns véleményt mondjunk. Vannak

olyan kutatások, amelyek szerint a válasz igen, de léteznek az ellenkező eredményt kihozó tudományos megállapítások is. Az is eltartott egy ideig, amíg Marie Curie rájött, hogy nem kéne az uránt a zsebében hordani, ehhez képest 67 éves korában halt meg. Az emberi szervezet igen jól van összerakva, az immunrendszer sok mindent képes tolerálni. Megannyi környezeti hatáshoz képesek vagyunk alkalmazkodni, az pedig idővel kiderül, mi mennyire befolyásolja az életünket.

„Kifejezetten tetszik az itt, Győrben tapasztalható, egymást segítő, semmiképpen sem akadályozó hozzáállás, amivel más egyetemen nem találkoztam.”

Hogyan tolerálja egy ilyen elfoglalt kutató esetében az emberi szervezet, az immunrendszer azt a terhelést, amit ez a sok funkció eredményez?

Mostanában elég sokat olvasok. Szeretem a szépirodalmat, bár mostanában inkább a könnyedebb műfajok érdekelnek, meg Gerald Durrell történetei. Pilates edzésekre is jártam rendszeresen, azóta otthon végzek ilyen testedző gyakorlatokat reggel, este. Egy ideig íjászkoztam is, noha még nem jutottam el az egyetemi íjász körbe. A történelmi íjással ismerkedtem meg, ez nem azonos az olimpiai sportággal. Hobbi szinten érdekel az aquarisztika, otthon is vannak halaim. Moziba szinte csak akkor jutok el, ha Budapesten úgy szerveződnek a programjaim, hogy két feladatom között több órás lyuk marad. Mostanában inkább hangversenyekre járok, van is bérletünk a barátnőimmel és édesanyámmal.

Hogyan tovább a tudományos pályán: az egyetemi tanári cím a következő cél? Igen, bár kissé nehezen elérhető cél. Az ennyire elméleti kutatás ugyanis nem kifejezetten hivatkozott terület. Az impakt faktorom 35-40 között van. Bár a kvantumfizikai és kvantumkémiái folyóiratoknak a műszaki tudományi folyóiratokhoz képest általában magasabb az impakt faktora, viszonylag kevés cikkünkre hivatkoznak sokan. Nekem egyetlen ilyen cikkem van jelenleg, így nagyon sokat kell még dolgoznom azért, hogy elérjem a megfelelő hivatkozási számot.

A Széchenyi István Egyetem megfelelő jövőbeni perspektívát kínál?

Nem gondolkoztam azon, hogy másik egyetemre menjek. Viszont jó lenne újabb félét, vagy egy egész évet valamilyen külföldi intézményben

eltölteni, de ez még a jövő zenéje. Kifejezetten tetszik az itt, Győrben tapasztalható, egymást segítő, semmiképpen sem akadályozó hozzáállás, amivel más egyetemen nem találkoztam. A kollégák nem szoktak irigykedni egymás eredményére, ami azért más intézményekben sajnos előfordul.

Annak ellenére, hogy a legnagyobb létszámú hazai műszaki tudományi karról beszélünk, mennyire otthonos a munkahelyi légkör?

Családias és barátságos. Nyilván adottak a keretek, hogy mit milyen körülmények között lehet megvalósítani, de a többiek hagyják, hogy a saját utamat járjam, s akikkel kapcsolatban vagyok, a fiatalabb munkatársak is igazán közösségi szemléletűek.

Néhány évvel ezelőtt még nem festett túl biztatóan az egyetem, azon belül a műszaki tudományi kar korfája. Jól halad a generációváltás?

Javában zajlik a fiatal oktatói, kutatói körben az utánpótlás nevelése, noha egy egész kicsit belterjesnek érzem a folyamatot. Jó lenne egy-egy külső szakembert is ide vonzani, mert bár szépen fejlődik, talán még nem tart ott a mesterképzésünk, hogy elegendő mennyiségben neveljük ki a leendő kollégákat. De bizakodóak vagyunk, hiszen az MSc képzések beindulása mellett jól működik a doktori iskolánk, minden adott a szakmai előmenetel biztosításához. Egy számomra kedves csapat alakult ki ezen a karon, ahol nagy szükség van az idősebb, sokat tapasztalt kollégákra is.

Akkor nem bánta meg, hogy a vállalati szféra helyett a felsőoktatást választotta?

Mérnök-fizikusként egyfajta joker szerepre neveltek bennünket. Az évfolyamtársaim egy része a KFKI – Központi Fizikai Kutatóintézet –, a paksi atomerőmű, vagy a CERN, az Európai Nukleáris Kutatási Szervezet környékén dolgozik. Utóbbi például az ismert nagy részecske-ütköztető (LHC) kísérleteit koordinálja Svájcban. Ezt a területet nagyon izgalmasnak találom, de nem vagyok részecskefizikus, nem értek hozzá kellő mélységben. Sokan dolgoznak közülünk világszerte különböző laborokban, mások ott ülnek egy bank számítógépe előtt, elemzéseket végezve. Többen maradtunk velem együtt a felsőoktatás világában – úgy gondolom, jó helyen vagyok a győri egyetemen.



MINDENKINEK MEG KELL TALÁLNI A SAJÁT HANGJÁT

Várayné Szűts Katalin a győri felsőfokú zenei képzés lelke. Nem csupán tanít, szervez, igazgat, zongorán kísér, vagy éppen órarendet szerkeszt – harmóniát sugároz a környezetében. Nincs fogadó órája, hiszen mindig jelen van.

Egy kis mátrai községből, Nagybátonyból indult a személyes életútja. Talán az idilli környezet, a hegyek látványa, a madarak éneke is hozzájárulhatott, hogy zenei pályát választott. Hogyan emlékszik vissza a gyermekkorára? Zenész családba születtem Budapesten, de nem sokáig éltünk ott. Édesapám zeneszerzés és gordonka szakon tanult a Zeneakadémián, majd kezdetben a BM zenekarának csellistája volt. Amikor ez a zenekar feloszlott, utazó tanár lett. Először Salgótarjánba járt tanítani, aztán 1958-ban megnyílt a nagybátonyi zeneiskola – ma Bátorterenyre a település neve – és őt nevezték ki igazgatónak. Emellett csellót és zeneelméletet tanított, ő vezette az intézmény zenekarát is. Édesanyám alapvetően szolféztanár volt, de zeneóvodás csoportjai is voltak. Mivel sok roma növendéke volt a zeneiskolának, akik elég jól cimbalmoztak, de a kottát nem ismerték, édesanyám megtanult annyira cimbalmozni, hogy ezen keresztül a kottaolvasást megismertesse a kis lurkókkal. Ezzel a felkészítéssel többen kerültek később Budapestre a Rajkó zenekarba. Nagyszerű zeneiskola volt ez: édesapám a szívét, lelkét beleadta, hogy a nagyrészt bányászgyerekek megszeressék, sokoldalúan megismerhessék a klasszikus zenét. A település méretéhez képest igen sok növendékkel dolgoztak, hatalmas zenei könyvtáruk és gazdag hangszerparkjuk volt. Évente 8-10 alkalommal szerveztek bérletes koncerteket vendégművészekkel. Bonyolult volt kialakítani az ideális órarendet: voltak heti váltós, havi váltós iskolák, állandó délelőttös, állandó délutános tanulók. Volt, aki busszal járt, volt, aki vonattal. Ebből valami ideális rendszert kialakítani nagyon nehéz feladat volt, de odaadással végezték a dolgukat a tanárok. Ez komoly példa volt természetesen számomra is.

Tulajdonképpen ez volt a második otthona?

Inkább az első. Óvodás korom óta a nappal nagyobbik részét a zeneiskolában töltöttem. A hivatalos hangszeres és elméleti órák mellett komoly kamarazenei élet folyt ott. Saját zenekara volt az iskolának – olyan próbákra is emlékszem a '60-as évekből, hogy a téli szünetben összegyűjtött a zenekar, a szülők főztek ránk, pihenésként pedig hatalmas hócsaták kísérték a gyakorlást.

Családiasan hangzik.

Igen, a nagy létszám ellenére családias volt a légkör, a szülők is szívükön viselték az egészet. Ez abból is adódott, hogy egy kis községben nincs túl sok lehetőség. Ma sokszor azzal a nehézséggel szembesülnek a zeneiskolai tanárok, hogy a gyerekek balettra, edzésekre, szakkörökre, nyelvi órára járnak, emiatt szétaprózódik az idejük.

Fel tudná idézni, milyenek voltak az első hangszeres élményei, a billentyű kóstonogatása?

Érdekes, hogy a legelső zenei élményeim nem a zongorához kötődnek. Édesapám szeretett volna csellózni tanítani, ez egyértelmű lett volna az ő hangszeres tudása miatt. Még egy nagyon aranyos picit cselló képe is rémlik a távolból. Arra emlékszem, hogy sokszor hallgattam a gyakorlását, a legkorábbi élményem tehát az, hogy apa gyakorol. Ilyen gyönyörű formatokok, amiket most a csellisták a hátukon hordanak, nem volt neki. Egy fából készült, hatalmas álló tokja volt, abban tartotta a csellóját. Első emlékeim között vannak a zeneóvodás foglalkozások. Ez amolyan előkészítő volt, gyerekdalokkal, sok játékkal, kis szolmizálással. A szülőknek természetesen félvévenként meg kellett mutatni, hogy mi történik ezeken az órákon. Emlékszem olyan vizsgaelőadásra, amikor zenekari kísérettel énekeltük egyforma pöttyös szoknyákban a játékokkal összekapcsolt gyerekdalokat. Szívesen visszahallgatnám most, ha lenne rá mód.

„...olyan próbákra is emlékszem a '60-as évekből, hogy a téli szünetben összejött a zenekar, a szülők főztek ránk, pihenés-ként pedig hatalmas hócsaták kísérték a gyakorlást.”

Belenőtt tehát a zene világába.

Pontosan. Amikor 14 éves koromban eljött a pályaválasztás ideje, nem volt alternatíva. A baráti körömből is mindenki zenész volt, köztük nőttem fel. A nagybátonyi zeneiskolából ötünket vettek fel középszintű zenei intézménybe, ami egy ilyen kis település esetében nagy eredménynek számított.

Emlékszik az első zongoratanárára?

Anikó néni nagyon kedves, kezdő tanár volt. A nagybátonyi zeneiskola volt az első munkahelye, de Pesten élt. Nálunk is voltak utazó tanárok – Győrben sem ismeretlen az ilyesmi –, akik rendszeresen ott is aludtak egy-két éjszakát. Többször előfordult, hogy „tősgyökeres” bátonyiként meghívtuk őket vacsorára, vagy együtt kirándultunk a Mátrában. Második tanárom, Nagyné Varjú Irma néni nagy váltás volt számomra, bizonyos értelemben Anikó néni ellentéte. A szegedi konzervatóriumból akkor ment nyugdíjba, érthetően a középiskolás szinthez volt szokva. Sajnos korán megözvegyült, öt gyereket nevelt fel egyedül, ez önmagában nagy példa volt. A nyugdíj mellett jól jött neki ez a heti pár nap tanítás. Édesapám az ügyesebb, zenei

pályára készülő zongoristákat hozzá küldte, így lettem én is a tanítványa. Kemény, szigorú tanár volt a maga precizitásával, igényességével. Egészen másképp kellett viszonyulnom onnantól a gyakorláshoz, a darabokhoz, többet kellett készülnöm a zongoraórákra.

A kedves tanárnő után jött a szigorú.

Jó is volt ez így – természetesen Irma néni órái előtt mindig szorongás élt bennem. Ezt az érzést korábban nem ismertem, viszont szükséges volt a későbbiekhez. Rengeteg szereplési lehetőségünk volt, sokat kamaráztunk, zenekarral lehetett játszani, emiatt egyfajta gátlástalanság alakult ki bennem a színpaddal kapcsolatban. Ez egy gyereknél talán természetes, de a sok szereplés, zongorakísérés, rendszeres blattolás következtében némi felületesség kezdett jellemezni. Irma néni ezt aztán jól „kigyomláta”. Az, hogy sikeresen tudtam aztán Pestre, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolába felvételizni, nagyrészt neki köszönhető.

Mennyire volt nehéz megszokni a családiás vidéki környezet után a főváros légkörét?

Mivel Pesten születtem és sokszor a nyarat is ott töltöttük, nem volt idegen tőlem a főváros. Rendszeresen jártunk például operába. Akkoriban nem számított luxusnak, hogy egy pedagógus házaspár két gyerekkel rendszeresen elmenjen koncertekre vagy operaelőadásokra. Mivel nem volt autónk, ha esti programra mentünk, ott is aludtunk. Nagyon jó kapcsolatom volt tehát Budapesttel. Édesapám rendszeresen járt a Rózsavölgyi Zeneműboltba vásárolni, az iskola könyvtárát frissíteni, ilyenkor általában én is vele mehettem. Persze egészen más volt önállóan ott élni. Mint említettem, öten kerültünk abban az évben Pestre a nagybányai zeneiskolából – négyen egy évfolyamba is jártunk, ez segítette a beilleszkedést. A nehézséget, idegenséget inkább az albérlet jelentette, a pesti konzinak ugyanis nem volt kollégiuma.

Hogy ment a tanulás kamaszként, távol a családtól?

Két tanszakra jártam, a zongora mellett fuvolázni is tanultam. Utóbbi hangszer úgy került a kezembe, hogy amikor egy fiatal fuvolanár érkezett Nagybányába, nem volt meg az óraszám, így édesapám beiratott hozzá. A középiskolában folytattam hát mind a két hangszert; hogy ez mennyire volt okos elgondolás, nem tudom. Ha újra kezdhetném, valószínű, hogy választanék. Manapság a két tanszakosság már sokkal nehezebben képzelhető el a megnövekedett követelmények miatt. Most is előfordul, de az

elegendő gyakorlást nagyon nehéz kivitelezni. A középiskolai évek kapcsán feltétlenül említést érdemel nagyszerű szolfézs és zeneelmélet tanárnőm, Bántainé Sípos Éva. Összevonva tartotta a két órát – nem tudtuk, meddig zeneelmélet, mikortól szolfézs. A legegyszerűbb gyakorlatokon keresztül is mindig a zenét tanította. Az összhangzattan alapjait Mozart Varázsfuvolájának részletein keresztül ismertette meg velünk. Csodálatosan zongorázott, mi pedig olyan szerencsések voltunk, hogy a diplomázni készülő zeneszerző szakos hallgatók a mi osztályunkon gyakoroltak. A Bartók konzi ugyanis a Zeneakadémia gyakorló iskolája.

Magam is gyakorló iskolába jártam, gyakran jöttek hozzánk az úgynevezett kis tanárok.

Ezt mi nagyon élveztük, az egyetemisták mindig feldobták az órákat. Néhány kivételes lehetőség is rám talált középiskolásként. Szőnyi Erzsébet zeneszerző, aki 1948-tól a Zeneakadémián tanított és 1960-81 között a középiskolai ének tanár és karvezető tanszak vezetője volt, mind az öt kontinensen, rengeteg országban megfordult, hogy a magyar zeneoktatás hírére, Kodály Zoltán zenei nevelési koncepcióját megismertesse a külföldi zenetanárokkal. 1973 februárjában Svájc francia nyelvű kantonja (Vaud) zeneoktatási társaságának elnöke, Edouard Garo zenetanár és karnagy meghívásának tett eleget, hogy Lausanne-ban, Schaffhausenben és Genfben tartson előadásokat a magyar zeneoktatásról. Az előadói körúton 15 gyermeket is vendégül láttak: a székesfehérvári ének-zene tagozatos általános iskolából 5 alsós és 5 felsős diákot, továbbá a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolából 5 tanulót. Ebbe a csapatba választott be Sípos Éva néni, életem első nagy zenei és utazási élményét ennek a lehetőségnek köszönhetem. Erzsébet néni tartotta az előadásokat, mi pedig különböző énekgyakorlatokat, népdalcsokokat énekeltünk, lapról olvastunk, dallamot írtunk, hangszeres műveket szólaltattunk meg, így igazolva a magyar oktatás magas színvonalát. Az érdeklődő svájci zenetanárok megismerhették zeneoktatási rendszerünk – a Kodály-koncepció – főbb jellemvonásait: alapja az ének, ennek segítségével a zenei műveltség kialakítása, annak érdekében a zenei írás-olvasás elsajátítása, hogy a „legyen a zene mindenkié” célkitűzés megvalósulhasson. A kétéhes svájci utat követően Portugáliába is eljutottam, ott Ugrin Gábor, a konzi kórusvezetője és szolfézstanára volt az előadó. Mivel a hangszer tanulással mellett a szolfézs és a zeneelmélet szintén az életem középpontjába került, karvezetésre is felvételiztem a Zeneakadémiára. Először ezt a szakot kezdtem el, zongorából másodsorra vettem fel.



Úgy tudom, a Zeneakadémiára nem könnyű elsőre bejutni.

Így van, de akkor ezt elég nagy csapásként éltem meg. A karvezetés szak ráadásul nem igazából az én fejemben született meg, a zongoratanárnőm javasolta a jelentkezést. A kórusvezetéstől mindig kicsit idegenkedtem. Aztán utólag kiderül, mi mire jó az életben. A konziban megkaptuk azt az odafigyelést, ami a fejlődésünkhöz kellett, nagyon jól éreztem ott magam. A Zeneakadémia nehezebb terep volt. Azért vagyok szerencsés, hogy karvezető lehettem, mert bár kórus elé állni sokáig szorongással járt, mégis sokkal természetesebben és szükségszerűbben kialakult egy jó közösség, míg a zongoristáknál kemény rivalizálás folyt. Ez talán nem is csak a zongoristákra volt jellemző.

„Akkoriban nem számított luxusnak, hogy egy pedagógus házaspár két gyerekekkel rendszeresen elmenjen koncertekre vagy operaelőadásokra.”

Mikor járt az akadémiára, és milyen emlékeket őriz ezekből az évekből? 1975-ben érettségiztem és tettem sikeres felvételi vizsgát az akkor 100 éves Zeneakadémiára. Karvezetésen '79-ben, zongora szakon '81-ben diplomáztam. Az egyetemi évek alatt a legértékesebb tudást Kurtág György kamara órái adták, ő volt a legnagyobb hatással későbbi tanítói munkámra is. A Zeneakadémia kivételes becsben tartott kamara tanára volt, az óráin számos rajongó vendéghallgató volt jelen. A kamarazene-tanítás hagyományait egészen egyéni módon képviselte, a vele való közös munkát a hihetetlen igényesség jellemezte. Az előadótól személyes hitelességet várt: egy ideált keresett, amely cél bár elérhetetlen, de ennek a tökéletességnek a megközelítésével minden muzsikusnak meg kell próbálkoznia. Kíváncsian kutatta az egyes hangok életét, két hang kapcsolatát, a zenei gesztusokat, el is várta azok élő, őszinte, élményszerű tolmácsolását. A mai napig, szinte minden órám on utalok az ő érzékletes megfogalmazásaira, miközben remélem, hogy a nála töltött öt év tapasztalata kellően beleivódott zenei ízlésembe és tanításomba. Az 1979-ben megszerzett karvezetés diplomámmal kezdtem meg Győrben a munkát, de még két évig jártam zongora és kamara órákra Pestre.

Mégpedig azért éppen Győrben kezdett dolgozni, mert a Zeneakadémián megismerkedett későbbi férjével, Váray Tamással.

Igen, a karvezetés szakon találkoztunk. Ő zongoratanári diplomával jött a Zeneakadémiára, amit Győrben szerzett, a Széchenyi István Egyetem Zeneművészeti Intézetének jogelődjén. Akkor a Zeneakadémiának kihe-lyezett tanárképző tagozatai működtek a főváros mellett még öt nagyvá-rosban: Miskolcon, Debrecenben, Szegeden, Pécsen és Győrben. Amíg Budapesthez tartoztunk, minden hangszeres szaknak egyetlen központi tanszékvezetője volt, aki körbejárta az országot, ott volt minden felvételi és főtárgyi vizsgán.

Érdekes lehetett akkortájt tanszékvezetőnek lenni; majd azt is megtudjuk hamarosan, milyen most egy tanszékvezető élete. A férjével költözött tehát Győrbe, ami Nagybátony, majd Budapest után egy kicsit az ország másik végének tekinthető. Mennyire volt ismeretlen a város?

Abszolút mértékben. Akkor jártam életemben először Győrben, amikor a konzis éveim alatt egy országos kamarazene fesztiválon vettem részt. Leg-közelebb végzős karvezetős koromban vidéki tanítási gyakorlatra kerül-tem ide ötödmagammal – a véletlen műve volt. Itt töltöttük a szeptembert, kaptunk egy kollégiumi szobát, s bejártunk Máté Olivérné Aranka néni óráira a Bartók Béla Ének-Zenei Általános Iskolába hospitálni, tanítani. Januárban Győrben volt az úgynevezett vidéki diplomatanításom is, de még akkor sem gondoltam volna, hogy abban az évben már itt fogok dol-gozni. Augusztus utolsó napjaiban hívott fel Gábor József, a győri konzi akkori igazgatója, hogy szükségük lenne egy zongoratanárra. Férjem is ál-lást keresett, így amikor Győr napirendre került, bement a tanítóképzőbe, hogy itt lenne egy zongora és karvezetés diplomával. Kiderült, hogy pont ilyen sokoldalú emberre van szükségük.

Így mindketten állást kaptak.

Anélkül, hogy különösebben kerestük volna. Véletlen volt. Nagyon sze-rencsésnek és hálásnak éreztük magunkat.

Milyen érzésekkel kezdte meg – ismét vidéken – a tanári pályát?

Budapest már akkor sem tűnt számomra élhető, vonzó városnak, a tanul-mányok vége felé pedig érzékelhetően kiéleződtek a lehetséges állásokért folyó harcok. Így örömmel jöttünk Győrbe, ahol nem jelentett gondot be-illeszkedni a zenei életbe. A mai napig emberi léptékű városnak érzem, türelmesebb, segítőkészebb, egymásra figyelőbb emberekkel, gyönyörű

műemlék épületekkel, folyamatosan fejlődő és szépülő bel- és külvárossal. Biztos vagyok benne, hogy egészségesebb testileg-lelkileg itt élni, mint a fővárosban.

Lehet, hogy ebben szerepe volt annak, hogy ez is egy természetközeli település. A folyók jelenléte, a sok zöld terület kellően nyugodt háttérrel teremt a művésztanársághoz?

Igen, ez az esztétikai élmény nagyon fontos. A férjem pedig igazából hazajött. Mivel közvetlen ember, könnyen barátkozik, rengeteg az ismerőse. Emlékszem, eleinte szinte kellemetlen volt, hogy az utcán minden második embert kedvesen üdvözölt, nekem meg ugye minden arc sokáig új volt. Évekig tartott, amíg valamelyest „behoztam” ezt a hátrányt. A munkahelyeimen is sok segítséget kaptam a kollégáktól a beilleszkedéshez, így viszonylag gyorsan le tudtam vetkőzni azokat a gátlásokat, amiket a Zeneakadémián összeszedtem.

Visszatért a családiasság?

Olyannyira, hogy akkoriban a főiskolán egy évfolyam lényegesen kisebb létszámú volt, mint napjainkban, a tanári kar is egészen kicsi volt.

A zene tanulása, művelése után elég gyorsan pedagógussá kellett válnia. Egy iskolában követelmények vannak, házi feladatokat kell adni, s ahány hallgató, annyiféle adottság, személyiség. Valaki tehetségesebb, valaki kevésbé. Valaki szorgalmasabb, a másik link. Éles váltásként élte meg ezt az új szerepet?

Az én időmben a Zeneakadémián a hospitálásnak, gyakorlati tanításnak sokkal nagyobb figyelmet szenteltek, mint mostanában, a tanítás gyakorlati része jól fel volt építve. Egészen hamar önállóan kellett növendékekkel foglalkoznunk, felelősséget vállalnunk a koncertekért, a vizsgaszereplésekért, természetesen kellő kontroll alatt. Persze attól, hogy valaki tanári diplomát kap, még nem válik tanárrá. Ez hosszú folyamat. Sokféle tehetséggel, személyiséggel, egyéni problémával kell találkozni ahhoz, hogy az ember biztonsággal tudjon tájékozódni és segíteni. A zongoratanítást a győri konziban kezdtem, a főiskolára először csak zongorakísérőként kerültem. A középiskolás korosztály, a kamasz diákok sokkal nagyobb felelősséget, kihívást jelentenek egy tanár számára, mint az egyetemisták. Ez a legfogékonyabb időszak – általában itt a legdöntőbb, kit milyen hatás ér. Ezzel nem azt mondom, hogy később nem lehet készségeket fejleszteni, de a középiskola szerepe e tekintetben

kulcsfontosságú. Szerencsére az idősebb kollégáktól és volt tanáraimtól sok segítséget és visszajelzést kaptam a kezdő éveken. Az ember fiatalon nagyon lelkes, szeretne mindent jól csinálni. A zongorairodalom fantasztikusan gazdag: az ember csak egy apró szeletét tudja megismerni a tanulóévek alatt. Ezért már kezdő tanár koromban ügyeltem arra, hogy ne csak olyan darabokat merjek a tanítványaimnak adni, amiket én magam valaha játszottam, hanem a saját repertoáromat rajtuk keresztül is szélesítsem. Az ember aztán egyre többet átfog ebből a hatalmas irodalomból, egyre bátrabban nyúl olyan szerzőkhöz, akiket kevésbé ismer, egyre nagyobb rutinnal ítéli meg azt, hogy kinek mire van szüksége. Egész biztos vagyok benne, hogy ha most visszahallgatnám a saját kezdő tanításomat, sok kritikával illetném magam. Azt hiszem, ez elkerülhetetlen. Viszont mindenképpen jó érzés, hogy az egyik legelső tanítványom már hosszú évek óta kollégánóm az egyetemen.

Nem véletlenül kérdeztem rá, hogy emlékszik-e az első zongoratanárára – a zeneoktatók ugyanis egy egész művészi életutat befolyásolhatnak. A nyelvtanulás, vagy bármely tantárgy esetében is igaz, hogy ahogy egy jó tanár el tud indítani egy életpályát, egy kevésbé vonzó tanár képes más irányba befolyásolni a fiatal döntését.

Én is így gondolom. A fiatal tanárok nyilván nem rendelkeznek kellő tapasztalattal, viszont tele vannak lelkesedéssel, energiával, frissességgel, ami számomra legalább olyan fontos, mint a tapasztalat.

Említette, hogy először a győri zenei szakközépiskolában kapott állást. Mikor és hogyan került a győri főiskola kötelékébe, amiből aztán egyetem lett? Győrbe költözésem óta, tehát 1979-től tanítok itt, bár eleinte nem oktattam főtárgyat. Korrepetitorként kerültem a főiskolára, s talán két év múlva kaptam meg az első növendékeket. Akkor még hároméves volt a képzés.

Párhuzamosan tanított a konzervatóriumban és a főiskolán?

Igen, négy évig párhuzamosan dolgoztam mindkét intézményben. Aztán 1983-ban megszületett az első gyermekem, ami a szakmai életembe is váltást hozott. A két állás innentől nyilván sok volt, ezért utána már csak a főiskolán tanítottam. Pár évig még óraadóként visszajártam a konziba, de huzamosabban már nem tanítottam ott.

Tudatosan döntött a felsőoktatás javára, vagy így hozta az élet?

Egy anya számára nehéz annál ideálisabb időbeosztást elképzelni, mint főiskolán, egyetemen tanítani, ahol a hallgatók délelőtt is taníthatók,

így a délutánok legalább részben szabadabbá tehetők. Látom a zeneiskolában tanító kolléganők, főleg a fiatalok nehezebb sorsát. A délelőtti gyermekmegőrzést megoldja a társadalom, mert vannak bölcsődék, óvodák, a délutánit nem. A zeneiskolákban viszont szinte csak délután lehet tanítani, ez még a középiskolában is így van. Ez alapján döntöttem.



Hány gyermeke van?

Három: 1983-as, 1985-ös és 1988-as születésűek. Nagy örömünkre és büszkeségünkre mindhárman a zenei pályát választották.

Adódik a kérdés: hogyan lehet a családot, a gyermeknevelést a karrierrel összhangba hozni?

Egy zenész számára a karrier sokszor egyet jelent a koncertezéssel. Ez nyilván vonzó dolog és hangszeres tanulmányaink egyik fontos célja is, hogy előadóművészként megosszuk másokkal a bennünk rejlő gondolatokat, érzelmeket és élményeket, amit az adott mű megismerése során felfedezünk. A zenének olyan tisztaságával találkozik ilyenkor a zenész, ami üdíti a lelket és felemeli az embert a materiális világ gondjaiból. Mindig szívesen játszotam színpadon, de sohasem tudtam volna elképzelni, hogy család nélkül éljek. Szerencsére a zenével való foglalkozás az élet bármely területére építő hatással lehet: előadó-hallgatóság, tanár-növendék, bármelyik viszonyban az első számú kapocs a zene. Minél mélyebbre ás a zenében az ember, annál inkább megismeri önmagát is, és ez letisztultságra ösztönöz. A zene számomra mindig emberközpontú, ebből adódóan a karrierem sikeressége, hogy a zenén keresztül mindenki, akivel kapcsolatba kerülök – legyen az közönség, tanítvány, kamarapartner vagy a körülöttem élők – az előbb említett értékekkel gazdagodjon. A zenész lét sajátos életforma: állandó keresést, folytonos tanulást feltételez, ami a gyermeknevelésnek is alapeleme. A gyermekeink beleszülettek ebbe az életformába, s megnyugodva látjuk, ahogy továbbviszik az értékeket. Sőt, olyan tapasztalatokat gyűjtenek, amiből mi, szülők is rengeteget tanulunk.

Párhuzamosan két család született. Miközben bővült a família, új kollegiális, baráti kapcsolatok épültek, majd tanszékvezető is lett Önből. Korábban több tanszék volt, később ezeket integrálták.

Eleinte ugye a Zeneakadémia tagozataként működünk budapesti tanszékvezetőikkel, akik igyekeztek egységes szinten tartani az országban hat helyen zajló zenetanári képzést. 1990 előtt Magyarországon az alapfokú zenetanári diplomát hároméves főiskolai képzés keretében lehetett megszerezni. Nagy eredménynek tulajdonította a szakma, hogy négy évre emelhattük – felmenő rendszerben – a tanulmányi időt. Ez a plusz év lehetőséget adott egy alaposabb, tartalmasabb, korszerűbb, a hangszeres fejlődést jobban biztosító, zeneelméleti, pedagógiai tantárgyakat és a zeneiskolai gyakorlati tanítást szisztematikusan felépítő, több új tantárgyat szerepeltető képzésre. Intézményünk 1996 őszén integrálódott Szekeres

Tamás rektor úr többszöri személyes megkeresése és közreműködése mellett a Széchenyi István Főiskolához. Korábban négy tanszék működött. Volt a vonós, a fúvós tanszék, meg a zongora tanszék – utóbbi magába foglalt olyan kisebb tanszakokat, mint például az ének, gitár, orgona. A negyedik pedig az elmélet tanszék volt. 2006-ban tanszéki összevonás történt, azóta az intézetben két, nagyjából egyenlő oktatói létszámú tanszék működik: az elméleti tárgyak, a szólóhangszerek és magánének, valamint a zongorakisérő oktatókat tömörítő Művészetelmélet és Szólóhangszerek Tanszék, és az összes zenekari hangszert oktatókat magában foglaló Zenekari Hangszerek Tanszék. Az összevonás nem jelentette hatáskör elvonását, viszont kevesebb vezetői szintet és hatékonyabb képviselőt eredményezett. A két tanszék központosított, de ezen belül a szakirányok gyakorlatilag teljes autonómiát élveznek. A vezetői megbízatást a Művészetelmélet és Szólóhangszerek Tanszékre kaptam, de a posztot soha sem érdemeim, vagy tudásom elismerésének tekintettem, hanem praktikus döntésnek. Hétköznapi szolgálatnak, rengeteg szervezői munkának, ahol a napi győri jelenlét nélkülözhetetlen. Több hangszer egy egységben kezelése a kisebb iskolaméret kényszerűsége. Nyilván a gitárhoz, az énekhez különösebben nem értek, noha egy szakembernek zeneileg mindenhez hozzá kell tudnia szólni. A vizsgákon, fontosabb koncerteken, felvételikén való rendszeres jelenlét az évek során kikristályosítja, hogy az ember képes más szakok értékrendjében is tájékozódni.

„...itt vagyunk reggeltől estig, nincs fogadó óránk, a gyerekek bármikor megszólíthatnak a folyosón.”

Ha már a szervezés szóba került: úgy hírlík, kevés ember lenne képes rá, hogy összehangolja megannyi utazó tanár időbeli lehetőségeit és a termek beosztását. Az intézet órarendjének összeállítása szinte művészet.

Ez a feladat valóban rám szállt. Kicsi iskola vagyunk, egyre több növekedéssel. Pillanatnyilag hatféle órahálóval dolgozunk, hatféle tantervet kell átlátni. Adott, hogy bizonyos utazó tanárok mely napokon tanítanak. Ez részben teremkérdés, akárhányan nem tudnának ugyanazon a napon jönni, hiába szeretnének. Szépen kialakult az évtizedek során, hogy ki mikor tud itt aludni, más elkötelezettségeivel hogyan tudja összeegyeztetni

időben a győri tanítást. Úgyhogy tényleg érdekes kihívásról van szó: bár sok segítséget kapok, tényleg nem könnyű nálunk órarendet szerkeszteni.

Mennyire jelent kihívást, hogy mindemellett Ön a második ember az intézet élén, hiszen igazgatóhelyettesként is helyt kell állnia?

Azzal kell kezdenem, hogy az intézetünkben sokáig nem volt igazgatóhelyettesi poszt. Az 1996-os szervezeti változást követően először Gábor József, az akkori művészeti fakultás vezetője bízott meg velem, két évre. Több év szünet után 2006 januárjától töltöm be ismét ezt a tisztséget Ruppert István intézetigazgató kérésére. Az adminisztrációs tennivaló a félévkezdéseket leszámítva nem olyan számottevő. Ráadásul Ruppert István szinte egyedül viszi a hátán az intézetet: ekkora teherbírású embert még nem ismertem a környezetemben. Igazából nem is tudom, az igazgatóhelyettesi és tanszékvezetői munka hol válik el egymástól. A „szürke” hétköznapiok számtalan apró-cseprő feladatát kell megoldanunk. Tanszékvezető társammal, Hontvári Csabával és az igazgatóval itt vagyunk reggeltől estig, nincs fogadó óránk, a gyerekek bármikor megszólíthatnak a folyosón. Kis létszámunk miatt családias az életünk, szinte minden hallgatónkat név szerint ismerjük. Igyekszünk a gyerekek kéréseit komolyan venni, megbeszélni, megfontolni, s ha egy mód van rá, teljesíteni. Ezt leginkább egyfajta jelenlétnek nevezném.

Említettük a gyerekeket. Aligha véletlen, hogy zenész családból érkező zenész családban él. Korábban volt rá példa, hogy Önök mind, szülők és ifjak együtt kamaráztak, vagyis közösen zenélve léptek fel. Összeáll-e még napjainkban is a különleges kvintett?

Most már nehezebb. Amikor a gyerekek itthon éltek, nagyon sok családi koncertünk volt, itthon, külföldön egyaránt. Akkor is, amikor egy tanévet Németországban töltöttünk a férjem munkája miatt 1992-93-ban.

Akkoriban dolgozott, vagy a gyerekekkel volt otthon?

Hivatalos munkahelyem nem volt, de sokat koncerteztem. Több szólóestem mellett rendszeresen adtunk családi koncerteket is. Ebben az évben a gyerekek zenei fejlődését is „háziilag” kellett biztosítani. Emlékezetes év volt a család életében, rengeteg szép emlékkal.

Ha egy zenetanár édesanyával beszélgetek, bátran használhatom a családi összhangzattan kifejezést. Ahogy a zenében is vannak dallamok, érzelmek, úgy az emberi kapcsolatokban, a családban is fontosak az érzelmek, ugyanúgy harmóniákat kell keresni. Ráadásul – kollégái és növendékei nagy egyetértésben vallanak erről – anyai szívvel gondozza ezt az intézetet is.

A család intézménye komoly válságban van az új évezredben, nem csupán Magyarországon. Globális jelenségről van szó, érzékelhetően nem működik valami, ami eddig talán rendben volt. Egy struktúra szinte elmúlni látszik, valamilyen társadalmi megoldásnak mindenképpen születnie kell. Most valahogy a két szék közt, a pad alatt keresi a helyét, jövődő útját ez az intézmény. Persze, ha mindenki szalad a dolga után, talán a párkapcsolatokban is kevesebb lesz a harmónia. Mindez összefügghet azzal is, hogy kevesebbet találkozzunk igazi harmóniákkal: ritkábban járunk színházba, klasszikus koncertre, operába, egyre „különlegesebb” zenéket hallgatunk. Miként látja Ön ezt a dilemmát?

Több évtizedes visszatekintésre van lehetőségem. Bár egyéni órákat tartok, tehát évente csak 7-8 tanítvánnyal van közvetlen kapcsolat, tényleg látványosan mérhető, hogy egyre több a csonka, bizonytalan háttérű családból jövő fiatal. A kiegyensúlyozatlan háttér rányomja bélyegét a munkájukra, gyakorlásukra. Én messzemenően hiszek a családban, hiszen olyan szeretetteljes otthonosságot és – normális esetben – olyan feltétel nélküli elfogadást nyújt, aminek biztonságát semmilyen más kapcsolat nem tudja pótolni. Úgy látom, ma minden területen hatalmas a versengés, mindenki önmegvalósít, a környezetet ki is kényszeríti ezt a karrierista hozzáállást. Legtöbbször a biztonságot nem a családban, hanem a munkájukban vélik megtalálni. Elfelejtünk másokért élni, lemondani időről, pénzről, szórakozásról a család kedvéért.

Kevesbé lesz jó zenész, akinek kevesebb harmónia van az életében?

Nem tudom, hogy kiből lesz jó zenész. A tanulmányokra egész biztosan rányomja a bélyegét, ha nincs biztos családi háttér. Az igazi elmélyült munkához ugyanis belső nyugalomra is szükségünk van, nem csupán megfelelő külső körülményekre. A felszínesség pedig nem vezethet értékes eredményekhez.

Ebben a könyvben jogi, műszaki, egészségügyi, gazdaságtudományi témaköröket is érintünk, amelyek a zenénél megfoghatóbb, precízebben leírható szakterületek. Egy itteni óra, gondolom, már akkor elkezdődik, a kimenetele már akkor befolyásolódik, amikor a hallgató belép és lehet rajta látni, hogy jó vagy rossz napja van az illetőnek – még mindig a harmónia témáját kerülgetjük. Mennyire lehet mégis következetesnek lenni éveken át úgy, hogy szinte egyik óra sem ismételtető meg?

Érdemes onnan kiindulni, hogy maga a zenetanulás mennyire komplex dolog, s mennyire kihat a gyerekek, már az egészen kicsik személyiségének a fejlődésére is. Nyilván nem lehet általánosítani, mégis úgy látom, hogy azok



a gyerekek, akik akár zenével foglalkoznak, akár sportolnak, tehát valami olyan rendszeres elfoglaltságuk van, amivel a szabadidőt értelmessé tudják tenni, mindenképpen jobb egyéni teljesítményre képesek. Én a zenészek életét figyelhetem meg közelebről tanítványaim és saját gyermekeim fejlődésén keresztül, és azt látom, hogy a zenetanulás összetartja a személyiséget. A hangszeres tanulás rengeteg képességet fejleszt: időbeosztást, összpontosítást, memóriát, alkalmazkodást, önkontrollt, a figyelem megosztását. Sokáig lehetne sorolni, akár csak a legfontosabbakat is. Gondoljunk például arra, hogy egy kezdő zongoristának egész kicsi korban meg kell tanulnia a látott kottaképet rávetíteni a klaviatúrára! Sőt, mindezt két különböző kulcsban kell értelmezni, ami az absztrakciók egész sorát indítja útjára. Függetleníteni a két kezet egymástól önmagában is hatalmas szellemi erőfeszítés, de a polifónia még bonyolultabb, még teljesebb apparátust mozgósít. Ez a rengeteg absztrakció később nyilvánvalóan megtérül a gyermekek olvasási, nyelvi, logikai teljesítményében, s egészen biztosan kihat az egyéb tanulmányokra is. Idős emberek részvételével végeztek olyan kutatást, ahol az egyik csoportban olyan személyek voltak, akik tanultak valamilyen hangszeres zenét, a másik kör tagjai viszont nem kaptak ilyen képzést. Akik hangszeren tanultak, bizonyos feladatokat idősebb fejjel is sokkal flottabban oldottak meg. Sőt, a felmérés eredménye szerint nemcsak az agyi kapacitásukra, hanem az egészségre, az immunrendszerükre is jótékony hatással volt a zenetanulás. Lehet, hogy ebben van némi túlzás – amerikai kutatás volt –, de tény, hogy maga a zenélés a teljes személyiségre hatással van.

Amikor felsőoktatásról beszélünk, óhatatlanul előkerülnek olyan fogalmak, mint munkaerőpiac, diplomás munkanélküliség és hasonló kifejezések. Ha az ördög ügyvédje lennék, kritikusan azt mondhatnám, már-már idealisztikus a magyar valóságban megengedni azt a luxust, hogy egy felsőoktatási intézmény zenei képzést nyújtson, egyetemi szinten. Meg lehet-e élni zenész diplomával Magyarországon, illetve ez-e az elsődleges célja az ide járó hallgatóknak?

Remélem, nem ez a céljuk. Amikor az ember elkezd zenét tanulni, amikor a zenei pályát választja, szerintem nem valószínű, hogy ez jár a fejében. A szülőknek sokkal inkább. Már fiatal korban látszik, hogy aki a zeneiskolában ügyesebb, tehetségesebb zenész, az jobb képességű a közismereti tantárgyakból is. Az is tendenciának tűnik, hogy a szülők nem szívesen engedik a több tárgyból jól teljesítő gyerekeket zenei pályára középiskolásként, inkább egy erős gimnázium mellett próbálkoznak a hangszeres

tanulmányokkal. Ha azonban egy gimnázium valóban erős, a gyakorlásra vajmi kevés idő jut. A megélhetéssel kapcsolatban megnyugtató tény, hogy hallgatóink túlnyomó részt el tudnak helyezkedni szakmájukban. Általában sokáig nyomon tudjuk követni volt hallgatóink pályáját, de ez nem nagy kihívás, hiszen nincsenek túl sokan. Átlagban harmincas létszámú évfolyamaink vannak, 17 tanszakra elosztva.

*„A zene az ember legősbibb kifejezési formája.
Ősibb, mint a nyelv vagy a képzőművészet.”*

Egy tanszakon átlagban 2 fő tanul?

Valahol egy, valahol épp egy sem. A hegedűsök, zongoristák többen vannak, ott évfolyamonként 4-5 hallgató tanul, míg egyes hangszerek esetében előfordul, hogy egy-egy évfolyam kimarad. A felvételi vizsgák összegzésekor igyekszünk figyelni a keretszámokon belül az arányos tanszaki eloszlásra, emellett természetesen zenekaraink működőképességének biztosítására is.

Az egyetemi zenei tanulmányok idején tudnak-e dolgozni, vagy más szakon tanulni a hallgatók?

Szinte minden utolsó éves hallgatónk tanít már valamilyen zeneiskolában legalább félállásban. Zenekari hangszereseink rendszeresen kapnak kiegészítő felkérést a város zenekaraiba. Az egyetemen elvileg adott a lehetőség úgynevezett áthallgatásra: volt már példa rá, hogy egyik orgonista növendékünk informatikát is tanult, de igazából a zenészeinkre nem ez a jellemző.

Az, hogy bevezetésre került ezen a tudományterületen is a bolognai rendszer, mekkora nehézséget jelentett?

Minden váltás okoz nyilván adminisztratív tennivalókat, de a mi esetünkben ez az átállás sajnos leginkább tartalmilag sült el rosszul. Mint már említettem, ez az iskola kezdetben hároméves képzést nyújtott, ami 1990-től plusz egy évvel kibővült. Ekkor örömmel álltunk a változás mellé, hiszen mindenki jól járt. Amikor valaki idejön egy középiskolából, fél év rámegegy arra, hogy megismerkedünk. Kipuhatóljuk, hol vannak fehér foltok a felkészülésében. Az utolsó szemeszter a diplomára készülés ideje, így, ha csak két normál év marad, az borzasztóan kevés. Ezért a négy évre átállást

kifejezetten támogattuk. Kényelmesen tudtunk gazdálkodni az idővel: jól fel lehetett építeni a hangszeres követelményeket, a gyakorlati tanítást, jutott idő hospitálásra, fokozatosan tudtunk építkezni. Ilyen szempontból a kétlépcsős átállás tartalmi visszalépés volt. Igaz, négy helyett négy és fél évig tanulhatnak a fiatalok hangszeren, és az összefüggő tanítási gyakorlatnak is sok előnye van, ám három év alatt zárt tudást kellett adni több tárgyból. A szükséges szigorlatok miatt a harmadik év vizsgakötelezettségei megterhelőek a diplomára és a mesterképzésre való felvételi felkészüléssel együtt, ezen kívül még nyelvvizsgát is kell szerezniük a hallgatónak. A hangszeres oktatásban is egy évvel rövidebb idő alatt kell azt a nélkülözhetetlen szintet elérni, amivel folytathatók a tanulmányok akár zenetanári, akár művészi mesterszakon. Az alapképzés feladatrendszeréből kikerült a tanári pályára való felkészítés, és bár annak is vannak lehetőségei a munkaerőpiacon, aki az első ciklussal befejezi tanulmányait, a legtöbb hallgatónak a zenetanári munka adja az egzisztenciális biztonságot. Nem véletlenül kérte a szakma, hogy a tanárképzést állítsák vissza a korábbi osztatlan rendszerbe. 2013 szeptemberétől újra osztatlan képzésbe kerültek be felvételizőink. A kétlépcsős oktatásnak ugyanakkor előnye is van azok esetében, akik 18 évesen még nem tudják, milyen diplomát szeretnének, vagy a felvételin nem látható, hogy hová fejlődhetnek. A bizonytalanoknak tehát kedvező az alapszak – ők három év múlva kapnak egy diplomát, és még mindig választhatnak, körülnézhetnek a világban. Egyre népszerűbb a fiatalok körében, hogy külföldön szeretnek tanulni, amit én nagyon pártolok. Egy zenész esetében különösen fontos a világlátás, kapcsolatépítés. Lássanak más tanítási módszereket is, tanuljanak nyelvet!

Minden újabb kultúra megismerésével gazdagabb lesz az ember.

Pontosan. Emellett rengeteg ismeretséget köthetnek. A saját gyermekeinket is küldtük, szerezzenek csak tapasztalatot külföldön.

Ez viszont azt is jelenti, hogy nem feltétlenül azokkal folytatja a tanár mesterképzésben, akikkel elkezdte alapképzésben.

A hallgatók kétharmada szívesen marad, itt akarja befejezni a tanulmányait, de valóban, mindenféle egyéb mozgás előfordul. Mennek külföldre, mennek a Zeneakadémiára. Nálunk jelenleg csak két hangszeren van művész mesterképzés, fuvolából és klarinétból. Van, aki úgy dönt, megpróbálja valahol a művészképzést. A tapasztalatunk szerint azonban tanári végzettség nélkül kevesen mernek maradni.



Maradjunk a zene világánál, ám ezúttal egy – nevében legalábbis – kevésbé komoly területet érintene a kérdésem. Érdekes trendként figyelhetjük meg, hogy a jelen kor fiataljai kifejezetten nagy lelkesedéssel orientálódnak a zene felé, sokszor például a saját hangulatukat is egy-egy zeneszám megosztásával fejezik ki a közösségi oldalakon. Van tehát bennük fogékonyság a dallamok iránt, ugyanezt például a költészet kapcsán kevésbé állíthatnánk ennyire átfogóan. Viszont ezen zenék többsége nemcsak műfajilag „könnyű”, hanem sok közülük könnyen rossz irányba terelgetheti a hallgatót. Némelyik zeneszám inkább indulatokat ébreszt, ahelyett, hogy a lelket nemesítené. Eközben itt vannak a klasszikus zene nagykövetei, akik kevésbé harsány módon, szinte eldugott tantermekben tanítják azon keveseket, akik erre fogékonyak. Nem vagyok biztos benne, de félok, hogy a hangversenyek közönsége ugyancsak egyre belteresebb, szűk kör, amelynek nem nagyon látható az utánpótlása. Ilyen feltételek mellett – amennyiben egyetért azzal, amit felvázoltam – lehet-e hinni abban, hogy minden korban lesz igény olyan zenére, amelyik építi az embert?

A zene az ember legősibb kifejezési formája. Ősibb, mint a nyelv vagy a képzőművészet. Az emberi hangból született, az életben maradás szükségéből, hogy kapcsolatba lépünk embertársainkkal. Elválaszthatatlan a legelső vallásos megnyilvánulásoktól, hidat teremt valamilyen láthatatlan rezgés formájában a világmindenség és az ember között. A zene mindig valami olyan kifejezést szolgál, ami mással nem helyettesíthető. Véleményem szerint a zenei műfajokat nem érdemes rangsorolni. Minden műfajban és stílusban felfedezhetünk értékes és értéktelen műveket, illetve hiteles és hiteltelen előadást. Az élet sokszínű, a kreativitás kimeríthetetlen, ezen felül az ember ízlése, hangulata változó. Senki nem követ el eretnokséget, ha „mindenevő”. Sajnos valóban romboló hatású is lehet a zene, ha olyan belső tartalommal ruházzák fel, ami megbotránkoztató, vagy közönséges, az eszköztára primitív. Ha egy koncert olyan hangerőt produkál, ami fizikai rosszullétet okoz, ahol a hangzavartól hallássérült leszek, onnan elmenekülök. Az ilyesmi csak hisztériakeltésre alkalmas, ahol az ember elveszti önkontrolját. A klasszikus zenénél maradván, én nem féltém a sorsát. Legnagyobb zeneszerzőink koruk kultúrájának és szellemiségének nagy összegzői voltak, fontos irányzatokat képviseltek. Olyan pillérek, amelyek nélkül nem érthető meg kultúránk története. Az, hogy ezeket az értékeket minél nagyobb tömegekkel megismertessük, a mi felelősségünk. Ahhoz, hogy kívánatosá tegyük a komoly zenét mindenki számára, alázat és hitelesség szükséges.

A Kincskereső kisködmönben előkerül egy bizonyos körtemuzsika. Ha ezt a hangszer rossz gyerek fújja, nem szólal meg, csak tiszta lelkiismerettel lehet szép dallamot játszani rajta. Ennél a képnél maradván a zenetanároknak talán annyiban különleges a feladatuk más pedagógusokhoz képest, hogy nem elsősorban ismeretet kell átadniuk, meg a tananyag praktikus részét begyakoroltatniuk. Nemesíteniük is kell hallgatóik érzelmi világát, hogy amikor majd előadóművészként kiállnak emberek százai elé, akkor úgy legyenek felhangolva, hogy az a zene, amit megszólaltatnak, építse a közönséget.

Ez valóban így van. Van olyan hallgatónk, aki, ha elkezd zongorázni, azonnal oda kell rá figyelni, mert személyes atmoszférájával megszólít. Ez a tehetségnek egy olyan fontos szelete, amit nem, vagy csak nehezen lehet tanítani. A tanítás-tanulás során arra kell törekednünk, hogy ne csak a hangszerjátékot sajátítsuk el, hanem mindig legyen mondanivalónk. Mindenkinek meg kell találnia a saját hangját, nekünk, tanároknak pedig természetben kell tartanunk a személyiséget. Közölni csak saját élményvilágból

lehet, ennek felderítése az egyik legfontosabb feladatunk. Egy ismeretlen zenemű tanulásánál alkotóelemeire bontjuk a darabot. Megvizsgáljuk a stílust, a formát, a karaktert, a ritmikai, dallami, harmóniai sajátosságokat, a technikai nehézséget. Rengeteg információt gyűjtünk hozzá, ezerféle módon kielemezzük. Ez biztosítja a mű kellő megismerését. Szoktam is mondani a növendékeimnek, igyekezzenek minél gyorsabban magukba szívni a hangokat, hogy az a bizonyos eszköztár, amivel egy darab dolgozik, minél előbb automatizálódjon bennük. Ne húzzuk el a tanulás folyamatát hetekre, hónapokra, hogy az ember szinte már a kedvét veszti, mire odaér, hogy eljártssza. Ez ugyanis csak a felszín, amivel szabadságot kapunk, hogy a művészi értelmet természetesebben megfogalmazzuk. Nagyon fontos, hogy az elemző, gyakorló mozzanatokot visszahelyezzük mindig az egészbe, és ne tévesszük szem elől a darab bennünk keltett hatását, mert ez lesz az az élő forrás, ami frissen tartja az előadásunkat. Érdeemes arra is kitérni, hogy miben különbözik a zongora hangképzése a többi hangszerétől. A billentyűk segítségével egy mechanikus gépezetet hozunk mozgásba, aminek utolsó mozzanataként a kalapácsok megütik a húrokat. Tehát csak a hang elindításában tudunk aktívan részt venni. Egy fűvós vagy vonós a hangot teljes hosszúságában végig tudja gondozni – tud például crescendálni, vibrálni. Mi ilyet nem tudunk, ezért komoly szellemi munka elhiteni magunkkal és a hallgatóval a hangjaink közti kapcsolatot, magát a zenei folyamatot. Ez csak fejlett belső hallással kivitelezhető, amihez legtermészetesebb mintául az énekhang szolgálhat.

A vonós erre azt mondhatná, hogy könnyű egy zongoristának, mert ahány ujjja van, annyi különböző hangot tud egyszerre megszólaltatni.

Valóban, a zongora képes akár egy zenekari hangzás illúziójára is. Míg a hangszeres irodalom nagy része csak zongorakisérettel tud megszólalni, addig a zongora önállóan is megállja a helyét.

Van kedvenc zeneszerzője?

Sok van, egy nincs. Változó, hogy kivel mikor foglalkozom szívesen.

Előfordul, hogy beleszeret egy darabba?

Persze. Különösen, ha egy új darabra bukkanok, vagy egy régen játszottat újra felfedezek magamnak.

Egy sajátos zenei felosztás szerint léteznek kottisták és dzsezzisták. Előbbiek inkább papír alapján játszanak, utóbbiak improvizálnak. Egyetért ezzel a kategorizálással?

Tudjuk, hogy például a barokk korban a szerzők csak a legszükségesebb dolgokat jelezték a kottában. Mindenki tudta, hogy azt hogyan kell játszani, rengeteget improvizáltak. Manapság, ha egy szerző azt akarja, hogy körülbelül az szólaljon meg, amit akar, akkor mindent szerepeltet a papíron. Nekünk elsősorban az a feladatunk, hogy komolyan vegyük a kottaképet: amit a szerző kér, azt lehetőség szerint a megfelelő helyen beépítsük a darabba.

Van-e olyan, hogy csak úgy leül és fejből elkezd egy darabot játszani? Régebben tanult művek esetében előfordul, improvizálni viszont nem igazán tudok.

Adódik-e olyan helyzet – próbálok elképzelni oktatói oldalról –, hogy mondjuk értekezletet tart a tanári kar, mert úgy látják, hogy van 2-3 olyan tehetséges hallgató, akivel valamit kezdeni kéne?

Hogyne! Többször előfordult ilyen. Szerencsére a zongora tanszakon értekezlet sem kell egy ilyen beszélgetéshez: négyen oktatunk zongorát, ebből egy kollégám csak félállásban. Jó szakmai és emberi kapcsolat van köztünk, ha találkozunk, annak hamarosan szakmai beszélgetés a vége. Igyekszünk szereplési lehetőségekhez juttatni zongoristáinkat, a kivételes tehetségűeket a lehetőségeinkhez mérten menedzseljük.

Beszélgetésünk idején ez a 35. tanéve oktatóként. Meg tudna fogalmazni jellemző különbségeket a '80-as évek fiataljai és a mostaniak között a zenéhez való hozzáállásban?

Amikor pályakezdő voltam, a hallgatók elméleti tudása bizonyos értelemben biztosabb volt. Önállóbban tanultak, nagyobb alázattal dolgoztak, elhivatottabbak voltak. Ma a fiatalok ideje szétforgácsolódik, kevesen élnek jó időbeosztással, először általában gyakorolni kell megtanítani őket. Akik nem őszinte érdeklődéssel jönnek ide tanulni – kevés ilyenrel talákoztam –, azokkal nem is nagyon tudok mit kezdeni. Arra alkalmatlan vagyok, hogy hajcsár módjára munkára ösztökéljem őket. Az nem zavar, ha valaki nem elég tehetséges, vagy ha bármilyen területen hiányosságai vannak: nem elég ügyes, nem elég stabil a memóriája, nem elég fejlett a belső hallása... Úgy érzem, bármilyen hiányosságot a legnagyobb türelemmel tudok kezelni, ám ha valaki nem szeret dolgozni, akkor nem tudok segíteni.

Visszajutottunk a kortemuzsikához. Ezeket a szakokat, tantárgyakat nem lehet kipipálni, megtanulni, begyűjteni a kreditet – itt a szívét is oda kell rakni. Abszolút szükséges ez a hozzáállás: őszinte nyitottság, érdeklődés kell a zenetanuláshoz. Hibátlanul eljátszani egy darabot, erre egy gép is képes.

Sokszor egy amatőr együttes koncertje az esetleges hibák ellenére is nagyobb élmény, ha kisugárzik a lelkesedésük, átjön a hozzáállásuk, mint egy profi, de elfásult, kiégett, rutinos előadás.

Egy hangversenyterem mindig misztikus térnek számít, ám nyilván ad valamiféle többletet, hogy egy korábban szakrális célú épületben zajlik az oktatás.

Tényleg nagyszerű, hogy ilyen épületünk van. Jó atmoszférát teremt a zenének, illenek hozzá a hangok. Ezt az élményt éltük át mostanában, amikor a felújított Zeneakadémiát átadták. Bő száz éve áll, megannyi felejthetetlen koncert, világhírű előadóművész emlékével. Ez valahogy ott marad a falakban. Persze építettek egy Művészetek Palotáját, annak is nagyszerű az akusztikája, kényelmes, sokan elférnek. De azt az atmoszférát, ami a Zeneakadémia sajátja, azt nem tudja semmi más visszaadni.

„Úgy érzem, bármilyen hiányosságot a legnagyobb türelemmel tudok kezelni, ám ha valaki nem szeret dolgozni, akkor nem tudok segíteni.”

Fogalmazhatnánk úgy is, hogy visszakapott egy riválist a Széchenyi István Egyetem győri hangversenyterme. Merthogy úgy látják, akik erre járnak és hallanak itt egy koncertet, hogy nincs még egy olyan hazai felsőoktatási intézmény, ahol ennyire egyedülálló zenei élményt kapnának. Azt is mesélik, hogy ebben az intézetben élő legendák tanítanak, akiknek a jelenléte már a falakba ivódott. Az Ön neve is szerepel ezen a listán.

A pályám kezdetén sokkal többet koncerteztem, mint most. Ahhoz, hogy valaki rendszeresen színpadra álljon, hihetetlen egyenletes, folyamatos munka, gyakorlás kell. Plusz fizikai állóképesség és nagyon jó idegrendszer. Az utóbbi években a szóló zongorázásról már egyre inkább lemondok. Kamarazeneesként, másokkal együtt örömmel megyek színpadra, és természetesen „hivatalból” is sokat vagyok ott, mert két tanszakon is kísérek. Azt a fajta felelősséget, megterhelést, idegrendszeri terhet azonban, ami a szóló szereplésekhez kell, már nem győzöm felvállalni azon feladatkörök mellett, amiket itt említettünk. Nagy öröm számomra, hogy a környező zeneiskolákat benépesítik a nálunk végzett tanárok. Sok kedves visszajelzést kapok tőlük, ez segít folytatni a szolgálatot. Saját gyermekeim is többször megható szavakkal köszönték meg, hogy ilyen családban nőhettek fel.

Sokat vagyok az intézetben, sok apró-cseprő dolog akad, ami elveszi az időt és az energiát.

Meg kell halnia a növénynek, hogy aztán újabb magok szökkenjenek szárba. Így van. Örömmel hallok a gyerekeimet, a sajátjaimat és a növendékeimet egyaránt koncertezni. Ameddig erőm engedi, addig a tapasztalataimat szeretném továbbadni. Az ember sokszor bizonytalan, hogy eleget tud-e segíteni valakinek. Van olyan hallgató, akinek pont arra van szüksége, amit én tudok, más dolgokat majd máshol fog megtanulni. Aki tanulni, fejlődni akar, megtalálja az útját. Talán minden szakmában így van ez, hogy több embertől szedjük össze, ami végül a miénk lesz.

Mindannyiunknak az a feladatunk, hogy megtaláljuk a hangot egymással, megtaláljuk az önmagunkban lévő harmóniákat, s azokat az életünkkel eljátsszuk. Nem is feltétlenül zeneművészként, hanem ki hol él a világban, érdemes megtalálnunk a hangunkat. Ha engedtünk volna e könyv interjúalanyainak felkérésekor az első, hárító reakciójának, és nem Önnel beszélgettünk volna, most egy értékes hanggal szegényebbek lennénk. Nem bánja, hogy végül így alakult?

Egyik tanárom mottója volt: semmi sem pótolhatja a dolgok csinálását. Nem könnyű szavakba foglalni a mindennapok gyakorlatát. Azt hiszem, nem vagyok érdekes ember, semmilyen vonatkozásban, de remélem, hogy ennyi zenével töltött idő tapasztalatával mások számára is nyújthatok olyan gondolatokat, amivel közelebb hozhatom hozzájuk az itt folyó munkát. Továbbra is úgy gondolom, hogy nehéz hangok nélkül zenéről beszélni.



ÉREZZÜK JÓL MAGUNKAT AZ ÉLETÜNKBEN

Fehér Rózsa rengeteg táplálkozási problémából fakadó betegséggel találkozik. Ennek ellenére, vagy talán épp ezért szenvedélyesen főz, rajong a magyar konyháért, s mindannyiunkat arra buzdít: együnk örömmel. Ennél is fontosabb, hogy ne halogassuk a lényeges dolgokat addig, amikor már késő lesz megtenni, megélni azokat.

Orvos, oktató és kutató egy személyben – e feladatkörökből kettő is bőségesen kitöltene napi 24 órát. Hogyan képes a három funkciót ellátni, a magánéleti elfoglaltságokkal is összhangba hozni?

Úgyes időbeosztó vagyok. A családom hozzászokott a gyakori távolléteimhez, bár nagy igény van az otthoni jelenlétemre, szeretek a családom körében lenni. A fiam viszont már felnőtt, így több lehetőségem van a munkámra koncentrálni. A hétvégéimhez lehetőségeim szerint ragaszkodom, nem akarok túlzásba esni a tennivalóimmal. Fontosnak tartom személyiségem védelmét, a kikapcsolódást. A legtöbb időt a feladat természeténél fogva a győri kórházban töltöm, a Krónikus Belgyógyászati Osztályt vezetem. Úgy kell beosztanom a tennivalóimat, hogy az itteni nyolcórás munkarendhez igazodva az egyetemi feladataim nagy részét is el tudjam látni. A kutatás szerencsés terület, mert akkor is betegekkel foglalkozom, így csak az adatfeldolgozásra és az irodalmazásra kell a szabadidőmből áldozni.

„...a megfelelő egyetemi elméleti háttér megléte esetén sem felejtethetjük el, hogy mennyire keveset tudunk.

Ezen a pályán óriási szereppel bír a tapasztalat, és nem mindegy, hogy az ember kitől tanul.”

A tanári elfoglaltságok ütemezése nem tűnik egyszerű kihívásnak.

Főleg azért, mert a hallgatók érdekeit figyelembe véve nem jó, ha este, munkaidő után megyek órát tartani. A kórházi törzsidőszakra – amikor a legnehezebb, a legsűrűbb egy kórház menetrendjében a munka – nem teszek órát, a legkorábbi előadásom 12:30 körül kezdődik. Amint végezem az egyetemen, visszajövök a kórházba.

Szakvezetőként a tanítás mellett oktatásszervezési feladatai is vannak. Ezek mennyi plusz terhet jelentenek?

Többet szervezek, mint oktatok, pedig nagyon szeretek tanítani. Feladataim közé tartozik a kapcsolattartás, a külső irányú kommunikáció, az adatszolgáltatások, a továbbképzési ügyek, a szakindítással kapcsolatos feladatok, továbbá a minőségbiztosításért is én felelek. Igazgatóhelyettes is vagyok, amit menedzseri feladatnak tekintek. Úgy tűnik, a Széchenyi István Egyetemnek nagy szüksége van az ilyen irányú tevékenységemre is.

Miután pillanatfelvételt, avagy stílusosan röntgenfelvételt készítettünk a mindennapjairól, haladjunk végig gondolatban a szakmai életútján! Vélhetően az orvosi pálya melletti döntés volt az első állomás, valamikor a gimnáziumi években. Vagy inkább tanár akart lenni?

Győri születésű vagyok, Ménfőcsanakon nőttem fel, a Révai gimnáziumba jártam. Nem voltam az a tipikus révais, aki rögtön tudta, hogy az orvosi egyetemre fog jelentkezni. Számos más tervem volt.

Például?

Nagyon szerettem a történelmet, emiatt a jogász szakmán gondolkodtam, de a tanári pálya is felmerült. Aztán jött a biológia, amit egy tanár személyének köszönhetően szerettem meg. Bokor Péter számos orvosnemezdek oktatója volt, a legjobb biológia tanár a régióban, az ország legjobbjai közé tartozott. Amikor a hatására biológia tanár akartam lenni, azt mondta, jobban járok, ha orvos leszek. Úgy gondolta, elég talpraesett vagyok az orvosi pályához, képes vagyok döntést hozni, két lábbal állok a földön. Ő beszélt rá – még az egyetemi évek kezdetén is hezitáltam, hogy jó döntést hoztam-e.

Melyik egyetemen végzett?

A Semmelweis Egyetemre jártam. Amikor az elméleti alapozás után elkezdődtek a klinikai tárgyak, így egyre több beteghez kapcsolódó élményt szereztem, már éreztem, jó helyen vagyok.

Úgy hírlík, egyes orvosi tankönyvek akár lexikonként is megállnák a helyüket.

Igen, emiatt az orvosi képzés hasonlít a jogászokéhoz. Más a gyakorlati vonatkozás, de a tanulandó anyag mennyisége hatalmas, a tanulás jellege is hasonló, hiszen sok lexikális ismeretet kell elsajátítani.

Szorgalmas emberek menjenek orvosnak?

Sosem tartottam magamat kifejezetten szorgalmasnak, de rákényszerültem. Nem is szorgalomnak nevezném, hanem az életben maradásért, a megmaradásért tett erőfeszítésnek. Ez azért fontos, mert az egyetem szakmai alázatra is megtanított, amire orvosként naponta szükségem van. Szerénység, alázat – ezt munka közben könnyen el lehetne felejtetni, de mindig történik valami, még mindig tud az ember meglepetésekkel találkozni. Éles, stresszes, drámai helyzetekkel.



Igazgatóhelyettesként, főorvosként is lehet még tanulni?

Minden nap, minden percben. 25 éve dolgozom ebben a kórházban, de főként a sürgősségi ellátásban, ügyletben döbbenetes dolgokkal szembe-sülök. Mindig találok új helyzeteket, amelyek komoly kihívást jelentenek, összességében nagy stresszel jár a munkánk.

Az olvasók számára valahogy úgy lehetne lefesteni ezt a sürgősségi ügyletet – javítson ki, ha nem teljesen találó az analógia –, mint amit a Vészhelyzet című filmsorozatról megismerhettünk. Behoznak hirtelen a mentők valakit, és nincs specializálódás, nem lehet egy bizonyos feladattípus-hoz hozzászokni, hanem hirtelen kell reagálni, a legkülönbözőbb orvosi beavatkozásokat elvégezni.

Abszolút megállja a helyét a hasonlat. Hirtelen kell reagálni, gyors döntéseket kell hozni.

„Orvosként gyorsan kell dönten, néha elég élesen kell reagálni. A felsőoktatásban ez nem teljesen így van.”

Akár hajnal 3-kor?

Folyamatosan, gyakorlatilag pihenés nélkül, azt is kockáztatva, hogy az orvos a 12. munkaórájában fáradtabb a kellenél. Akkor is meg kell oldani a helyzeteket, jó döntéseket kell hozni. Emellett oktatni kell a fiatalabbakat, a rezidenseket, ez is fontos feladat, mert még a megfelelő egyetemi elméleti háttér megléte esetén sem felejtethjük el, hogy mennyire keveset tudunk. Ezen a pályán óriási szereppel bír a tapasztalat, és nem mindegy, hogy az ember kitől tanul. Az orvosi hivatást mesterségnek tartom. Az egyik kollégámat idézve: jó esetben mesteremberek vagyunk, s nem kontárok. Ez egy mesterség, amit meg lehet tanulni, ugyanakkor jó, ha az embernek adottságai is vannak hozzá. Egyes személyiségjegyek kifejezetten előnyösek ezen a pályán.

Fel tudna sorolni néhányat?

Attól függ, melyik orvosi területről van szó.

Beszéljünk az Ön által gyakorolt belgyógyászatról!

Nálunk az egyik legfontosabb adottság a jó megfigyelőképesség. Ha már az orvosi sorozatoknál tartunk, akár a Doctor House-t is idézhetném, sok igazság hangzik el benne. A jó orvos mindent megfigyel. A beteget, a hozzátartozót, aki kíséri, minden rezdülésre érdemes odafigyelni, ha

azonnal be kell avatkozni, akkor is. Milyen az illető tekintete, hogyan szó-lal meg, mit tesz, hogyan reagál, még a cipője is fontos lehet.

Ezt nevezik holisztikus szemléletnek, amikor nem csupán a vérző seb elál-lítására törekszünk, hanem a teljes embert gyógyítjuk.

A belgyógyász a legteljesebb mértékben holisztikus szemlélettel gyógyít. Akkora méretű a tudományanyag, hogy számos részre szabdalódott a korábban egységes terület. Ma már úgy is lehet valaki kardiológus, hogy közben nem belgyógyász. A szívet gyógyítani viszont a belgyógyászat ismerete nélkül szinte lehetetlen, hiszen nem önálló szervről van szó. Gasztroenterológus vagyok, de belgyógyászként szeretem magam említe-ni, mert az teljesebb rálátást és szintetizáló képességet feltételez. Talán a belgyógyász szakvizsga a legnehezebb, ahhoz kell a legtöbb területet át-látni, emiatt nehéz is szinten tartani. A nephrológia a vesebetegségekkel, a kardiológia a szívbetegségekkel, a gasztroenterológia az emésztőszervek-kel foglalkozik, erről szakadt le a reumatológia, az onkológia, az endok-rinológia, a diabetológia, ott a hematológia – sok a részterület, és nem is említettem mindet. Egy belgyógyásznak ismernie kell ezeket, még ha nem is tud specialista lenni minden téren.

Ha ennyire komplex a terület, miért nem lett inkább sebész, altatóorvos – mennyire volt tudatos választás a belgyógyászat?

A döntést az egyetem végén kell meghozni. Nem szakmai szempontokat vettem figyelembe, hanem azt, hogy Győrben szeretnék dolgozni. Rész-ben az itt élő szüleim miatt, részben pedig azért, mert megszerettem ezt a kórházat. Ötödéves orvostanhallgatóként letettem a mentőtiszti vizsgát, Győrben dolgoztam mentőtisztként esetkocsin. Tudtam, hol szeretnék dolgozni, azt viszont nem, hogy milyen területen. Racionálisan próbál-tam dönteni. Nem vagyok manuálisan olyan ügyes, hogy sebész legyek. Egyébként is jobban érdekelt a gyógyítás analitikus része, csak azt nem tudtam eldönteni, hogy egy kisebb területet válasszak-e, vagy egy nagyob-bat. Jött egy szerencsés véletlen: belgyógyászat gyakorlaton voltam a győri kórházban, amikor az akkori kórházigazgató felajánlott egy állást ezen a területen. Még hallgatóként találkoztam Fehér János orvosprofesszorral: neki is köszönhetem, hogy belgyógyász lettem, az egész eddigi pályámat befolyásolta. A győrújbaráti születésű belgyógyász és gasztroenterológus néhány éve sajnos már nincs közöttünk. Büszke vagyok rá, hogy együtt dolgozhattam vele a tudományos munkámon is. Magyarország valaha élt egyik legnagyobb belgyógyász professzora volt.

1996-ban indult az egészségtudományi képzés a helyi főiskolán. Ekkor indult az oktatói pályája?

1995-ben Szekeres Tamás akkori főigazgató és Bugovics Elemér akkori kórházigazgató kölcsönösen felismerték, milyen óriási potenciál rejlik a két intézmény együttműködésében. Itt van ez a nagy kórház, ami a gondozott területek és az ellátott betegmennyiség tekintetében egyaránt kiemeltek, súlypontinak számít, s ezt össze lehetne hozni az oktatással. Magyarországon néhány évvel korábban kezdődött meg a diplomás ápoló képzés, s azt gondolták, hogy az ápolást, ami akkor kezdett tudománnyá válni, jó lenne helyben oktatni. Nyilvánvaló, hogy orvosi egyetem nélkül orvosképzést nem indíthattak, bár önmagában a diplomás ápoló képzést is nagy merészség volt elkezdeni, mert akkor még nem volt példa rá, hogy orvosi egyetemi háttér nélkül valaki ilyesmibe fogjon.

Itt van viszont a győri kórház, tele gyakorlott szakemberekkel, akik persze nem voltak egyetemi oktatók.

Az orvosi egyetemek melletti klinikákon az ott dolgozó orvosok oktatóként is debütálnak. Az első pillanattól kezdve hozzászoknak ahhoz, hogy a kórházi munka mellett oktatással és kutatással is kell foglalkozniuk. Jobb körülmények között teszik mindezt, mint mi, kevesebb a rájuk háruló szakmai feladat. A győri kórházban mindig viszonylag alacsony volt az orvoslétszám, soha nem érhetette el a klinikai szintet. Itt mindenkinek nagyon keményen kell dolgoznia.

Arányaiban több beteg jut egy orvosra?

Osztályos orvosi munkát végzek a mai napig. Kórlapot, zárójelentést írok, beteget veszek fel.

Főorvosként.

Igen, de a többi főorvos is így van ezzel. Megszoktuk, ez a munkánk.

Ott vagyunk tehát a '90-es évek közepén: szakot kellett indítani, akkreditáltatni, ki kellett alakítani a környezetet, amiben az akkor még főiskolai képzés megkezdődhetett. Ön részt vett ebben a folyamatban?

A konkrét kialakításban nem kaptam szerepet. A kórházból néhány idősebb szakorvost, egy-egy terület képviselőjét bízták meg azzal a feladattal, hogy egyes területek oktatását megszervezzék. 1996-ban, amikor az első évfolyamot elkezdték oktatni, az akkori főnököm, Rácz István professzor felkért az élettan tantárgy oktatására. Így kezdtem élettant oktatni, ami eleinte nehéz volt, mert fel kellett frissíteni a tanulmányaimat, rendszeren

fel kellett készülni, prezentációs anyagot készíteni. Nem volt egyszerű összegezzetelni mindezt a kórházi munkámmal, akkoriban a családomban is több teendőm volt fiatal anyaként és feleségként. Most is felkészülök a belgyógyászat óráimra, annak ellenére, hogy egész nap ezzel foglalkozom. A kórházi osztályom akkreditált képzőhely, tehát orvostanhallgatók, sőt, szakvizsgára jelölt szakorvosok belgyógyászati képzésével is foglalkozom. Mindig felkészülök, mert ez fontos szintetizációs lehetőség számomra. Így újra meg újra másképp adom át az ismereteket, megpróbálom velük megérteni, megszerettetni a belgyógyászatot, a többi tárgyhoz hozzákapcsolni. Szeretném, hogy megértsék, miért kellett annyi biológiát tanulni, miért fontos az élettan. Ha ezek a különböző ismeretek összekapcsolódnak, akkor szinte elfelejtethetetlenek. Az élettan mellett speciális klinikai ismereteket, gyógyszertant is oktattam, és bár sokszor fárasztó a munka mellett, ügyeletekkel körítve tanítani, szeretem ezt a hivatást is. A levelező hallgatók egy jó részét ismertem, hiszen itt dolgoztak a kórházban ápolóként. A kórházban betöltött szerepemet szakmai ismereteim és emberi tulajdonságaim mellett oktatási tevékenységem is befolyásolja.

Az új évezred kezdetén fontos változás történt a győri felsőoktatási intézmény történetében, hiszen ekkor vált egyetemmé a korábbi főiskola. Egy egyetemen pedig az oktatás mellett a kutatásra is nagy hangsúlyt kell helyezni. Mennyire hozott markáns változást az új intézménytípushoz való alkalmazkodás elvárása az egészségtudományi képzés terén?

Nem volt szerintem markáns a változás, bár nem töltöttem előtte túl sok időt a felsőoktatásban, így a korábbi szervezeti folyamatokba nem volt betekintésem. A saját életemben viszont jelentős újdonságot hozott a 2000. év, hiszen ekkor ajánlották fel számomra az intézet igazgatóhelyettesi pozícióját: hiányzott egy szervezői és kommunikációs tapasztalattal rendelkező szakember. A jól működő, az egyetemi szint felé sikeresen haladó Széchenyi István Főiskolán túlságosan kicsi intézet volt a miénk, kevés külső kapcsolattal rendelkezünk, voltak hiányosságok az oktatásszervezésben, várható volt egy akkreditáció is. Tudtuk, hogy új szakot kell indítani, mert egy diplomás ápoló szakkal és egy szociális munka szakkal kevés lábbon álltunk volna. A főiskola vezetői úgy gondolták, a kórházból kapott ajánlás alapján én lehetnék az a személy, aki esetleg képes megtanulni a felsőoktatás rendszerét, és végig tudja menedzselni a szükséges folyamatokat.

Megtisztelő felkérés, ami újabb plusz munkát jelentett. Hogy érezte magát ekkor?

Határozottan féltem ettől a felsőoktatási feladattól. Direkt ember vagyok, őszinte és szókimondó, így ismer mindenki. Orvosként gyorsan kell dönteni, néha elég élesen kell reagálni. A felsőoktatásban ez nem teljesen így van. Az emberek másképp tárgyalnak egymással, más a megbeszélések menete. A Széchenyi István Főiskolán, majd a későbbi egyetemen ilyen értelemben új típusú munkahelyet találtam.



A könyv több interjúalanya is családiasként jellemezte a légkört. Családias, úgy van. Mindenfelől segítőkészséget tapasztaltam. Amikor kineveztek igazgatóhelyettesnek, azonnal mondtam, hogy nem értek a felsőoktatáshoz.

Íme, az említett őszinteség...

Akkor még nem tudtam, hogyan épül fel egy főiskolai szak, milyen gazdasági ügyeket kell intézmem, hogyan kell alakítani a költségvetést, milyen dokumentációs feladataim lesznek. Az akkori főigazgató, Keresztes Péter azt mondta, nem baj, majd segítenek. Nézzek át mindent, szerintük nagyon sok pótolnivaló van: minőségügyi problémák, kommunikációs problémák, sőt, gazdasági problémák is. Az egész intézet egy bérelt helyiségben volt, nem volt összeköttetése az egyetem kampuszával.

„...olyan jó ápolókat képzünk, akiket nemcsak itthon, hanem mindenütt a világban tárt karokkal fogadnak. Fejvadász cégek egész sora specializálódott rá, hogy a legjobb helyekre bejuttassa őket.”

Csupa szép feladat.

Igen. A gazdasági problémák esetén nem visszaélésre kell gondolni, hanem a racionalizálás szükségességére. Barth János gazdasági főigazgatótól kikértem az intézet kiadásainak éves listáját – olyan hosszú leporelló volt, hogy a teraszról a kertem végéig ért volna. Egyenként átnéztem a sorokat, hogy mire van valóban szükségünk. Megpróbáltam megtanulni, mit jelent egy főiskolai szak, melyik tárgy pontosan milyen feladatot szolgál, hány hallgatónk van, honnan kerültek ide. Elejéről kezdtem az egészet. Eljártam vezetői értekezletekre, ott voltam az összes olyan főiskolai rendezvényen, ahol meg tudtam tanulni valamit a felsőoktatásról. Nagy levegőt vettünk Gardó Sándor professzorral, az intézet akkori igazgatójával, elmentünk a többi képzőintézményhez, hogy megpróbáljuk megalapozni az elfogadottságunkat.

Emlékeztessük az olvasókat arra, hogy mindeközben, e sok probléma és tanulás közepette, továbbra is a kórházban dolgozott főállásban!

Természetesen.

Belekerült tehát a mély vízbe, s azóta is helytáll az egészségtudományi és szociális intézet második embereként. Említette a gazdasági problémákat, a racionalizálás igényét. Egy egyetem esetében mindig sarkos kérdés ilyenkor, hogy mennyire piacképesek a képzések, hiszen ezek vonzanak mennyiségi és minőségi hallgatói kört, ami pedig jótékonyan hat egyebek mellett a felsőoktatási intézmény gazdálkodására is. A Széchenyi István

Egyetem Diplomás Pályakövető Rendszere szerint kimagasló, 90 százalék feletti elhelyezkedési mutatót tudhat magáénak a teljes intézmény. De mi a helyzet az Önök intézetében diplomázó ápolókkal és a többi egészségügyi szakon végzettekkel?

Az egészségügyi képzések közül a diplomás ápoló képzés hiányszakmának számít. Ápolóhiány van Magyarországon, Győr-Ménfőcsanak megyében mindenképp. Inkább az a problémánk, hogy olyan jó ápolókat képzünk, akiket nemcsak itthon, hanem mindenütt a világban tárt karokkal fogadnak. Fejvadász cégek egész sora specializálódott rá, hogy a legjobb helyekre bejuttassa őket. Nyugat-Európa mindennapos felvevőpiac a hallgatóink számára, rendszeresen kapnak állásajánlatokat. Amint valaki a Facebook internetes közösségi oldalon bejelöli, hogy diplomás ápoló képzésben vesz részt, számos megkeresést kap már a tanulmányai során, hogy hol várják őt szívesen. Norvégia, Anglia, Németország, Olaszország, Ausztria – a magyarországi fizetések többszöröséért, jó munkakörülmények között. Nehéz őket megtartani. Mivel fiatalok, nem alapítottak még itt családot, viszont beszélnek akár több idegen nyelvet is, miért ne mennének el. Szomorú, ám így állunk. Próbáljuk hangsúlyozni, hogy itt kell megtalálni a boldogulást, Magyarországnak szüksége van rájuk.

Ha lehetőség adódna rá, akár még több hallgatót is fel tudnának venni egészségügyi képzésre?

Fel tudnánk venni, bár az oktatói kapacitáshoz most sem dolgozunk alacsony hallgatói létszámokkal. Budapesthez, Pécshez, Szegedhez képest kevesebben tanulnak ugyan intézetünkben, de azokon a helyeken több tanszéken zajlik egészségügyi képzés.

A külföldi karrier kérdése, amit imént érintettünk, nyilván ott válik igazán dilemmává, hogy hol tud az ember jobban kibontakozni. Mert végülis mindannyian arra vágyunk, hogy sikeresek legyünk, elérjük a kitűzött céljainkat. S az sem baj, ha elismerik, megfizetik a munkánkat.

A valódi kérdés e tekintetben az, hogy ki mit értékel sikernek. Szerintem nem lehet valaki sikeres a munkájában, vagy nem érezheti jól magát a munkahelyén, ha nem sikeres a magánélete. Kell egy biztos háttér, egy szerető társ, aki egyben barát is, akire minden helyzetben számíthatunk. Ezt nem kell minden nap elmondani, mégis minden pillanatban tudjuk, hogy ott van valaki. Igenis be kell fejezni a munkát és hazamenni, mert jó otthon, mert hazavárnak. Az otthon fontos hely minden ember számára, a családdal töltött percek felbecsülhetetlenek. Számomra nagy jelentősége

van a reggeli beszélgetésnek: rendszeresen hajnalban kelek, hogy a kávémat a férjemmel együtt igyam meg. Este sem fekszem le úgy, hogy ne záránk le ketten a napot. Munkámból is adódik, hogy az egészség fogalmát a testi és lelki egészség együttesében határozom meg. Csodálatos dolog, ha valaki olyan munkát végezhet, amitől boldog.

Ide illenek azok a gondolatok, amelyeket az úgynevezett Nyugdíjas Egyetem keretében osztott meg idős hallgatók százaival. A különböző megbetegedésekről, illetve azok kivédéséről volt szó, és úgy fogalmazott: nagy baj, ha elmagányosodunk. Ha nincs kivel egy jót sétálni, akkor nehezen tud az ember boldog, sikeres, egészséges lenni. De itt nem csupán a nyugdíjasokról kell beszélnünk, hiszen nézzük például az én korosztályomat: kevesebb házasság, több válás. Egyre inkább az individualista szemlélet érvényesül, hogy nekem mi a jó, hogy együtt élek, de nem köteleződök el, mert akkor nem leszek elég szabad. Nem mennék bele ennél mélyebben a társadalmi helyzetünk elemzésébe, mégis adottság, hogy talán magányosabbak vagyunk, és ebből fakadóan mindenféle betegségeink is vannak, nem egyszer belgyógyászati jellegűek. Nem vagyok szakértője az orvostudományoknak, ám megkockáztatom, aligha lehet véletlen, hogy egyre több betegség válik népbetegséggé, gondolhatunk itt a cukorbetegségre, a lisztérzékenységre, a laktózérzékenységre. Jól látom, hogy ezek a dolgok összefüggenek?

Igaza van, én is így látom, szembetűnő a tendencia. Fontos, hogy mindezzel kapcsolatban a kötődésről, felelősségtudatról is beszéljünk. Nem mindegy, hogy egy kapcsolat esetén a felekben van-e felelősségérzet. Úgy látom, a felelősségtől való félelem sokakat visszatart az elköteleződéstől. Hívhatjuk házasságnak, együttélésnek, barátságnak, egy hosszabb távú, komoly kapcsolat mindig a másik iránti felelősséggel jár. A kapcsolatokért nagyon sokat kell tenni, azokat ápolni kell, egy kapcsolat igenis munkával jár, sok odafigyeléssel. Ma, amikor a fiataloknak nagyon fontos a munkahely, egy cégnél való megfelelés, a megfelelő minősítés elérése, a sikeresség, akkor hogyan sajnálhatja azt a munkát ez a fiatal, azt a sokszor jóleső munkát, amit egy kapcsolatba kell befektetni? Ha van felelősségtudatunk a munkahelyen, miért nincs felelősségtudatunk egy kapcsolatban? Ezek nagyon fontos dolgok, nem szétválaszthatóak. A másik fontos elem, ami a civilizációs betegségek kialakulásából szintén visszakövetkeztethető a kapcsolaton és a lelki egészségen túl, a testi egészség, ezen belül a sport szerepe. A hallgatóimat rendszeresen figyelmeztetem rá, hogy ne mulasszák el rávenni az

embereket a természetesebb, természetközelibb, mozgásgazdagabb életre. Mint a pestis, úgy söpör végig a világon a hiper-civilizált életmód vírusa, pedig az ember nem erre van megalkotva.

Ha valaki egész nap a számítógép vagy valamilyen kütyü vonzaskörében ül, alig mozog, romlik a látása, egyre idegesebb, stresszesebb, feszültebb lesz.

Ezért annyira jelentős a sportolás, amiben kiemelkedő szerepe van az iskolának. Vannak olyan törekvések, hogy a sportot megerősítsék az iskolákon belül, így a gyerekek hozzászokjanak a rendszeres testmozgáshoz. Egy időben ez nem volt annyira hangsúlyos.

Olyannyira, hogy a testnevelés óra jó alkalom volt a bliccelésre.

Pedig a tornaóra az út a sport szeretetéhez, az aktív, rendszeres testmozgáshoz. Amióta az egyetem Testnevelési és Sportközpontja szervezetileg intézetünkhöz tartozik, az én szemléletemen is pozitívan változtattak meg a hallgatókén is – bár a sport mindig része volt az életemnek.

Mely sportágakban járatos?

Edzőterembe járok, 15 éve. Nem úgy nézek ki, mint egy testépítő, nem is akarok úgy kinézni, de ugyanazokat a mozgásformákat végzem, gépekkel edzek. Hetente 3-4 alkalommal, kora reggel megyek edzeni, ahogy ma is tettem. Akkor is, ha sötét van, ha hideg van, oda indulok elsőként. Közel egy órát töltök reggelente a teremben. Izomerősítő és -lazító gyakorlatok mellett kardioedzést is tartok. Ilyenkor nem teszek mást, csak gyalogolok, de nehezített, gyorsított módon, mintha hegynek fölfelé mennék. Ez egyfajta felkészülést is jelent, hiszen nagyon szeretünk túrázni a férjemmel. Különböző hegységekbe járunk: az Alpokban sokat túrázunk, nemrég egyhetes himalájai túrán is részt vettem.

Milyen magasságig jutott el?

4000 méter fölött voltunk. Nem a magasság volt a legnagyobb kihívás, hanem az egész héten át tartó sorozatterhelés, nagyon nehéz terepen, az Annapurnán.

Ismerősen cseng a név.

Ismert túra, magát a mozgásformát rendkívül élvezzük. Középisikolás, majd egyetemista korunkban Magyarországon a Kék túrát jártuk, majd amikor az anyagi lehetőségeink is megengedték, a világ távoli tájaira is eljutottunk.



Ki kell igazítanom korábbi vélekedésemet, hiszen az Ön átlagos napja nem abból áll, hogy egyszerűen elvégzi a több funkciójából adódó feladatait, hanem a férjével közösen indítják a napot, aztán edzőterembe vonul, onnan indul a kórházba gyógyítani, majd az intézetbe oktatni, aztán vissza a kórházba, s innen tér haza.

Háziasszony is vagyok, nagyon szeretek főzni. Hétköznapokon nem sok idő jut rá, hétvégén azonban akár többfélét is főzök. Szép nagy kertünk van, szívesen kertészkedem is.

Visszatértünk az egészség témájához, ráadásul az Ön egyik kutatói szakterületéhez. Aki ugyanis rendszeresen sportol, annak energiabevitelre is szüksége van. A táplálkozás kapcsán – akár a főzést is ide vehetjük – bőven akad tennivalója a gastroenterológiának. Gyorséttermi menüktől a rendkívül népszerű energiatalokig mindenféle anyagokkal, szerekkel károsíthatjuk a szervezetünket, s nem lepődhetünk meg, ha nem is olyan sokára a krónikus belgyógyászati osztályon találjuk magunkat. Bevallom, az életmódomból fakadóan számomra a vacsora a főfőzés. Valami morzsányit reggelizek, az ebéd általában nem marad el, többnyire meleg étel kerül az asztalra, aztán, amikor hazaérek, a feleségemmel és a fiaimmal nekiülünk vacsorázni. Ilyenkor bepótolom, talán a lelkemnek is egyfajta engesztelésül, hogy nem foglalkoztam magammal eleget, és jól belakok este. Kevés egészségtelegebb dolgot lehetne elképzelni annál, hogy alvás előtt az ember megpakolja a gyomrát.

Nem feltétlenül rossz ez így, még ha eretnekségnek is hangzik – a legtöbb gastroenterológus hozzám hasonlóan vélekedik. Az első kitétel, Rejtő Jenő idézve: az ember nem táplálkozik, hanem eszik. Ezért nem szeretem az egészséges táplálkozás fogalmat használni. Fehér János professzor is úgy tartotta: az evés örömforrás. Ezt az emberektől nem szabad elvenni, ráadásul a társas együttlét fontos formája. Úgy épül fel a napunk, hogy egy család tagjai leginkább este tudnak találkozni. Reggel nyilván mindenki más időpontban fut el otthonról, óvoda, iskola, munka. Az időponttal van legfeljebb probléma, az esti közös nagy vacsorával semmi gond. Mi itt, Magyarországon kissé űzöttek vagyunk. Mondok egy ellenpéldát: Új-Zéland. Együtt vacsoráznak, rendszerint nem esznek főtt ételt délben, mégis nagyon egészségesen élnek. Személyesen tapasztaltam, amikor két évvel ezelőtt ott jártam. Közel egy hónapot töltöttünk a férjemmel és barátainkkal új-zélandiak körében, és bepillantást nyertem a helyi családok életébe. Náluk a család és az egészséges élet szinte szentség. Ott is reggel mindenki

megy a dolgára, majdnem futtában reggeliznek, a gyerekek elmennek az iskolába. Minden gyerek visz magával úti csomagot, amit precízen kell összeállítani. Az iskola ragaszkodik hozzá, hogy ne hamburgert meg chipset vigyen magával a diák, hanem gyümölcsöt, legyen mellé valami finom szendvics, ami zöldséget is tartalmaz, meg gyümölcslé, esetleg víz. Az ottani gyerekek az iskolában nem kapnak meleg ételt, a kis csomagjuk az ebéd. Az iskolának és a munkának vége van délután 4 órakor, mindenkinek. Olyan nincs, hogy valaki este 7-kor, 8-kor bent van a munkahelyén. Ott is vannak folyamatos munkák, kórházban vagy más ügyeletben. Az emberek többsége azonban, az egész család délután hazamegy, közösen készítik el a vacsorát, amit 5 óra, fél 6 környékén együtt megesznek. Ilyenkor ráérnek bőségesen vacsorázni. Ha természetközeli helyen laknak, márpedig ez Új-Zélandon elég könnyen előfordul, bepakolják az elemózsiát, majd megeszik a szabadban.

Piknikeznek.

Úgy van, ez az átlagos vacsora. Hosszan beszélgetnek, együtt főznek, együtt vacsoráznak, ez a főétkezés. Nagyon egészségesen élnek. Nem fekszenek le rögtön utána, 7 órakor, nem is kell. Nem baj, ha egyszer van főétkezés, és az sem baj, ha estére marad. Viszont nem jó 8 órakor nagyot vacsorázni úgy, hogy 9-kor már a tévé előtt alszunk el. Én is később vacsorázom, nem fekszem le korán.

Az előbb már felvettem a témát, hogy vajon miért terjednek egyre jobban a mindenféle ételérzékenységek, allergiák. Valóban növekszik a lisztérzékenyek, a cukorbeteg, ételallergiások száma?

A cukorbetegség nem tartozik ebbe a kategóriába, más eredetű betegség. Ami a lisztérzékenységet, tejérzékenységet, tejcukor-érzékenységet illeti, nem biztos, hogy több ilyen ember van, mint korábban volt, viszont most ki tudjuk mutatni. Azelőtt is rengeteg embernek volt ilyen típusú érzékenysége, de a következőképpen zárta le az illető az ügyet: nem iszom tejet, mert meghajt. Régebben nem volt ennyiféle tejtermék, nem hívták úgy, hogy laktózérzékenység, amiből többféle is lehet – van, aki a tejfehérjére, van, aki a tejcukorra érzékeny. Ma már annyiféle termékben van laktóz, amiről nem is gondolnánk, egyes befőttekben is, amiből kevés is megárthat az erre érzékenyeknek. Régebben egyszerűbb élelmiszereket fogyasztottak. A tej tejből volt, és aki tudta, hogy nem ihat, az nem itta. Nem volt hatvanféle joghurt, hetvenféle sajt: kenhető, ömlesztett, tubusos... Elégé tájékozottak lettek az emberek a kérdésben, utánamennek,

és adott esetben szinte diétává válik az egész életük. Megnézik az élelmiszerek összetételét, kialakul egy erre vonatkozó tudatos életforma. A cukorbetegség más kérdés: világjárványnak minősülne, ha el lehetne kapni. A 2-es típusú cukorbetegség oka egyértelműen az elhízás. Azok az országok, ahol a sok finomított élelmiszer, cukor most jön divatba, hihetetlenül elhíznak az emberek. Fájó kimondani, de egyes inzulingyártó cégek vissza is élnek ezzel, az üzleti haszon reményében. Kínában például, ahol az emberek mesterségesen alacsony életszínvonalon voltak tartva, most kezdik felengedni a határt, beengedték a gyorsétterem-láncokat. Egyre jobban él a kínaiak egy növekvő számú rétege, akiknek nem kell spórolniuk az élelmiszereken. Várhatóan öt éven belül körülbelül 50 millió cukorbeteg prognosztizálható majd az első körben Kínában. Ami óriási piacot jelent. Aztán majd lesz 100 millió, és így tovább.

„Régebben egyszerűbb élelmiszereket fogyasztottak. A tej tejből volt, és aki tudta, hogy nem ihat, az nem itta. Nem volt hatvanféle joghurt, hetvenféle sajt: kenhető, ömlesztett, tubusos...”

Segítsen tisztázni, mi a különbség az 1-es típusú és a 2-es típusú cukorbetegség között!

Az 1-es típusú cukorbetegség az inzulintermelő szigetek elpusztulása miatt alakul ki, ez lehet egy vírusfertőzés is – fiatalkori formának minősül. A 2-es típusú viszonylag idősebb korban jelentkezik, de egyre fiatalabbaknál is megjelenik. Itt az inzulinra való rezisztencia az ok, ami a kövérségből fakad. Mindezek ellenére nem vagyok megszállott híve annak, hogy ne együnk cukrot, vagy egy gyerek ne kaphasson időnként csokoládét. Nem pártolom a szélsőségeket.

Az arányok, ugye?

Szinte minden ételt meg lehet enni. A lényeg a mennyiség, a testsúlykontroll, a jó közérzet. Ismétlem: az étkezés lehet öröm. Nem az a célja, hogy feltétlenül örüljünk neki, hogy borzasztó sokat együnk, élvezetből, mert az már beteges dolog.

Főleg, ha pótcselekvéssé válik.

Pontosan.

Ott van a másik véglet, amikor az ember annyira tudatosan válogatja meg, milyen élelmiszert tesz a kosarába, hogy gyakorlatilag semmit sem vehetne meg, ha az elveire hallgat. Mi a véleménye a bio és egyéb irányzatokról? Léteznek különböző irányzatok, de bármikor kiállok a saját álláspontom mellett. A legfontosabb: sose felejtjük el, hogy Magyarországon élünk, magyarok vagyok. A magyar gasztronómiának óriási erői vannak. Jelentős lemaradás, hogy a magyar konyhát nem tudtuk világhírűvé tenni, bár van még remény. Tudjuk jól, a világ élvonalában említik a francia, a kínai konyhát, népszerű aztán a thaiföldi...



Az olasz konyha...

A magyar konyha még nem áll ott, ahol szerintem állnia kéne. Szokták mondani, hogy nem egészséges, nehéz ételekből áll, nehezen emészthető, káros. Nagy hiba ilyeneket terjeszteni, így elveszítenénk valami fontosat a saját értékeink közül. Fehér Jánost idézem ismét: nem véletlen, hogy a gasztroenterológia neve hasonlít a gasztronómiához. A gasztronómia egy orvos számára is fontos. Amikor valakinek muszáj diétát tartania, mert például cukorbeteg, vétek lenne ízetlen, silány ételekre kárhozotni a diéta jegyében. Az úgynevezett modern felfogású étkezésben is – megint szándékosan nem mondok táplálkozást – meg kell tartani a hagyományokat. Ha valakinek konkrétan diétára van szüksége, át lehet az ételeket finoman alakítani úgy, hogy a jelleget megőrizzük, lehetőség szerint az ízt és az élvezetet is. A férjem külföldi rokonainak és külföldi barátainknak egyaránt nagy élvezettel készítem el a magyaros ételeket, ők pedig annyira szeretik. Büszke vagyok ezekre az ételekre, hisz ez népünk sajátja. Nem találkoztam még olyan külföldivel, aki ne rajongott volna a magyar konyháért. Persze itt is oda kell figyelni a mennyiségre.

„Komoly sikereket értünk el a kezeléssel, a betegség tekintetében országos központnak számítottunk, az előadásaim és a publikációk egyre jobban elterjedtek.”

Őn terhességi májbetegségekkel kapcsolatos kutatásokat is végez. Mikor és miért kezdett el ezzel a területtel foglalkozni?

Igazgatóhelyettesként közvetlen munkakapcsolatba kerültem Gardó Sándor professzorral, ő hívta fel a figyelmemet egy beteg kapcsán egy kivételes terhességi májbetegségre. A betegség kezelését úttörő módon kezdtem el, Fehér János professzorral konzultálva. Érdekes eset volt, amelyről kevés tudományos beszámoló létezett, Magyarországon egyetlen egy sem. Ezt Fehér Jánossal közösen publikáltuk, de Gardó Sándor is társszerző volt, hiszen egyszerre szülészeti és gasztroenterológiai oldala is volt a dolognak, interdiszciplináris területéről van szó. A publikáció nagy érdeklődést váltott ki, ekkor kezdtem el alaposabban foglalkozni ezzel a ritka májbetegséggel. Számos szülészeti és gasztroenterológiai országos konferencián tartottam előadást a kórképről – a betegség neve intrahepatikus terhességi cholestasis. Vannak országok, ahol nem olyan

ritka az előfordulása, mint hazánkban, a populáció és a rassz is meghatározza a betegség gyakoriságát. Speciális epekiválasztási zavarról beszélünk, amit a terhesség, illetve a magzat tart fenn, és a diagnosztikája, megállapítása és kezelése nem volt kiforrott. Nehéz ügy, mert gyógyszeres kezelés tekintetében a várandósok igénylik a legnagyobb gondosságot.

Ha elővesszük bármely gyógyszer alkalmazási útmutatóját, szinte biztosan ott szerepel a gyermeket várókra vonatkozó valamilyen korlátozás.

Majdnem minden gyógyszerre azt írják, hogy várandósan nem szabad szedni. Ennek az is az oka, hogy nincs kellő tapasztalat. Generációkat kellene megnézni: lehet, hogy az anyában, vagy az akkor megszülető magzatban nincs elváltozás, két generáció múlva azonban amiatt a gyógyszer miatt akár genetikai hiba, akár valami egyéb szerkezeti hiba megjelenhet. A konkrét esetben még nem volt törzskönyvezve gyógyszeres kezelés, így különleges engedélyt kértünk az anyától és az Országos Gyógyszerészeti Intézetétől, a szakirodalomra alapozva, amely szerint nincs káros hatása és kimutatható mellékhatása ezeknek a gyógyszereknek. Komoly sikereket értünk el a kezeléssel, a betegség tekintetében országos központnak számítotunk, az előadásaim és a publikációk egyre jobban elterjedtek. Olvasták a betegek, látták az interneten, vitték a hírt az orvosok is, elsősorban a szülések, hogy ezt a típusú kórképet itt Győrben tudjuk kezelni. Jöttek betegek az országból minden részéről, kezelési javaslatért, ellenőrzésért.

Ez a központi szerep nemzetközi szinten is érvényesült?

Ahhoz, hogy európai szinten is vezető helyen legyünk, szükség lett volna olyan speciális genetikai vizsgálat elvégzésére a terhesek körében, amelyre nem tudtam előteremteni a forrást. Drága vizsgálatról van szó, amivel meg lehet határozni, hogy a Magyarországon e betegségben szenvedő várandós anyák ugyanazon genetikai szubpopulációba tartoznak-e, mint az Észak-Európában élő, ilyen típusú betegségben szenvedők. Elsősorban a kutatási céljaimat szolgálta volna, önmagában a terheseknek nem jelentett volna közvetlen nyereséget.

Tudományos szempontból viszont az egész világ nyert volna velem.

Fontos lett volna. Számos országban elvégezték ezeket a genetikai vizsgálatokat, megállapították a genetikai szubpopulációkat. Magyarországon nekem van a legnagyobb beteganyagot. Ilyen ritka betegcsoportban egy 150 fős gyűjtés kimagasló mennyiségnek számít. Úgy tűnik, talán mégis megvalósulhat a dolog. Ezeket a genetikai vizsgálatokat csak külföldön

lehet elvégeztetni, de kaptunk segítséget, a betegeim is együttműködtek. Mind beleegyeztek, hogy amennyiben szükség lesz rá, s összeáll a rendszer, elvégezhetjük a genetikai vizsgálatokat – egy vérvétellel elkészítjük a mintákat. Amíg ez nem történik meg, addig maga a tudományos tevékenység nem publikálható magas impakt faktorú lapban.

Szponzorokat keresnek?

Igen. Köszönettel fogadjuk a támogatásokat.

Találunk hasonló érdekességet az életbiztosítási orvostanban is?

Ezzel a területtel szintén az egyetemnek köszönhetően kezdtem el foglalkozni. Szerettem volna egy egészségbiztosítási szakot elindítani, mert olvastam róla, felkeltette az érdeklődésemet. Kevés helyen volt ilyen képzés, viszont nagyon jónak tartottam. Hogy jobban értek hozzá, beiratkoztam egy szakorvosi képzésre. Kiderült, minden út egy emberhez vezet: Fehér János professzor a Magyar Életbiztosítási Orvostani Társaság (MÉBOT) alapító elnöke is volt. Ez a harmadik szakorvosi képzés, amit elvégeztem, majd bekapcsolódtam az imént említett társaság munkájába. Sikerült az alapszakot létrehozni: az egészségügyi szervező szak egészségbiztosítási szakirányként fogadta el az Akkreditációs Bizottság. Később a MÉBOT-on belül létrejött egy egészségturizmus szekció is, amelynek alapító tagja lettem.

Az életbiztosítás kapcsán óhatatlanul felmerül, hogy olyasmiről van szó, amit elveszithetünk. Milyen sűrűn találkoznak a Krónikus Belgyógyászati Osztály munkatársai a halállal?

Nagyon nehéz munkát végzünk. A témával kapcsolatban elsőként az jut eszembe, hogy sajnos sokan elfekvőként tekintenek a krónikus osztályokra. Nem szeretem hallani, mert sértő az itt fekvő betegekre és az itt folyó munkára nézve egyaránt. A Magyarországon kezelés alatt állók 90 százalékát krónikus betegek teszik ki. Hála Istennek, mert hirtelen, akut betegségek esetén – nem a náthára gondolok – gyakran nem tudjuk megmenteni a beteget. A krónikus jelző jobb esetben azt jelenti, hogy a betegek megfelelően vannak kezelve. Attól, hogy kezeljük és rendben van, nyilván még betegség. Ilyen a cukorbetegség, a magas vérnyomás, az összes reumatológiai betegség, a krónikus májbetegségek, a krónikus bélbetegségek, a krónikus szívbetegségek. Ezek képezik a belgyógyászati betegségek legnagyobb részét, amelyek időszakosan komoly kezelést igényelnek: gyógyszeres, infúziós, modern terápiákat és modern diagnosztikát. Osztályunkon alapvetően nem azzal foglalkozunk, hogy ismeretlen kórképeket

diagnosztizálunk, bár ilyen is előfordul. Sok esetben a krónikus beteget akut betegsége esetén is itt kezeljük, a sürgősségi osztályról szintén kerülnek hozzánk. Nagyon intenzív munka folyik nálunk. Gyakran rossz állapotúak a betegeink, úgynevezett multimorbid betegségekkel van dolgunk. Ez azt jelenti, hogy egyidejűleg sok betegség áll fenn, ami komoly szintetizáló orvosi munkát igényel – merthogy azt az alapelvet szeretnénk érvényesíteni, hogy ne ártsunk. Holisztikus szemléletre van szükség. A betegeink jelentős része ráadásul nemcsak multimorbiditásban szenved, hanem idős, elesett, rossz általános állapotú, néha nagyon rossz szociális helyzetű is. A halál emiatt nagyobb arányú, mint egy általános belgyógyászati osztályon. Ennek az is az oka, hogy miután egy belgyógyászati osztályon kezelték a beteget, és megállapították, hogy szinte gyógyíthatatlan, akkor átveszem. Nehéz a munkánk, de ha tudjuk, hogy sem szakmailag, sem emberileg nem tudunk többet tenni, de amit tettünk, azt jó szívvel, kitűnő szakmaisággal és szeretettel tettük, akkor nem akkora dráma ez – a halál maga.

„De ha az ember érzi, hogy a mostani életmódja nem jó – akár ki is mondja, vagy a körülményekből kiderül –, akkor fontos lenne, hogy sikerüljön ebből kilépnie.”

Az évtizedek során nyilván kialakul valamiféle... Nem jó szó, hogy immunitás, inkább azt mondanám – bár nem látok bele az orvosok lelkébe –, talán valamiféle bölcsesség alakul ki Önökben. Hogy megtanulják tisztelni az életet, talán még jobban, mint ha annak csak az élő oldalával találkoznának. Biztosan így van. Úgy próbálok élni, mások figyelmét is megpróbálom felhívni az ismert mondás igazságára: életünk minden napját úgy kell élni, mintha az utolsó lenne. Ami jót, szépet lehet látni vagy tenni, azt bele kell sűríteni az adott napba. Azért is nehéz a szakmánk, mert számos tragédiával találkozunk, amik mind egyedi emberi sorsok. Zajlik az élet, jó munka, egészség, minden rendben, majd jön egy váratlan történés. Egy lelet, egy keddről szerdára kimutatott rosszindulatú daganat, s egy csapásra minden megváltozik. Minden más értelmet nyer. Ha nincs valami, amibe ilyen nehéz időkben tudunk kapaszkodni, valami fontos dolog, átélt boldog órák, jó napok, szép időszakok, szerető család, akkor borzalmas dolgok következnek: minden összeomlik. Nem szabad elvesztegetnünk az időt.

Épp a múlt héten hallottam: „Istenem, hát úgy szerettem volna látni a tengert, és most már soha nem mehetek el!” Borzasztó mondatok. Annyira szerettem volna mindig... Meg is tudtam volna tenni, de azt gondoltam, most inkább erre költöm a pénzt, most inkább a gyerekeknek veszek valamit, most akkor inkább kifestetem a házamat, de annyira szerettem volna, és most már soha nem tehetem meg... Pedig boldogabb lettem volna tőle...

Egy közel 100 éves hölgy életszabályai keringenek az interneten, én legalábbis ott találkoztam velük, némelyiket azóta igyekszem is betartani. Például már nem tartogatom „majd egyszer” alkalmakra, kizárólag ünnepe napokra a díszesebb terítéket. Apróság, mégis sokat számít, nálunk legalábbis bevált. Sok ilyen morzsányi bölcsességtől lehetnek szebbek a mindennapjaink. A beszélgetésünk végéhez közeledve próbáljuk pozitív oldalról is megközelíteni az öregséget! A Nyugdíjas Egyetemen nem kis derűtséget okozott, amikor azt javasolta a hallgatóságnak, hogy tessék táncolni, nagyokat sétálni közösen. Ugye, kimondhatjuk, hogy az ilyen triviálisnak tűnő dolgoknak is gyógyító erejük van?

Mindenképpen. Az egyik betegünktől hallottam: „Meghalok úgy, hogy nem is éltem?” Úgy kell élni, hogy érezzük is, hogy élünk. Ez talán patetikusan hangzik, pedig rám nem jellemző az ilyesmi. Ebben a beszélgetésben is igyekeztem úgy fogalmazni, hogy ne használjak szakzsargont. A férjem sem hall tőlem olyan szavakat, amiket nem kéne értenie. Mindig csak a munkám emberi oldalát mesélem el neki, ami számomra szép vagy tanulságos, vagy akár fájdalmat okozott. Az emberi oldalt. Visszatérve a témára: rendszeresen javaslom a betegeimnek, hogy változtassanak az életükön. Tudom, ez sokszor nehéz. De ha az ember érzi, hogy a mostani életmódja nem jó – akár ki is mondja, vagy a körülményekből kiderül –, akkor fontos lenne, hogy sikerüljön ebből kilépnie. Nem arról van szó, hogy változtassunk a táplálkozásunkon, a mozgásunkon, változtassunk a ruházatunkon. Nem! Az életünkön változtassunk! Próbáljunk meg élni! Érezzük jól magunkat benne!

Beszéltünk róla, milyen a jó orvos, milyen képességekkel rendelkezik egy jó belgyógyász. Nem szeretünk betegnek lenni, én biztosan a nagyon rossz betegek táborába tartozom. Hogyan könnyíthetjük meg mi, olvasók, betegek az Önök, orvosok dolgát abban, hogy végülis segíthessenek nekünk – milyen a jó beteg?

Őszintén örülök ennek a kérdésnek. Soha senki nem kérdezte meg tőlem, pedig nagyon szeretném, ha a betegek megkérdeznék: „hogyan segíthetek

abban, hogy meggyógyuljak?” Fontos, hogy a beteg bízzon az orvosában. E téren az orvoson is sok múlik, de van, amikor nem kapok esélyt, hogy bebizonyítsam, a beteg megbízhat bennem. Igyekszem mindenkinek mindent elmondani a betegségről, úgy, hogy a beteg megértse. A kezelésről szintén tájékoztatást adok, hogy mit miért teszek. Van, aki nem éri be ennyivel, és ez nagyon bántó. Mondok egy példát. Kezelek egy beteget, jön a hozzátartozója. Nem azt kérdezi, „hogyan halad a kezelés, hogyan itéli meg édesanyám állapotát”, hanem így faggat: „Milyen gyógyszert kap, mennyit, milyen dózisban, miért?” Természetesen el tudom mondani – ha nem tudnám elmondani, szakmai részletességgel, hatóanyaggal, hogy mit és miért, akkor ugye nem is tudnám alkalmazni –, csak nem tudom, miért kéne vele ezt megosztanom. Azért kérdezi meg tőlem a hozzátartozó, mert majd utána néz az interneten, és leellenőrzi, hogy mások erről mit mondtak. Utána meg kell hallgatnom azokat a véleményeket is, amik ezzel nem egyeznek.

Az interneten minden ott van. Meg az ellenkezője is.

Ezzel tisztában vagyok, csak hát az a helyzet, hogy erre egy orvosnak nincs energiája. Nem akarok az internettel harcolni. Ha esélyt ad rá a beteg és a hozzátartozó, hogy bebizonyítsam, megbízhat bennem, akkor igyekszem úgy viselkedni. Kérem, amíg a kezelés zajlik, ne tegyen fel minden nap negyven kérdést, hogy próbáljam meggyőzni arról, hogy amit valaki írt az interneten, az nem jobb-e. A kételkedőknek el szoktam magyarázni, mit miért alkalmazunk, de meg szoktam kérdezni, „tetszik ehhez érteni”? Mert ha ért hozzá, akkor szakmailag is beszélhetünk. Jellemzően abszolút nem ért hozzá, csak föl akarja írni, hogy az interneten összehasonlítsa a dolgokat. Ilyen közegben nehéz dolgozni, eredményt elérni. Az energia, amit a betegre fordíthatnék, defenzióra, bizonygatásra, különböző felületeken megjelent érvek és ellenérvek leküzdésére megy el, teljesen feleslegesen.

Ez a fajta bizalmatlanság abból indul ki, hogy léteznek orvosok, akik valamilyen belső indítástól rosszat akarnának a betegnek, vagy egyszerűen nem értenek a szakmájukhoz.

Pontosan. Amennyiben esélyt ad nekem egy beteg, meg az összes többi kollégámnak, akkor gyorsan ki tudjuk építeni a bizalom légkörét. Elég jól értek ehhez. Nem akarom egyik betegemet sem megtéveszteni: mindenkinek el tudom mondani, milyen betegsége van, láthatja rajtam, hogy segíteni fogom őt. Ha tudom, meggyógyítom. Ha nem tudom, nagy baj,

olyan is van. El kell hinnie a betegnek, ez a lényeg. A gyógyításban, ebben a kétoldalú kapcsolatban van egyfajta hitfaktor. Ha még nincs is bizalma felém, muszáj megelőlegeznie, másképp nem fog menni. Az a jó beteg, aki képes hinni. Másként nem tudom meggyógyítani, mert a bizalmatlansága bennem is olyan kételyt szül, emiatt nem tudok vele a megfelelő viszonyba kerülni. Ha mély, bizalmi orvos-beteg kapcsolat alakul ki köztünk, sokkal mélyebben látom az illető minden tünetét, minden jelét. Ha defenziót alakít ki bennem a beteg, másként fogom látni őt, miután én is emberből vagyok. Akkor is jól fogom kezelni, erőm szerint. Az a plusz viszont, ami egy jó orvos sajátja, hiányozni fog – hogy soha ne hagyjam abba, amíg mindennek a mélyére nem ások, amíg nem tudom a lényegét megragadni. A bizalomvesztéssel a lényegmegragadásomat akadályozza. Át kell, hogy adja magát nekem a beteg.



A zárszóhoz érkezve bevallom, legalább egy olyan kérdést nem tettem fel, amit talán sok olvasó mégis megkérdezne. Az elhangzottak alapján úgy sejtem, jól döntöttem. Ha a magyar egészségügyi helyzetre gondolunk, költői kérdésként mégiscsak kimondom, hogy vajon 10 év múlva, 20 év múlva ki fog minket gyógyítani. Elvándorolnak az orvosaink, és nem mondom, hogy nem tudom megérteni azokat, akik így döntenek. Abban bízom ugyanakkor, hogy sok olyan hivatását szerető szakember van a magyar orvostársadalomban, mint Ön – ezt a bizalmat a mostani beszélgetésünk is megerősíti bennem. Köszönöm, köszönjük, hogy segített bepillantാനunk az egészség tudományába, a saját életébe, hogy mit tett és tesz a jövőben is azért, hogy megbízhatunk az orvosokban! Én is köszönöm! Annyit tennék hozzá a bizalmi témához, hogy nálam az emberi tulajdonságok megítélésének alapja a humorérzék. Nehezen szeretem meg azt, akinek nincs humora. Úgy látom, a humorérzék szerepe kezd elhanyagolhatóvá válni, ami nagy baj. Amikor belgyógyászatot oktatok, Rejtő könyveket is el kell olvasnia a fiataloknak – ki is kérdezem. Az általános műveltségre szintén nagy hangsúlyt helyezek: festőkről, zenéről is szó van az óráimon. Próbálok minden lehetőséget kihasználni, hogy ne írástudatlan népeket neveljünk. Ha valakinek van humora, akkor az önriróniája is sokkal jobb – a saját hibáimon is jókat tudok mosolyogni. Humor nélkül nincs egészséges ember.



SZÉCHENYI TERV

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638



MAGYARORSZÁG MEGÚJUL



A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.